Cees

Nooteboom

ROMANAS

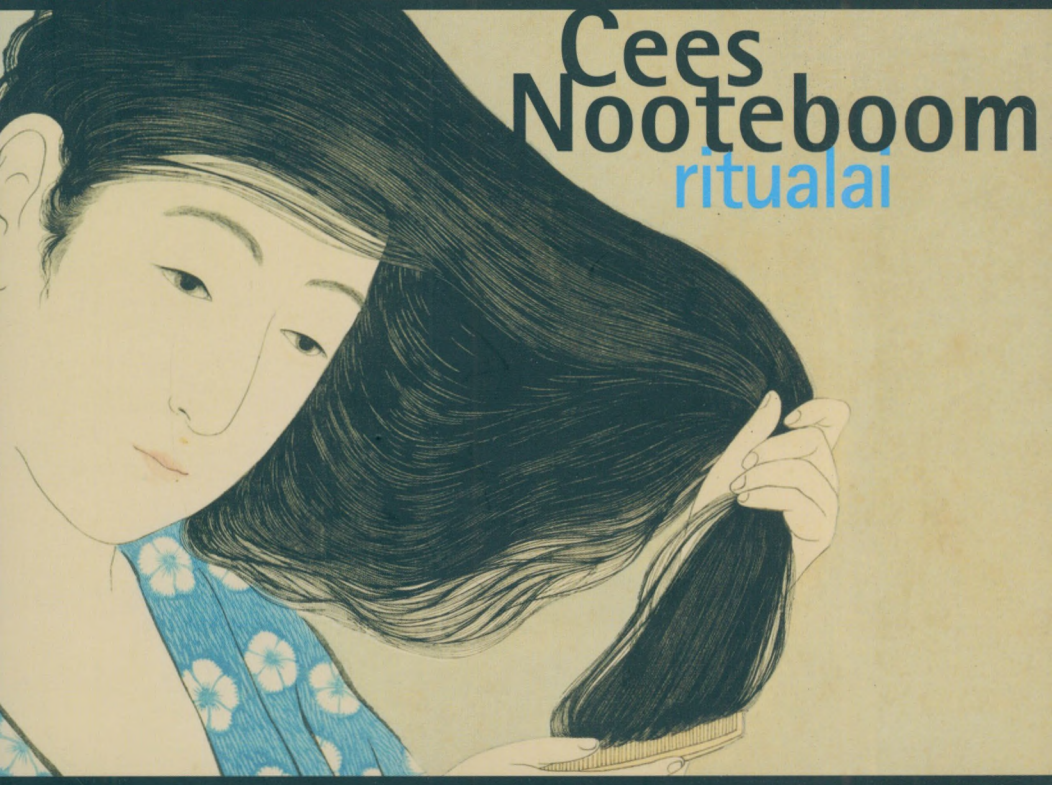

Cees Nooteboom

ritualai

Cees Nooteboom

RITUALAI

Iš nyderlandų kalbos vertė
ANTANAS GAILIUS

baltų lankų
rinktinė proza

baltos lankos

UDK 821.112.5-31
No-51

Versta iš:
Cees Nooteboom, *Rituelen*,
Amstel Uitgevers BV, 2006

Programa „Kultūra"

Šis projektas finansuojamas remiant Europos Komisijai.
Šis leidinys atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamos informacijos naudojimą.

Redaktorė
Dalia Kižlienė

Viršelio dailininkas ir maketuotojas
Zigmantas Butautis

Viršelyje panaudota
Hashiguchi Goyo iliustracijos fragmentas © Christie's Images/CORBIS

ISSN 1822-6930
ISBN 978-9955-23-503-3

Copyright © Cees Nooteboom
© Antanas Gailius, vertimas į lietuvių kalbą, 2011
© Baltų lankų leidyba, 2011

Personne n'est, au fond, plus tolérant que moi. Je vois des raisons pour soutenir toutes les opinions; ce n'est pas que les miennes ne soient fort tranchées, mais je conçois comment un homme qui a vécu dans des circonstances contraires aux miennes a aussi des idées contraires.*

Stendhal, *Brouillon d'article*, 1832

* Tiesą sakant, nėra pakantesnių už mane. Randu argumentų palaikyti visas nuomones; tai nereiškia, kad mano nuomonė nebūna labai griežta, bet aš suvokiu, kodėl žmogus, gyvenęs priešingomis sąlygomis nei aš, laikosi ir priešingų pažiūrų. (Pranc.) (Čia ir toliau – vert. past.)

Turinys

1 Intermeco 9

2 Arnoldas Tadsas 33

3 Filipas Tadsas 109

1
Intermeco

1963

Und allen Plänen gegenüber begleitet mich die Frage: „Was soll der Unsinn?"; eine Frage, die überhaupt ganz und gar von mir Besitz zu nehmen droht.*

Theodor Fontane

* Ir kad ir ką aš planuočiau, mane vis lydi klausimas: „Kas čia per nesąmonė?"; tas klausimas apskritai kėsinasi visiškai mane užvaldyti. (Vok.)

Tą dieną, kai Inis Vintropas nusižudė, „Philipso" akcijų vertė buvo 149.60. Amsterdamo banko kursas, uždarant biržą, buvo 375, o Laivininkystės unijos nusmuko iki 141.50. Atmintis yra nelyg šuva, kuris gulasi, kur jam patinka. Štai tą jis ir prisiminė, jeigu tik išvis ką prisiminė, – akcijų kursus ir dar kad mėnuo švietė į kanalą ir kad jis pasikorė savo tualete, nes laikraštyje *Het Parool* savo paties horoskope buvo išsipranašavęs, kad žmona paliks jį su kitu ir kad jis, Liūtas, tada nusižudys. Pranašystė buvo tobula. Zita paliko jį su italu, o Inis nusižudė. Bloemo eilėraštį dar irgi skaitė, bet nebeprisiminė kurį. Šuva, įnoringas padaras, šiuo požiūriu nusišalino.

Prieš šešerius metus, ant Teisingumo rūmų laiptų prie to paties Princų kanalo, naktį prieš savo vestuves jis liejo lygiai tokias pat ašaras, kaip ir Zita, kai jis jai nuplėšė skaistybę varlių ir reptilijų pilname kambaryje Valerijaus gatvėje. Ir dėl tos pačios priežasties. Niaurios nuojautos ir kraupi baimė tegu vien ženklu ar ceremonija ką nors keisti savo gyvenime.

Jis mylėjo Zitą. Slapčiomis, vien pats sau, vadino ją Namibijos princese. Ji ir buvo, kaip dera, žalių akių, žvilgančių rudų plaukų ir matinės, rausvai baltos odos, o tai juk vis aukščiausiosios Namibijos diduomenės bruožai, ir pasižymėjo gebėjimu tykiai, santūriai stebėtis, o šis gebėjimas visose Namibijos provincijose buvo laikomas gryniausia aristokratijos dorybe.

Zita, ko gero, dar labiau mylėjo Inį. Viskas prastai baigėsi tik todėl, kad Inis nemylėjo savęs. Aišku, buvo ir žmonių, tvirtinusių, kad viskas taip susiklostė todėl, kad jų abiejų vardai buvo tokie idiotiški, tačiau ir Inis (Inigas, pagal garsų anglų architektą), ir Zita (Namibijos princesės motina buvo

Habsburgų dinastijos gerbėja) žinojo, jog neįprasti garsai, iš kurių susidėjo jųdviejų vardai, juos pakylėja aukščiau ir atskiria nuo likusio pasaulio, tad jie tada ir galėjo valandų valandas leisti lovoje su Ini Ini, Zita Zita, o ypatingomis progomis – ir su švelnesniais variantais, su Ziniais, Itomis, Inizitomis, Zinininitomis, Itizitomis, su savo vardų ir kūnų junginiais, kuriuos jiedu tokiu momentu, žinia, visados geidė išlaikyti tvarius, tačiau tas buvo neįmanoma, nes nėra didesnio priešiškumo, nei tarp laiko visumos ir bet kurios paskiros jo dalies.

Inis Vintropas, dabar gerokai praplikęs, o anuomet su tiems laikams ilgais ir neklusniais aukso spalvos plaukais, nuo daugelio savo kartos bendraamžių skyrėsi tuo, kad nelabai mėgo vienas leisti naktų, turėjo truputį pinigų ir kartais regėdavo vizijas. Be to, jis kartais prekiavo paveikslais, rašė horoskopus į *Het Parool*, mokėjo atmintinai daug Nyderlandų literatūros eilėraščių ir sekė biržos bei nekilnojamojo turto rinkos svyravimus. Politines pažiūras, kad ir kokios pakraipos, jis laikė daugiau mažiau švelniomis psichikos sutrikimo atmainomis, o pats sau pasaulyje buvo rezervavęs diletanto vietą itališkąja šio žodžio prasme.

Visi šie dalykai, aplinkos suvokiami kaip priešybės, septintajam dešimtmečiui įsibėgėjant, Amsterdame buvo priimami kaip vis nemalonesni. „Inis gyvena dviejuose pasauliuose", – kalbėjo labai skirtingo būdo draugai, patys gyvenantys tik viename pasaulyje, tačiau Inis, kuris buvo pasiryžęs nekęsti savęs bet kurią dienos akimirką, prireikus – ir paprašytas, šiuo požiūriu buvo išimtis. Jeigu jis kada nors būtų turėjęs ambiciją, būtų galėjęs laikyti save nevykėliu, tačiau ambicijos jis neturėjo, tad žvelgė į gyvenimą kaip į keistoką klubą, kurio

nariu jis netyčia tapo ir iš kurio žmogus galėjai būti pašalintas, nenurodant priežasties. Jis buvo apsisprendęs pasitraukti iš šio klubo, jei kalbos pasidarys pernelyg nuobodžios.

Tačiau koks nuobodulys yra nuobodus? Dažnai regėjosi, kad ši akimirka jau bestojanti. Tada Inis ištisas dienas gulėdavo ant grindų, galva taip įsikniaubęs į skaudžiai kietas kiniško demblio rieves, kad jo gana švelnioje odoje įsispausdavo „Fontana" ženklo raštai. Zita tai vadino svajojimu, tačiau suprato, kad čia tikras sielvartas, kyląs iš gilios ir neregimos versmės, tad kaip įmanydama rūpindavosi Iniu tomis niūriomis dienomis. Dažniausiai svajojimas baigdavosi regėjimu. Tada Inis keldavosi nuo kankinamo demblio ir, pasimojęs Zitą, apsakydavo, kokie pavidalai jam ką tik buvo pasirodę ir ką jie kalbėjo.

Ne vieneri metai praėjo nuo tos nakties, kai Inis verkė ant Teisingumo rūmų laiptų. Zita su Iniu valgė, gėrė, keliavo. Inis prarado pinigus per nikelį ir užsidirbo pinigų su Hagos mokyklos akvarelėmis, rašė horoskopus ir receptus į žurnalą *Elegance*. Zita buvo besusilaukianti kūdikio, tačiau šįkart Inis neįstengė suvaldyti savosios permainų baimės ir paliepė užverti vartus į pasaulį, kuris jį patį, galų pagalėje, irgi menkai tedomino. Šitaip jis padėjo parašą po visų didžiausia permaina: kad Zita jį paliks. Inis pastebėjo tik pirmuosius šešėlius: kad jos oda pasidarė sausesnė, kad jos akys kartais į jį nežiūri ir ji rečiau taria jo vardą, tačiau šiuos ženklus jis siejo išimtinai su jos, ne su savo lemtimi.

Laiko savitumas yra tas, kad vėliau jis atrodo toks vientisas, nedalomas ir masyvus daiktas, patiekalas, turįs tik vieną kvapą ir skonį. Inis, nusimanęs apie moderniosios poezijos kalbėseną, pats save tomis dienomis aprašinėjo kaip „skylę", kaip nesantį, neegzistuojantį asmenį. Nuo poetų jis čia skyrėsi tuo, kad šiuo žodžiu nemėgino perteikti nieko esminga, jam tai tebuvo veikiau socialinis komentaras to fakto, kad jis gebėjo palaikyti ryšius su be galo skirtingais žmonėmis. Skylė, chameleonas, ertmė, kurią galima visą užpildyti laikysena ir tartimi, – jam viskas buvo nė motais, o Amsterdamas teikė visas mimikrijos galimybes. „Tu negyveni, – kartą pasakė jo draugas rašytojas, – tu duodiesi nešiojamas", ir Inis tai palaikė komplimentu. Jis tarėsi vienodai gerai vaidinąs savo vaidmenį ir liaudiškoje smuklėje, ir akcininkų susirinkime. Tik šukuosena ir apranga kartais dar buvo šiokia tokia problema, bet kai tais metais visas Amsterdamas pasidarė chameleoniškas, kai beklasė visuomenė lyg iš anksto buvo paskelbta apdarais ir niekam neberūpėjo, kas, ką ir kada dėvi, Iniui stojo laimingiausi jo gyvenimo laikai, jeigu tik apie tokį dalyką jo gyvenime apskritai buvo galima kalbėti.

Zitai – ne. Net begaliniai Namibijos rezervai išsisėmė. Esama moterų, kurios yra tokios ištikimos, kad tik vienkartinė neištikimybė gali jas išgelbėti nuo tikros pražūties. Inis gal būtų galėjęs tai perprasti, bet kažkur nedalomame nebesugrąžinamo laiko pyrage jis liovėsi domėjęsis Zita ir, kas buvo dar blogiau, nepaisydamas visų šešėlių bei ženklų ir pamažu ją pamiršdamas, vis dažniau miegojo su ja, tad Zita palengva, užtat nuodugniai liovėsi mylėjusi šį kasdien vis svetimesnį vyrą, kuris, ją jaudindamas, glostinėdamas, laižydamas,

įkaitindamas iki orgazmo, kartais net kelias dienas jos visai nepastebėdavo. Taip Inis su Zita tapo dviem tobulom smagybės mašinom, maloniom pažiūrėti, miesto puošmenom, svajonių pavidalais per Hafio Keizerio ir Diko Holthauso vakarėlius. Būdama viena, Zita vis tylomis stabčiojo prie vitrinų su vaikiškais drabužėliais. Tada ji krūpčiojo, pagauta slepiamo keršto, dažniausiai tokią akimirką, – tatai galėjo pastebėti tik viską registruojantis didysis Platono kompiuteris, – kai Inis kažkurioje Europos sostinėje leidosi kekšės ar džinsuotos paauglės nusitempiamas į nykų kambarėlį ar kur nors prie lošimo stalo galutinai grimzdo į dugną, šešis kartus iš eilės šaukdamas „banco". Į atsargiai pro šalį tykinantį pietietiškų bruožų vyrą, kurį patraukė grobuoniškas atšvaitas baltame, rudų plaukų gaubiamame moters veide, atsispindinčiame vaikų prekių parduotuvės vitrinoje, Zita neatkreipė dėmesio. Jos laikas dar nebuvo atėjęs.

Tai buvo Amsterdamas dar prieš „Provo", prieš nykštukus, prieš ilgas, karštas vasaras. Tačiau daugelyje to magiško pusapskritimio vietų buvo kurstomas nerimas. Atrodė, kad Indonezija jau labai seniai nuslydo į kažkurį iš paskutiniųjų tėvynės istorijos vadovėlio puslapių, kurie vėliau turėjo būti visiškai kitaip perrašyti. Korėja buvo liniuote padalyta to, ką kai kas vadino neišvengiama istorijos eiga, ir buvo žmonių, žinančių, kad Vietnamo sėkla jau pasėta. Žuvys pradėjo dvėsti nuo dalykų, nuo kurių anksčiau nedvėsė, o žvelgdamas į veidus nuolat ilgėjančiose automobilių eilėse kartais galėjai pamatyti tą frustracijos ir agresijos mišinį, kuris aštuntąjį dešimtmetį turėjo padaryti tokį unikalų, tačiau bemaž dar

niekas, rodės, nežinojo, kad gamta, visa ko motina, netrukus išsikvėps ir kad gausybės laikų pabaiga šįkart jau galutinai artinasi.

Tačiau po visu tokiu išoriniu nenuovokumu ruseno tykus nerimo, nevilties ir pagedimo gaisras. Pasaulis pamažu pradėjo dvokti. Amsterdamas ėmė patyliukais smilkti, bet visi kaltę vertė savo pačių prastai nuotaikai, sielvartui, neišvengiamoms vedyboms ar pinigų stygiui. Didžiojo palengvėjimo, kad kančios yra pirma pasaulio, o tik paskui kai kurių jo gyventojų, dar niekas nebuvo sugalvojęs.

„Nubundu vis niūresnis", – toks buvo tomis dienomis Inio šūkis. Kada jam stodavo naktis, niekados nebuvo visai aišku, tačiau jis visados nubusdavo jos viduryje ir čia pat mirdavo – bent jis pats tatai taip vadino. Žinomas daiktas, kad mirdamas žmogus turi tegu ir tik vieną sekundę laiko, kai nutinka, kad jis „visą gyvenimą išvysta pralekiant pro akis". Taigi Iniui tas nutikdavo kas naktį – tiktai kad jis nieko nematė, mat bemaž neįstengė prisiminti savo gyvenimo iki tos dienos, kai apsireiškė jo teta Terezė. Visa, ką jis regėjo, buvo tik pilkas filmas su retsykiais įsiterpiančiomis sekvencijomis, kuriose jis, mažas ar kiek didesnis, dalyvavo trumpose, trūkinėjančiose scenelėse, menkai tarpusavy tesusijusiuose įvykiuose, arba ir ilgiau trunkančiais sustabdytais kadrais, kuriuose tam tikri daiktai kažkokiu nepaaiškinamu būdu buvo likę gulėti tuščioje jo atminties palėpėje, pavyzdžiui, kiaušinis ant stalo Tilburge ar milžiniškas violetinis atsitiktinio kaimyno lyties organas viename viešajame Hagos tualete, Šhenkadės gatvėje.

Kaip tad nutiko, kad jis vis dėlto mokėjo atmintinai eilėraščių, jam ir pačiam buvo mįslė, ir dažnai jam rodėsi, kad

geriau būtų buvę visą gyvenimą išmokti atmintinai ir tada tomis naktį besikartojančiomis paskutinėmis akimirkomis bent žiūrėti padorų filmą, o ne paskirus fragmentus, neturinčius to sąryšio, kurio galėtum juk tikėtis iš ką tik pasibaigusio gyvenimo. Gal toji kasdienė mirtis todėl ir buvo tokia beprasmiškai liūdna, kad iš tikrųjų išvis niekas nemirė, nei žmogus, nei daiktas, kad mirė tik šūsnis viena su kita beveik nesusijusių momentinių nuotraukų, kurių niekas nėra linkęs žiūrinėti. Šis nekintamai ir nepermaldaujamai tas pats, nieko nebylojąs ciklas niekados nekliudė Iniui dieną, nes mirtis juk galiausiai nėra tikra gyvenimo dalis. Tad jis ir busdavo pasikalbėti apie tai su Zita ar dar su kuo. Zita miegojo priešistoriniu Namibijos miegu, o atėjus naktinių kančių valandai jis išsivaduodavo iš jos visuotinio glėbio, eidavo į kitą kambarį ir *weinte bitterlich**, bet trumpai. Paskui, vėl jam įlipus į lovą, Zitos rankos atsiverdavo, lyg jį pamačiusios, tačiau toji anga buvo kur kas platesnė, tikras Eliziejaus pasaulis, pilnas šiltų, švelnių, ką tik nušienautų salų, kuriame buvo guldomi miego visi pasaulio Iniai.

Tarytum jo atminties stygius būtų persidavęs visiems, – kitaip, pasak Inio, negalėjai paaiškinti, kad niekas o niekas vėliau jam negalėjo papasakoti, kokia buvo 1963 metų vasara. Pagalvojęs apie vasaras, kad ir kokios jos būtų buvusios, jis nekintamai vaizdavosi miškus aplink Arnoldo Tadso namus netoli Dorno karštą dieną – viskas truputį padūmavę, tvanku, tuoj bus audra. Tvenkiniai juodi ir apgaubti mirtinos tylos, antys apdujusios plūduriuoja meldyno juostoje, ant vieno

* Karčiai verkė. (Vok.)

dvarelio stogo savąjį nevilties riksmą paleidžia povas, galbūt paskui išsyk ir pamirštąs pasaulį. Jau ir šioks toks nykimo kvapas, nes gamta dabar pati svajojo, Iniui nieko nereikėjo daryti. Tokiai derėjo būti vasarai, tokia taigi turėjo būti ir 1963 metų vasara, iki kažkas laikraščio archyve pasižiūrėjęs jam pasakė, kad 1963 metais visą vasarą lijo. Inis dar prisiminė – bet tai buvo jam ir įkalta į galvą, – kad tais metais jis buvo įsimylėjęs baro panelę iš Arbaleto skersgatvio ir kad kviestinis darbininkas italas, triūsęs „Viktorijos" viešbučio virtuvėje, o laisvu laiku ir fotografavęs, paskelbė Zitos nuotrauką žurnale *Tabu*, kuriam buvo lemta išgyvuoti tik du numerius, bet jų kaip tik užteko padaryti galą Inio ir Zitos laimei, mat, kad ir ką manytume, tas ilgas dėvėjimasis, tas rūpestingas kits kito vartojimas, lyg čia būtų buvusi kalba apie nepabaigiamus pietus, visos tos ilgos, tuščiai kino filmo juostelei skirtos, kūnų persikėlinėjimo ir ūmių vizijų kupinos Amsterdamo naktys, – visa tai drauge buvo laimė, ir tai laimei buvo lemta pradingti ir niekados nebegrįžti. Niekados.

Baras buvo ilgas ir tamsus, skirtas biržos klientams ir provincialams, prastai publikai, kuri buvo pernelyg baili traukti pas kekšes ir pernelyg šykšti išlaikyti mergužėlę, todėl vaikščiojo prie škotiškai margintò baro dievų prieblandos šviesoje dėbsoti į Lidos labai didelę ir baltą krūtinę, nors už tą malonumą teko mokėti begaliniu *crème de menthe-soda* kokteilių srautu. Štai tas ir lėmė, toji tingi žalios drėgmės upė, dingstanti jos plačioje burnoje, – ir dar pilkšvo sidabro taškeliais nusėta idiotiškai aukšta šukuosena, didžiulės baltos krūtys, kurių galėjai įžvelgti tiek daug, bet vis tiek per mažai, bei tas faktas, kad ji buvo daugiau nei per visą galvą aukštesnė už Inį.

„Iš vidaus aš visa pažaliavusi", – kartojo ji nuolatos, o tas jį irgi kaitino. Nuo pirmosios, tikrosios Lidos, kuri buvo vardu ne Lida, bet Petra, Inio gyvenime būta daugybės Lidų, ir Inis, nebūdamas nuoseklus filosofas, tatai įvairiai aiškino. Kartais iš tikrųjų būta kalbos apie meilę, tačiau pasitaikydavo ir taip, kad jis laikė save vampyru, kuris gyvastį palaiko tik siurbdamas „šviesą" iš moterų, iš praeivių arba, kaip jis pats sakė, moteriškos lyties nenustatytų moteriškų būtybių. Tie trumpalaikiai apsižergimai, keitimaisi vietomis, tasai bemaž bevardžių nutikimų persidavinėjimas vienas kitam vis dėlto leido Iniui bent laikinai pajusti, kad jis egzistuoja. Negali sakyti, kad jam tas visados rodėsi malonu, tačiau kartais, kai laikas regėjosi niekados nesibaigsiąs, kai dienos imdavo jį gluminti savo neįtikėtinu ilgumu, kai rodėsi, kad visados bus daugiau valandų ir minučių nei vandens ir oro, jis lyg šuva leisdavosi gatve, tiesiog apsimesdavo toks, kuriam rūpi pasidulkinti, o vakare giliau nei bet kada nerdavo į Zitos glėbį. Tačiau buvo ir kitokių periodų, buvo dienų, kai medžiotojas leidosi medžiojamas, buvo laikų, kai daiktai ne taip primygtinai egzistavo, ir jis ne visą laiką, pamatęs automobilį, sakė sau „automobilis", kai dienos nekarojo nuo jo kaip tušti ir niekad nepripildomi elementai. Tada jis buvo ekstaziškas, ėjo per miestą lyg su sparnais ir dovanojo save kiekvienai, kuri tik pareikšdavo pageidavimą trumpai pabūti Inio Vintropo savininke.

Zita buvo nuošalyje. Inis buvo nusprendęs, kad, jei tik pasaulis egzistuoja, jam privalu laikytis Zitos kodo, o šis kodas buvo paprastas: kad ji nenori žinoti, kad ir ką jis darytų, nes kitaip būtų privalėjusi jį nužudyti, o iš to niekam nebūtų buvę naudos.

Ūmai tais metais, apie kuriuos kalbame, vieną dieną atėjo lapkritis. Inis pardavė nedidelį plotelį žemės, kurį dar turėjo iš savo globėjo palikimo, papietavo su notaru „Austrių bare", nuvežė Zitą pas draugę į Pietinį rajoną ir dabar pavaišino Lidą kokteiliu *crème de menthe*.

– Šįvakar užeisiu pas tave, – tarė jis, nuspręsdamas, kad tai yra tobulas amsterdamiškas užkalbinimo būdas.

– Šit kaip, – atsakė Lida, pakreipdama galvą lyg papūga, geidžianti dar kartą išgirsti neįprastą garsą.

Ji vėl gurkštelėjo kokteilio, ir Inis, išvydęs žalsvą gėrimą tekant jos burnon, pajuto nuo pirštų galiukų pamažu kylantį jaudulį. Lida gyveno Vakarų rajone. Po kokteilio Inį neapsakomai sujaudino dar ir begalinio ilgio laiptai į jos mansardą, o galiausiai – ir pats kambarys su pintiniu krėslu, tirpi kava, medetkos, kokoso plaušų kilimas ir įrėmintas jos tėvo portretas, nuoga Lida, kuri iš mirusiųjų pasaulio įtariai pažvelgė į kambarį, tyrinėdama, ką ji čia šįsyk parsivedusi. Nuogybė žmogaus, kurio jis dar niekados nuogo nematė, Iniui rodėsi jaudinama. Kad visiškai nepažįstamą, apsirengusį, stačiomis vaikštantį žmogų kažkokiame mediniame paukščio lizde viename ar kitame bevardės vietovės aukšte keliais rankų judesiais gali sugrąžinti į visų natūraliausią būklę, kad nepažįstamoji, kuri ką tik, sėdėdama espreso bare, vartė žurnalą *Elsevier*, o dabar gulėjo greta tavęs nuoga lovoje, kuri iki šiol, nors jau kažin kiek metų egzistuodama, visai neegzistavo, – jeigu kas nors ir gelbėjo nuo mirties, aklumo ir vėžio, tai nebent tas.

Lida buvo stambi, balta, švelni ir putni, ir po įvykių, kurių reikėjo tikėtis ir per kuriuos ji šaukėsi motinos, jiedu drauge

atrodė kaip nevykęs mėginimas skristi, kaip žemėn nudribęs prakaituotas gniutulas, jiedu abu buvo pasidengę sidabro spalvos lako sluoksniu iš jos plaukų, kurie, paleidus tą cukraus vatos gumulą, siekė jai iki klubų. Valandžiukę jiedu taip ir gulėjo. Kaip ir reikalavo instrukcijos, Inį apėmė liūdesys. Leidžiant šioms glamonėms su kur kas didesne už save Lida nugrimzti į savo neturimą atmintį, jį, kaip ir visados, suėmė kartėlis dėl to, kas dabar toliau nutiks. Jiedu atsiskirs, nežinia kaip nusimaudys, jis vėl leisis ilgaisiais laiptais žemyn kaip laiptais lipantis žmogus, o ji užmigs savo pačios lizde ir rytoj vėl gers *crème de menthe* su idiotais, ir visi jie kiekvienas skyrium numirs skirtingose ligoninėse, prastai slaugomi jaunučių slaugytojų, kurios dabar dar nėra nė gimusios.

Inis pasigraibė sau už nugaros, ant grindų, kur, prieš jiedviem lipant į lovą, matė gulint pakelį „Caballero". Lidai tyliai po juo suniurzgėjus, jis, pusiau pasikėlęs, ūmai pažvelgė į akis Zitai. Į popierines akis, bet ir į Zitos. Tai buvo nuotrauka iš žurnalo *Tabu*, per du puslapius. Dabar, pamanė sau Inis, atsidūriau Pompėjoje. Lava mane užlies ir liksiu visiems laikams taip begulįs. Vyras, pusiau užgulęs moterį, apie kurią tais neįsivaizduojamais vėlesniais laikais niekas nebežinos, kad ji nėra jo, o galvą pakėlęs ir žvelgiąs į tai, kas galutinai tapę neregima. Tai, ką jis pajuto, buvo gailestis. Šimtą kartų jau buvo regėjęs tą nuotrauką, bet dabar pasirodė, tarytum anapus keturiais smeigtukais prie rudo tapeto prisegtos fotografijos tvėrė vien iš Zitos susidedanti visata, kurios dalimi jam niekados nebeskirta būti. Bet kas gi ten buvo? Vėsios, žalios akys, nušlifuotos iš kažkokios neperregimos akmens

rūšies. Ar jos kada žvelgė į jį su meile? Zitos burna buvo truputį pravira, lyg ji būtų besakanti ar ką tik pasakiusi kažką, kas visiems laikams padarys galą Zitai ir Iniui, Namibijos prakeiksmą, triuškinamą, tykią formulę, ištrinsiančią jųdviejų juokingus vardus kaip du vienas po kito galimus pasakyti žodžius, visiems laikams ištremsiančią jį iš jos gyvenimo, ne vien iš to laiko, kuris dar turėjo ateiti – tai dar būtų buvę ištveriama, – bet ir iš viso praėjusio laiko, ištremsiančią taip, kad tai, kas buvo, daugiau nebebus buvę. Aštuonerius metus jis nebebus buvęs! Vis įdėmiau Inis žvelgė į tą popierinį veidą, kas sekundę vis labiau virstantį į nepažįstamą, atžarią moters kaukę, kuri, kaip nebuvo abejonės, jį matė ir matydama atmetė, nes tuo pat metu žvelgė į ką kitą su meile, skirta nebe jam, Iniui, bet tam vieninteliam kitam, į kurį ji žiūrėjo, kai buvo daroma nuotrauka, – fotografui.

– Graži galva tos panelės, – pasakė Lida.

Ji atsisėdo. Inis pamatė, kad dabar jos krūtys irgi iš sidabro. Visur buvo ta bjaurastis – jam ant rankų, ant krūtinės, jai ant veido, visur!

Inis atsistojo, išvydo sidabrinį siluetą praeinant pro veidrodį, apsirengė.

– Nenoriu prie tavęs priprasti, – pasakė Lida, ir tie žodžiai nuskambėjo lyg kokio pasitarimo darbotvarkės punktas.

Inis mostelėjo sidabrinei, dabar ūmai ašarotai dėmei jos veide ir išėjo laukan, į gatvę su tykiais, lyg apmirusiais namais, pilnais miegančių žmonių.

Nuvažiavo tiesiai į Bosplaną ir pamėgino tvenkinyje nusiplauti nuo rankų sidabrą, išorinį pašalinimo iš Zitos gyvenimo ženklą, bet nieko neišėjo, darėsi tik blogiau. Buvo penkta

valanda. Gamta, kurioje gyviai nepažįsta kits kito ir niekas nieko nemyli, pradėjo busti.

Fotografas, pamanė jis, prisimindamas, kad pirmą kartą sutiko Zitą fotografijos parodoje greta jos pačios nuotraukos. Inis pamatė nuotrauką pirmiau nei Zitą ir nė pats nežinojo, kuri kurią neigė – ar moteris nuotraukoje greta stovinčiąją, ar atvirkščiai. Kai kurios fotografijos, pavyzdžiui, garsioji Virdžinijos Vulf per dvidešimtąjį gimtadienį, kurioje ji žvelgia į šalį, yra tokios tobulos, kad jų atvaizduota gyva būtybė regisi lyg pramanas, lyg kažkas, kas tyčia padaryta, kad būtų galima tai nufotografuoti. Inis suvokė, kad, norėdamas susipažinti su moterimi iš nuotraukos, turi užkalbinti greta stovinčią moterį, – taip jis ir padarė. Nuotrauka kabojo apytamsiame kampe, tačiau išsyk patraukė jo dėmesį. Iš nuotraukos sklido galia. Atrodė, lyg tas veidas, kuris dar niekados negalėjo iš tikrųjų priklausyti gyvam žmogui, gyvavo jau tūkstančius metų, nepriklausomas nuo nieko, pats savyje uždaras, laikydamas pusiausvyrą.

Inis dar gerai prisiminė, kad, žengiant prie Zitos, jam trupučiuką ėmė svaigti galva. Zita buvo pabėgusi iš savo nuotraukos, ir dėl to viskas darėsi lengviau, ji stovėjo prie lango, užlieta plonytėlaičio šviesos sluoksnio, viena, visiškai abejinga, kaip žmogus, sukurtas vien tam, kad būtų kitoks nei visi, bet niekados apie tai nesusimąstąs, kad priklausytų kitai žmonių padermei, turinčiai tik vieną narį – ją pačią. Ir taip Inis įžengė į jos pasaulį, niekados netapdamas to pasaulio dalimi, jis pakenkė pats sau, mėgaudamasis tobula Zitos pusiausvyra, ir dabar turėjo būti už tai nubaustas.

Palengva švito. Inis drebėjo nuo vėsos. Praskrido didžiulis garnys, kuris, padaręs lankstą, barškančiais sparnų judesiais nutūpė į meldyną. Toliau buvo visiškai tylu, ir Iniui pasirodė, tarytum jis ir pats pirmą kartą būtų sustojęs, tarytum nuo pat pirmojo susitikimo su Zita jis būtų vis ėjęs ir ėjęs ir vienu ilgu žygiu, vienu judesiu atėjęs čionai sustoti prie tvenkinio su sidabro dryžiais ant rankų, o gal ir ant veido. Inis nusprendė jų nebesivalyti ir išsyk traukti namo.

Jei visa, ką jis mąstė, buvo tiesa, dabar jis turėjo būti nubaustas, ir geriausia, jei tas bus išsyk. Dabar jau nebeliko jokios tvirtos atramos. Atsivėrė chaosas, o chaosas jam varė didžiausią baimę gyvenime, atsivėrė chaosas, į kurį jis bus atgalios nusviestas, kai Zita jį paliks.

Viskas klostėsi kitaip, nei jis manė. Be abejo, Zita buvo įsimylėjusi fotografą, be abejo, ji miegojo su juo. Fotografas buvo jai pirmasis vyras nuo to meto, kai ji susiėjo su Iniu, – lygiai kaip Inis buvo pirmasis vyras jos gyvenime. Su visišku tikrumu žmogaus, gyvenančio pagal įstatymus, Zita žinojo, kad dabar turės palikti Inį, o kadangi mylėjo jį ir žinojo, kaip jis bijo chaoso, jai dėl to buvo liūdna, bet nieko čia negalėjai pakeisti. Viskas turės nutikti, kaip ir nutinka Namibijoje, be triukšmo, greitai ir taip, kad krištolas nė neįtrūktų. Iniui įėjus vidun, ji pabučiavo jį, pasakė, kad turi priemonės tam svetimam sidabrui nusivalyti, padėjo jam praustis, pastovėjo prieš jį, o paskui nusivedė į lovą. Dar niekad Inis jos taip nemylėjo, užvis mieliausiai jis būtų su visa galva, o paskui ir su viskuo į ją įsismelkęs ir visiems laikams ten pasilikęs – tačiau, kai viskas baigėsi ir ji užmigo lyg ką tik gimusi Tutanchamono sesuo,

tokia kraupiai tyli, lyg jau ištisus šimtmečius nebūtų alsavusi, lyg nė nebūtų dar ką tik rėkusi kaip apsėsta pamišėlė, – tada Inis suprato, kad nieko negavo patirti apie savo lemtį.

Zita buvo kažkur nusišalinusi – kaip ir visus tuos metus. Atsikėlęs jis pasiėmė migdomųjų tabletę iš savo atsargų. Tačiau, ankstyvą vidurdienį jam pabudus, Zita tebebuvo ta pati kaip ir rytą, kaip praeitais ir užpraeitais metais ir kaip pirmąjį kartą – tobulumo liūnas, kuriame nuskęs kiekvienas, išdrįsęs per toli į jį žengti.

Ėjo savaitės. Zita matėsi su savo italu, miegojo su savo italu, davėsi jo fotografuojama, ir kiekvieną kartą, jam padarius Zitos nuotrauką, plėnelė Inio pradingdavo Amsterdamo ore, naujoji meilė buvo senosios krematoriumas, tad galėjo nutikti, kad Iniui, vieną dieną einant per Karaliaus aikštę, krislelis įkrito į akį ir niekaip nesidavė iškrapštomas, kol Zita išlaižė jį liežuvio galiuku, sykiu pasakydama, kad jis prastai atrodąs.

Buvo penktadienis, pietų metas, ir tai, kas nutiko, buvo susiję ne tiek su italu ir meile, kiek, veikiau, su šimtmečius slapčiomis iš kartos į kartą perduodamu, niekados nesurašytu Namibijos įstatymu, su tuo įstatymu, kad kartą per aštuonerius metus, bet tada jau galutinai, penktadienio vidurdienį ateina laikas suvesti sąskaitas. Tokį vidurdienį to krašto vyrai turi būti sušaukiami mirti kraupia mirtimi, tačiau kaip daugeliui senųjų papročių diasporoje ir šiam aštriausios briaunos nusitrynė. Inis buvo ištremtas, bet kad tai nutiks tą dieną, jis nežinojo. Zita viską suskaičiavo, ji nebepriklausė Iniui. Tą dieną su savo italu, kuris, kaip ir ji pati, pinigų neturėjo, ji išvyko į

Italiją. Kas ten nutiks, ji nežinojo, bet, tiesą sakant, jautė, kad yra čia niekuo dėta. Taip turėjo nutikti, štai kas buvo svarbu.

Zitai išlaižius pelenus Iniui iš akies, jis atsisėdo prie savo rašomojo stalo. Turėjo dar pusantros valandos pateikti horoskopą šeštadieniniam laikraščio *Het Parool* priedui. Pavartinėjo *Marie Claire, Harper's Bazaar, Nova*, savąsias žvaigždynų knygeles, šį tą nusirašė, šį tą prasimanė ir vargo, galvodamas apie kitų žmonių likimus, mat jie juk turės visa tai skaityti. Priėjęs savo paties žvaigždyną, Liūtą, ir žurnale *Harper's* perskaitęs, kad jam viskas klosis gerai, o žurnale *Elle* – kad perspektyvos niūrios, jis padėjo plunksną į šalį ir tarė Zitai, prigulusiai ant kušetės palangėje paskutinį kartą pasižvalgyti į Princų kanalą:

– Ir kodėl niekados negalima parašyti: Gerbiamasis Vėžy, tu susirgsi vėžiu, arba: Liūte, šiandien tau nutiks kraupus dalykas, tavo žmona tave paliks, o tu nusižudysi?

Zita suprato, kad dabar Inis galvoja apie savo tetą ir Arnoldą Tadsą, ir jos akių žaluma pritemo, tačiau Inis to nepamatė ir sukikeno. Pasukusi galvą į jo pusę, Zita nužvelgė jį. Už rašomojo stalo kikendamas sėdėjo visiškai svetimas vyras. Ji nusijuokė. Inis atsistojęs žengė prie jos. Perbraukęs ranka jai per plaukus, buvo besiguląs greta.

– Ne, – tarė Zita, tačiau tai savaime dar nieko nereiškė. Tai galėjo būti ir dalis žaidimo, per kurį Zita turėjo ar ketino jį paerzinti arba per kurį jis turėjo papasakoti jai kokią istoriją.

– Šį kartą gausi susimokėti, – tarė Zita.

Tas irgi nebuvo naujiena. Inis pajuto bekylantį smarkų geismą.

– Kiek? – paklausė.

– Penkis tūkstančius guldenų.

Inis nusijuokė. Penkis tūkstančius guldenų. Jis prasagstė Zitos palaidinę. Didžiausia kada nors jai mokėta suma buvo šimtas guldenų. Dėl to jie visados gardžiai juokėsi. Dažniausiai guldavosi ant banknoto, kad girdėtų čežant. Paskui Zita visados jam parodydavo, ką už tuos pinigus nusipirko, arba kviesdavosi jį vakarienės, o sykį kuo giedriausiu veidu prie Pylimų užėjo pas kekšę ir tylomis atidavė jai banknotą.

– Penki tūkstančiai guldenų, – pakartojo Zita. – Tavo čekių knygelė raudonojoje dėžutėje.

Tai buvo naujas žaidimas. Inį ėmė smarkus jaudulys, tačiau Zita nesijuokė. O gal kaip tik tai ir buvo naujovė?

– Gerai, – tarė jis.

Atsiskaitymas, skolos grąžinimas, galutinis mokestis už nusišalinimą, paskutinis brūkšnys per meilę, ištrynimas viso laiko nuo pirmojo žvilgsnio fotografijos parodoje iki pat dabar, kur vis tiek tebebuvo įtraukti tie patys du kūnai, – visa tai pirmą kartą pradėjo įgyti formą.

Po daugelio metų, kai Iniui pirmą kartą bus skirta vėl pamatyti Zitą varganame Palermo viešbučio kambarėlyje, jis paklaus ją, kodėl taip nutiko, ir ji nieko neatsakys, nes žinos, kad ir jis žino. Dabar, kai tasai viešbučio kambarėlis jau yra, tačiau metai, kuriuos jiedu praleis skyrium nuo kits kito, iki jame vėl susitiks, dar neegzistuoja, – dabar jis ima čekių knygelę iš raudonosios dėžutės ir rašosi. Zita, dar vis nesijuokdama, paima iš jo čekius, stojasi ir eina į kambario kampą, kur išsitraukia iš rankinės piniginę. Rūpestingai įsidėjusi į ją čekius, ji padeda rankinę ir, vis dar nesijuokdama, su baimę keliančiu nusišalinimu, kuris yra bausmė, bet vis dar tebegali būti naujo žaidimo dalis, lėtai

nusirengia. Stovi nuoga, žvelgia į Inį, eina prie lovos, gulasi, užsimerkia ir sako:

– Tavo ėjimas.

Jau dabar, ir jiedu tai, nors negalėdami matyti, jau žino, į Palermo kambarėlį labai tyliai, labai atsargiai plūsta tai, dėl ko Zita paliks ir paliko Inį, – Inio silpnystė.

Jis rengiasi, taip pat sprausdamasis į kambario kampą, kaip daro ir pas tikras kekšes. Zita, kilstelėjusi ranką sau prie burnos, susidrėkina save.

– Eikš, – sako ji.

Bet ko gi ji nori, mąsto Inis. Ar kad jis su ja elgtųsi kaip su tikra kekše, ar kad įsisiautėtų (neva įsisiautėtų) ir ją išprievartautų (neva išprievartautų)?

– Aš taip negaliu, – sako jis.

– Tu visada gali, – sako Zita.

Uždėjusi jam ant sprando rankas, ji taip prispaudžia jo galvą greta savo pagalvės, kad jiedviem nereikia kits kito matyti, ir taip, kaip aklys poruojasi su akle, jis paskutinį kartą išsilieja į ją didžioje triuškinamoje tyloje, kuri tebetveria, kai Zita paskui išlenda iš po jo ir, laikydama ranką tarpukojy, išeina iš kambario.

Inis lieka gulėti. Jaučia didžiulį šaltį, iš baimės ir pažeminimo. Kaip žmogus, mąsto jis, kuris grįžta namo iš kelionės ir randa namus pilnus stiklo šukių, mėšlo ir purvo. Kol jis svarsto, ką turėtų daryti, Zita kitame kambaryje skambina į banką ir prašo, kad jie dar valandžiukę neužsidarytų, nes ji turinti pasiimti didelę sumą liromis. Tuo metu šalta Inio sėkla varva jai tarpkojyje į delną ir nuo pirštų drimba ant grindų. Inis girdi ją rengiantis, vaikštant po kambarį, mėgina nustatyti jos žingsnių kryptį, iš pradžių basomis, paskui su bateliais, girdi, kaip ji stabteli prie

slenksčio, sudvejoja, žingteli jo pusėn, paskui vėl stabteli, o tada išgirsta ją, jau prie durų, sakant:

– Nepamiršk horoskopo, ketvirtą turi atiduoti.

O tada Inis išgirsta jau tik duris ir pro jas įsiveržusį lapkričio vėją.

Atsisėdęs prie rašomojo stalo, jis užbaigia horoskopą. Utrechto gatve, Imperatoriaus kanalu, Veidrodžių gatve, Ponų kanalu, per Karaliaus aikštę jis eina į laikraščio *Het Parool* pastatą Naujosios Pusės Priešpilio Pylimo gatvėje ir atiduoda savo rašinį. O paskui, tuo metu, kai Zita iš banko Grūstuvės gatvėje leidžiasi į „Šiaurės ir Pietų Olandijos" kavinę prie Centrinės geležinkelio stoties, kur yra susitarusi susitikti su savo italu, Inis, kur kas lėčiau, traukia priešinga kryptimi namo. Stabteli ties „Scheltema", „Karaliaus skrybėle", „Hoppe", „Pieperiu", „Jonuko ir Grytutės" užeiga, ties „Centro" kavine. Dar niekados jis nebuvo toks girtas. Namo grįžta jau naktį. Šaukia Zitos vardą per tuščius namus ir rėkauja tol, kol kaimynai paskambina, ar jis, girdi, neužčiaupsiąs žabtų. Tik tada randa laiškutį, kuriame parašyta, kad ji niekados nebegrįš, ir, laikydamas raštelį rankoje ir spoksodamas į jį, išgirsta savo paties balsą: „Liūte, šiandien tau nutiks kraupus dalykas, tavo žmona pabėgs, o tu nusižudysi." Inis žino, ką privalo daryti. Svirduliuodamas, atsimušdamas į kėdes ir stalus, žengia per kambarį ir eina į tualetą, kur, šiek tiek pasiplūkęs, pasikaria ant aukščiausio taško, ten, kur centrinio šildymo ir vandentiekio vamzdžiai, prieš pradingdami aukštose lubose, dvigubu žiedu pritvirtinti prie kits kito.

Mirties dangus yra pilkų debesų dangus. Jie tvyro viršum nuogų medžių viršūnių palei kanalą. Jis pabunda vėmalų pilnoje

lovoje ir drebančiais pirštais nusineria nuo kaklo nutrūkusios virvės apykaklę. Visas kūnas nubrozdintas, paklodė iškruvinta. Lyg prisuktas jis eina į vonią, prausiasi, skutasi, išgeria dvi tabletes „Alka Seltzer", stengiasi negalvoti apie Zitą ir eina laukan. Ties Utrechto gatvės kampu nusiperka laikraštį *Handelsblad*. Eina į „Oosterlingo" kavinę, pasiprašo dviejų puodelių juodos kavos ir, kaip visados, pirmiausia atsiverčia biržos naujienų puslapį. Raidės didesnės nei kitais kartais, ir iš lėto, lyg staiga būtų smarkiai senstelėjęs, Inis skaito, kas ten parašyta: „Primygtinai reikalaujant Vertybinių popierių prekybos sąjungos valdybai, prekyba po 20.45 valandos nutraukta dėl Amerikos prezidento mirties. Atėjus kraupiai žiniai, kad Kenedis rimtai, gal net mirtinai sužeistas, kursai pradėjo sparčiai kristi. Don Džounso indeksas, iš pradžių pakilęs vidutiniškai 3.31 punkto, nusmuko iki 711.49. Tai reiškia 21.11 punktų kritimą, lyginant su ketvirtadienio prekybos pabaigos rezultatais, ir yra smarkiausias nuosmukis nuo 1962 metų gegužę kilusios panikos bangos."

Užvertęs laikraštį, Inis akimirką žiūri į nuotrauką pirmajame puslapyje. Jaunatviškas prezidentas miega atsigulęs ant užpakalinės savo didžiulio automobilio sėdynės. Moteris su Orestėjos kauke stovi greta jo ir žiūri į dideles vyno dėmes ant savo dabar jau amžinai nepamirštamo apsiausto. Tris dalykus Inis tikrai žino: kad Zita niekados nebegrįš, kad jis nemiręs ir kad birža rytoj suksis lyg vilkelis. Iš aukso, kurį Inis ateinantį pirmadienį palieps savo makleriui nupirkti Šveicarijoje, iki 1983 metų, kai toji nelemta nuotrauka dešimtatūkstantąjį kartą pasirodys viso pasaulio savaitraščiuose, jis bus gavęs daugiau nei tūkstantį procentų pelno. Nuotrauka buvo aiški: artinosi sumaišties laikai.

2
Arnoldas Tadsas

1953

Simili modo postquam coenatum est, accipiens et hunc praeclarum Calicem in sanctas ac venerabiles manus suas; item tibi gratias agens, benedixit, deditque discipulis suis, dicens: Accipite, et bibite ex eo omnes.

Hic est enim Calix Sanguinis mei, novi et aeterni testamenti: mysterium fidei: qui pro vonis et pro multis effundetur in remissionem paccatorum. Haec quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis.*

Iš šventųjų Mišių kanono

* Taip pat po vakarienės jis paėmė ir šią brangiąją taurę į savo šventas bei garbingas rankas ir, vėl tau dėkodamas, laimino ir davė savo mokiniams, sakydamas: Imkite ir visi iš jos gerkite, nes tai yra taurė mano Kraujo, kuris už jus ir už visus žmones bus pralietas nuodėmėms atleisti. Tai naujosios ir amžinosios Sandoros kraujas, tikėjimo paslaptis. Kada tik jūs šitai darysite, darykite mano atminimui. (Lot.)

1

Iki sutikdamas Filipą Tadsą, Inis Vintropas visados manė, kad Arnoldas Tadsas yra vienišiausias Nyderlandų žmogus. Bet paaiškėjo, kad gali būti ir dar prasčiau. Čia buvo žmogus, kuris, tiesa, tėvą turėjo, bet iš to negavo jokios naudos. Arnoldas Tadsas niekados apie sūnų nekalbėjo, taigi, kaip manė Inis, šitaip tą sūnų pasmerkė kurioziškai nebūties atmainai, galiausiai nuvedusiai į galutinę nebūties atmainą – į mirtį.

Kadangi ir tėvas, ir sūnus, skyrium nuo kits kito ir su kits kitu nesitardami, pasirinko absoliučią nebūtį, vienintelis pavidalas, kurį jie, kalbant apie Inį, dar turėjo, buvo galimas pasilikimas jo mintyse. Tuo jie gana dažnai naudojosi. Pačiomis netikėčiausiomis valandomis ir netikėčiausiose vietose jie išnirdavo jo sapnuose ar pusiau budriose mintyse, kurias galėtumei pavadinti svajomis, ir darė tai, ko niekados nebuvo darę per savo gyvenimus: rodėsi kaip pora, neįprastas duetas, naktimis ateidavęs į viešbučių kambarius varyti jam baimės savo viską triuškinančiu liūdesiu.

Pirmąjį savo susitikimą su Arnoldu Tadsu Inis visados prisiminė, nors taip buvo todėl, kad šie prisiminimai neatskiriamai siejosi su prisiminimais apie tetą Terezę, kuri jau irgi buvo nusižudžiusi, nors ir ne taip *überlegt**, kaip aniedu.

Tačiau iš tūkstančio nusižudo tiek žmonių, tokia negausi grupelė, kad ją gali pamatyti Amsterdame Lereso gatvėje laukiančią 16-os linijos tramvajaus, kol dar neprasidėjusi spūsties valanda. Statistikos centras regėjosi tveriąs Inio kaimynystėje,

* Apgalvotai. (Vok.)

o statistiniai duomenys esti patikimi. Iš savižudžių skaičiaus, kuriuos pažinojo – juk vis dėlto derėjo taip sakyti, nes faktas, kad kuris nors žmogus numirė, galutinai pažintį užbaigė, tegu vien todėl, kad ji ar jis nebegalėjo iškrėsti tau jokių netikėtumų, – Inis žinojo, kad jo pažįstamų pulkas turi susidėti iš tūkstančio žmonių. Jei būtų sumanęs visus tuos savanorius numirėlius pasikviesti arbatos, būtų turėjęs pasirūpinti bemaž dviem tuzinais pyragaičių iš „Berkhofo".

Išnykusiuosius jis skirstė į dvi rūšis pagal jų metodą: rogučių nuokalnė ar laiptai. Vienu atveju viskas, iš pradžių šiek tiek pavargus, ėjosi savaime, o antruoju privalu buvo triūsti.

Teta Terezė, be abejo, buvo rogučių nuokalnė. Girtavimas ir tinkamas isterijos bei prastos nuotaikos mišinys tapo, sakytumei, savaiminiu pasitraukimu iš pokylių salės, o abudu Tadsai ryžtingai išvaikščiojo ištisus labirintus ir kopė aukštyn begaliniais laiptais, kol galiausiai baigė kelią tame pačiame taške.

2

Inis Vintropas priklausė prie žmonių, kurie žemėje praleistą laiką velka paskui save kaip amorfišką masę. Ta mintis nebuvo jo kasdien mąstoma, bet vis dėlto reguliariai grįždavo ir rūpėjo jam jau ir tuomet, kai teko su savimi tempti kur kas mažesnę praeitį. Jis negebėjo laiko nei vertinti, nei matuoti, nei dalyti. Bet gal ir geriau buvo tiesiog kalbėti apie *laiką*, suteikiant šiam elementui visą tą tirštą tįsumą, kurio jis nusipelno. Ir ne vien praeitis šitaip laikėsi prikibusi Iniui prie

šaukšto, nepaslanki buvo ir ateitis. Ten jo laukė vien amorfiška ertmė, kurią reikėjo perkirsti, nors aiškiai nebuvo nurodyta, kokiu keliu jam dera sukti, norint išeiti laukan. Vienas dalykas buvo tikras – jo nugyventasis laikas buvo praėjęs, bet dabar, sulaukus keturiasdešimt penkerių, kai Inis, jo paties žodžiais tariant, buvo „perkirtęs siaubų sieną, nors niekas nė karto nepaprašė jo parodyti paso", tas beformis daiktas, aprėpiąs ir jo atmintį, ir atminties stygių, jį vis tebelydėjo, toks pat paslaptingas ir atgaline kryptimi toks pat neišmatuojamas, kaip ir visata, apie kurią jis pastaruoju metu tiek daug girdėjo.

Kažkur tose pilkose balzganose šeštojo dešimtmečio pradžios ūkanose, kuriose dar galėjai įžiūrėti tvirtą baltą Korėjos karo žiedą, turėjo nutikti toji, deja, gerokai menkiau apčiuopiama akimirka, kai greta jo pensiono Hilversume, Trompenbergo kelyje, išniro teta Terezė (*treize, Thérèse, ne perd jamais**), iš kurios jis po kelerių metų paveldėjo savo nemenkos gerovės pamatą.

Atminties triūsą Iniui sunkino ne vien tai, kad jo instrumentų rinkinys buvo toks menkas („Aš neturiu atminties", „Jūs aiškiai viską išstūmėte", „Nejau, po perkūnais, niekados ir nieko negali atsiminti!"), bet ir ta aplinkybė, kad senėjant pradėjo nykti ir visi įmanomi ranktūriai bei atramos, galintys palengvinti kelionę į požeminį praeities pasaulį. Tai, kad teta Terezė savo apčiuopiamą kūną iškeitė į keršą šešėlį, retsykiais šmižinėjantį menkai apšviestais jo smegenų koridoriais, kad drauge su dėde, neatskiriamu nuo tetos Terezės, pragaišo ir baltojo „Lincoln convertible" vairuotojas, galėjai sakyti,

* Trylika, Tereza, niekada nenuvilia. (Pranc.)

dar tik pusė bėdos, blogesnis dalykas buvo, kad pensionas, kuriame Inis praleido kelerius pirmuosius suaugusio žmogaus gyvenimo metus, drauge su jo prisiminimais prasmego į aštuonių vienas su kitu susipynusių, seneliams skirtų būstų statybinę duobę, įkandin savęs ir visas hortenzijas, kaštonus, maumedžius, rododendrus bei jazminus nusitraukdamas į gelmes, iš kurių niekados ir niekas nebesugrįžta.

Niekas?

Tie didžiuliai, apleisti namai, kitados statyti senųjų kolonizatorių, patys buvo dėžutės, sklidinos prisiminimų apie jau irgi galutinai pragaišusius laikus. Jie buvo vadinami tokiais vardais kaip Terang-Tenangas arba Madura, ir perkaręs, nervingas, romantiškas tų dienų Inis galėjo – ypač uosdamas tvankaus vasaros vakaro kvapus – vaizduotis gyvenąs kurioje nors plantacijoje netoli Bandungo, o tokį įspūdį dar labiau stiprino ta aplinkybė, kad tuose pačiuose liguistai dideliuose namuose kambarius iš tikrųjų nuomojosi žmonės iš senosios Indijos. Po vilą sklido tropikų valgių kvapai, koridoriuje girdėjai pintais dembliais tingiai velkamas šlepetes, liežuvio caksėjimą ir laibus tykius balsus, keista intonacija sakančius dalykus, kurių Inis nesuprato, bet siejo su savo skaitytomis Kuperuso, Daumo ir Dermu knygomis.

Jis nekentė savo anų laikų nuotraukų, ne tiek tų, kuriose stovėjo drauge su kitais, – jose visi atrodė vienodai juokingi, – ne, būtent tų, kuriose nuo žmogaus, kuriuo jis aiškiai kitados buvo, jau niekaip nebegalėjai nukreipti dėmesio, mat Inis jose stovėjo vienas, pozuodamas, persitempęs, mėgdžiodamas statulas ir sykiu ieškodamas atramos, kokio medžio, kokios gyvatvorės, kokio daikto, kuris bent išsyk užimtų dalį nuo-

traukos, ir jam nereikėtų vienam jos užpildyti. Mat ką gi tose nuotraukose galėjai pamatyti? Žmogų, kuris toks perkaręs, kad buvo atleistas nuo karo tarnybos ir, kas dar baisiau, dėl to nedrįso paplūdimyje nusirengti, žmogų, vytą iš vidurinių mokyklų ir taip susivaidijusį su globėju, kad senelės didžiai kilniaširdiškai palikimu paskirti pinigai jo išlaikymui buvo nutraukti mokėti, žmogų, kuris, visai pasimetęs, vėlėsi į beviltiškiausias meilės istorijas, o savo dienas leido raštinėje, kad galėtų kaip nors susimokėti už pensioną, – minimaliai savarankišką žmogų.

3

Maždaug taip turėjo būti: jam sėdint savo kambarėlyje, indiškas jo namų šeimininko balsas iš koridoriaus šūktelėjo:

– Pone Vintropai, pas jus atėjo dama.

Šiek tiek vėliau teta atsirado jo kambaryje, kas buvo dar ir gana sunku, nes dviem žmonėms jame, tiesą sakant, neužteko vietos, o ji ir pati bemaž dviem prilygo.

– Esu tavo teta Terezė, – pasakė ji.

– Esi tikras Vintropas, – pasakė ji.

Skubiai praėjusi pro jį ir valandžiukę apgaubusi jį silpnu muskuso kvapu, teta pažvelgė laukan pro langą. Tai, ką ten pamatė, jai nepatiko. Tolesni jos žodžiai nebuvo logiškai nuoseklūs, bet suskambo stakato, vienoda intonacija.

– Knygas skaitai. Kaip čia ankšta. Girdėjau apie tave. Čia juk negali nė šiknos pajudinti. Dieve brangus, mane čia melancholija ima. Ar kada apie mane girdėjai? Važiuosim

galiuką. Pristatysiu tave žmogui, kuris knygas rašo, – *rašo* buvo ištarta taip, kad tapo aišku, jog ši veikla jai regisi kur kas geresnė už skaitymą.

Buvo šeštadienio popietė ir pavasaris. Vėliau Inis susivokė, kad teta niekados neklausė, ar jis nori su ja važiuoti. Jiedu tiesiog išėjo arba, tikriau, ji nuplevėsavo laiptais žemyn, perskriejo per sodą lyg per kokią priešišką stichiją, nėrė į automobilį ir tarė:

– Važiuojam pas poną Tadsą, Japai.

Automobilis šovė į priekį. Teta – bet ir tai jis tik vėliau suvokė – niekados neturėjo kas veikia ir darė tai kuo skubiausiai. Inis dar naiviai pamanė, kad šis jaudulys galbūt randasi dėl paslaptingų cheminių procesų, vykstančių kažin kur tame baltame, truputį išburkusiame kūne, tarytum ant vidinės krosnelės nuolatos ten virtų puodelis su tetos krauju. Jos veido ir kaklo odoje vis radosi ir nyko visokiausių spalvų dėmės, ir jeigu ji nebūtų be perstogės laidžiusi savo smarkių atodūsių, tai bemaž tikrai būtų sprogusi.

Kas yra Vintropas? – klausė jis pats save, mat teta apie tai nesiliovė kalbėjusi.

– Visi Vintropai yra pamišėliai, netikę, apimti tuštybės, neturi disciplinos, gyvena sujauktą gyvenimą, amžinai vis skiriasi ir skiriasi. Su moterimis jie elgiasi kaip su gyvuliais, o tos juos vis tiek myli. Jie netikę kariauti arba pelnosi iš karo, yra apsukrūs versle, bet pinigus pralošia arba paleidžia vėjais, jie parduoda kits kitą už vieną guldeną. Ar pažinojai savo tėvą?

Teta nelaukė, kol Inis atsakys.

– Esi pakrikštytas, ar žinai? Mano brolis buvo pasipriešinimo didvyris, tikra išimtis šioje principinėje šeimynoje. Apie savo tėvą negali to pasakyti. Su pinigais jis išvis nemokėjo tvarkytis. Moterys – štai vienintelis dalykas, kurį jis išmanė. Ar dar lankai bažnyčią?

Čia Inis bent spėjo atsakyti.

– Ne.

Baltasis „Lincolnas" nuskriejo į kelkraštį, vos nekliudė dviratininko. Teta tiesiai pažvelgė į Inį. Žydros akys, kaip ir jo paties. Vandeningos, bet su plieno dugnu. Vienu pirštu teta mostelėjo maždaug ton vieton, kur turėjo būti jo širdis.

– Vintropai yra katalikų šeima. Brabanto katalikų šeima. Vienintelis Bažnyčioje likęs tavo tėvo brolis turi visus pinigus. Tavo tėvas, tavo dėdė Josas, dėdė Noudas, dėdė Pjeras, teta Klerė yra mirę arba nuskurdę. Neturi nieko, išskyrus tai, ką kada nors gausi iš senelės palikimo. Jie visi išlėkė iš Bažnyčios įkandin kokios nors šiknos. Pagalvok apie tai.

Po minutės jie jau vėl važiavo daugiau nei šimto kilometrų per valandą greičiu.

Kelionė, kaip vėliau paaiškėjo, buvo į Dorną. Bet ne vien į Dorną. Jeigu egzistavo požemių pasaulio, šešėlių pasaulio, žemėlapis, tai Dornas buvo prie jo vartų. Mat kelionė į Dorną buvo kelionė į jo šeimos praeitį, pas vardus, mirusiuosius, į amžių sandūros Tilburgą, prie vilnonių audinių, į agentūras, pas fabrikantus. Tetos tartis vis tirštėjo. Tilburgas veikiausiai buvo bjauriausios tarties tarmė Nyderlanduose. Inis klausėsi, ką pasakoja teta, ir dėjosi viską į galvą. Vėliau apie tai pamąstys.

– Tavo motina mūsų šeimoje nebuvo priimama. Ar žinai kodėl?

– Ji man apie tai pasakojo.

Štai ką jam priminė toji tartis: motiną, kai ši būdavo susijaudinusi. Vadinasi, Tilburge prastuomenė ir buržuazija kalbėjo taip pat.

– Ar su ja dar mataisi?

– Niekados. Ji gyvena ne Europoje.

Praėjus trims savaitėms po vestuvių su vieno verslo partnerio prancūzo dukra, jo tėvas su motina iškeliavo. Nebuvo įmanu nustatyti, kas šeimai labiau netiko – ar mirtina nuodėmė, ar mezaliansas. Paskui visi jo tėvą pamiršo, bet dar ir taip, kai pamirštama, kas pamiršta. Pirštinės, kurias palieki traukinyje ir apie kurias vėliau niekados nebepagalvoji. Iniui visas šis pasakojimas buvo žinomas, tačiau jis niekados nieko nereiškė. Viena vėlesnė draugužė jam vėliau pasakys: „Aš ne gimiau, aš buvau įsteigta", – ir jam tas jausmas pasirodys pažįstamas. Tėvas jau nuo 1944 metų tvėrė požemių pasaulyje, ir jo mirtis nelyg dvigubai atkirto Inį nuo tėvo šeimos. Jis bemaž nė vieno jos nario nepažino. Niekam nepriklausė, ir tas jam visai patiko. Buvo vienas. Nežinojo, kas per daiktas yra šeima.

– Tavo senelis Vintropas buvo mano tėvo pusbrolis. Mano tėvas yra tavo globėjas.

– Buvo.

– Jis baiminosi, kad pradėsi jam daug kainuoti. To mes nemėgstam. Jis galėjo nesunkiai pasitraukti, juk pats buvo globėjų tarybos narys.

Pinigai ar Dievas, kas ten pasakys. Inis jį tik vieną kartą regėjo. Senis fotelyje po savo paties valdovišku portretu. Du

žiedai ant mažojo pirštelio su deimantais, bet senam ir bjauriam tas leistina. Ir varpelis po ranka: „Treske, paduok mano sūnėnui stiklinaitę porto." Istorija apie senelės pinigus („Aš juos sąžiningai už tave valdysiu") Iniui pasirodė ne visai aiški, o tolesnis pokalbis irgi nebuvo vykęs. Mostaguodamas plonomis, ilgomis rankomis ir kalbėdamas šaižiu, šiaurietišku jaunuolio balsu, Inis dėstė, kodėl Dievo nėra.

– Mes tik vėliau tapom katalikai. Tie yra patys geriausi. Iš pradžių buvom kovinga protestantų šeima. Pirmasis Vintropas, atvykęs į Tilburgą, buvo ulonų pulkininkas leitenantas. Jis atkako iš Vestlando.

Pasakos, pamanė sau Inis, melai ir pasakos. Pramanytos figūros iš pramanytos praeities. Todėl, kad tavo gyvenimas pernelyg tuščias.

– Jis atkako su Vilhelmo Antrojo asmenine gvardija, kai šis statė Rotušės rūmus, kuriuose niekados negyveno. Vedė katalikę mergaitę.

Žodis „mergaitė" sujaudino Inį. Vadinasi, kitais šimtmečiais jo šeimoje būta mergaičių. Nematomų mergaičių, kurios niekad nematytomis mergaičių lūpomis tarė savo pavardes, tarė jo pavardę.

– Nuo to laiko Vintropai užsiima tekstile. Vilnonais. Tvidais. Fabrikais. Agentūromis.

Dar daugiau šešėlių. Žmonių, turinčių teisę klydinėti jo kraujyje, užsibūti jo pečiuose, rankose, akyse, veido bruožuose dėl to, kad jis iš jų radosi.

Automobilis rėžė kraštovaizdį perpus ir nerūpestingai svaidė jį įkandin savęs į šalis. Iniui rodėsi, kad šitaip ir jo paskutiniųjų metų gyvenimas sviedžiamas šalin. Teta

valandžiukę tylėjo. Inis pamatė, kaip kraujas tvinksi melsvose gyslose ties jos riešais, ir pamanė „mano kraujas“, tačiau ties jo riešais nieko nebuvo matyti.

– Arnoldas Tadsas anksčiau buvo mano meilužis, – tarė teta.

Ji pradėjo gražintis. Tas nebuvo malonu matyti. Ant subliūškusios baltos odos teta tempėsi antrąją iš oranžinės spalvos blyno, bet darė tai ne itin kruopščiai, todėl tarp oranžinių plotų liko ir baltų ruožų.

– Neseniai jį pirmą kartą po karo vėl susitikau.

Pagalvojęs, koks galėtų būti šios moters meilužis, Inis neįstengė nieko įsivaizduoti, o pamatęs Arnoldą Tadsą suprato kodėl. Taip atrodančio žmogaus jis niekados nebūtų galėjęs įsivaizduoti, nes tokio dar niekad nebuvo regėjęs.

Vyras, stovintis žemų, baltų, pusiau miške pasislėpusių namų tarpduryje ir žiūrintis į laikrodį, buvo mažiukas. Turėjo vieną – dešinę – stiklinę akį, avėjo žygio batais ir vilkėjo indėnišką striukę su ilgais zomšos kutais. Dienos, kai žmonės dar dėvėjo kostiumus ir liemenes, buvo seniai praėjusios. Vyro veidas buvo nurudęs, tačiau po pat šiuo demonstratyviu sveikumu siautėjo kažkoks kitas, pilkas ir liūdnas gaivalas. Akis ir ne akis, sveika ir nesveika oda, skambus balsas, sklindąs iš mėšlungio traukomo veido, balsas, skirtas didesniam kūnui už tą, kuriame jis dabar tvėrė.

– Atvažiavai dešimtimi minučių per anksti, Tereze.

Tą akimirką jam už nugaros išniro ir į sodą šuoliais pasileido milžiniškas šuva.

– Atai! Šalia!

Tasai balsas be vargo galėjo įsakinėti visam batalionui. Šuva sustojo, virpėdamas visa tamsiai rudais garbiniuotais plaukais apžėlusia oda. Paskui, nuleidęs galvą, iš lėto nusekė įkandin vyro į namus. Pats vyras, pusiau pasisukęs, nuėjo vidun. Baltos durys tykiai ir ryžtingai užsitrenkė jam iš paskos.

– Šuva, šuva, – pasiskundė teta. – Jis gyvena dėl savo šuns.

Ji pažvelgė į laikroduką. Viduje suskambo fortepijono muzika, bet pro langus Inis nieko neįstengė įžiūrėti. Skambesys nebuvo gražus. Pernelyg aštrus, pernelyg negyvas, be žvilgesio. Muzika, turėjusi tekėti, bet vis kliuvinėjanti ir striginėjanti, muzika, kurios grojėjui nevalia buvo groti. Bet kas ten grojo? Žmogus su dviem stiklo akim ar žmogus su nesveika papilkėjusia oda, ar mažiukas vyriukas su švelnia, rusva oda. Kažkas kitas.

– Pavaikštinėsim, – tarė teta, bet Inis matė, kad vaikštinėti ji nelabai veržiasi.

Kitapus alėjos buvo miškas. Kamparo, jaunų eglių kvapai. Teta Terezė klupinėjo per kelius minkštame miško takutyje, atsitrenkinėjo į medžius, užkliudė nulūžusią šaką, pataikė į gervuogių krūmą. Pirmą kartą tą popietę Inis pajuto baimę. Ką visa tai reiškė? Jis čia nesiprašė. Buvo ištrauktas iš ramios savo kambariuko visatos, įvarytas į šeimą, kuri galbūt buvo jo šeima, bet kuriai jis niekados nepriklausė, duris jam prieš nosį užtrenkė vyras, vairuotojas, atsirėmęs į pernelyg didelį automobilį, veikiausiai juokdamasis žvelgė, kaip jo darbdavė klupinėdama žengia tuos šimtą metrų, o dabar štai tykiai sutrimitavo klaksonu, duodamas ženklą, kad dešimt minučių jau praėjo.

4

Da capo.[*] Vyras vėl stovėjo tarpduryje. Visi spėjo dešimtimi minučių pasenti. Taip jau kartą buvo, pamanė sau Inis. Tas pats išsidėstymas, amžinasis kartojimas. Teta pusiau pasisukusi pirma jo, kad vyras jį galėtų matyti. Bet vyras į jį nežiūrėjo. Nepažvelgė dabar nė į laikrodį, juk visi žinojo, kuri valanda. Pilkas tiesus vienos akies spindulys lyg apžvalgos prožektorius klydinėjo Terezės Donders siluetu. Iš trijų ten stovėjusių vyrų tik vienas vairuotojas žinojo, kad eglių spygliais ir gauruotomis dygiomis šakelėmis apkibęs baltas tetos *deux–pièces*[**] yra Koko Šanel kūrinys.

– Sveika, Tereze, kaip tu atrodai!

Tik dabar vyras pažvelgė į Inį. Gal todėl, kad žvelgė viena akis, Inis pasijuto taip, lyg jį fotografuotų aparatas, kuris nieko negali praleisti, kuris jį įsiurbia, praryja, išryškina ir visiems laikams padeda į archyvą, pragaišiantį tik tada, kai kamera numirs.

– Čia mano sūnėnas.

– Šit kaip. Aš esu Arnoldas Tadsas.

Ranka lyg replėmis suspaudė jam plaštaką.

– Kuo tu vardu?

– Inis.

– Inis...

Vyras valandžiukę palaikė šį idiotišką vardą ore, o paskui nusviedė jį šalin.

Inis paaiškino savo vardo kilmę.

[*] Muzikinis terminas – „nuo pradžių". (It.)

[**] Dviejų dalių kostiumėlis. (Pranc.)

– Tavo šeimoje visi kuoktelėję, – tarė Arnoldas Tadsas. – Eikš vidun.

Namuose viešpataujanti tvarka buvo stačiai bauginama. Vienintelis atsitiktinumo pavidalas buvo šuva, mat jis judėjo. Šis kambarys, pamanė sau Inis, yra lyg matematikos lygtis. Visur tvėrė pusiausvyra, viskas derėjo. Gėlių puokštė, vaikas, neklusnus šuva ar svečias, atvykęs dešimtimi minučių per anksti, čia būtų sukėlę neįsivaizduojamą katastrofą. Baldai žvilgantys ir balti, dvelkiantys kalvinistine, neapykantos kupina modernybe. Neatsakinga saulė braižė savo geometrinius šešėlius ant linoleumo. Antrąkart šią popietę Inis pajuto baimę. Kas tai per jausmas? Tarytum vieną akimirką būtum kas kitas, žmogus, taip nepritampąs prie tavo kūno, kad dėl to net skauda.

– Sėskit. Tu, Tereze, norėsi manzanilos. O ko norės išgerti tavo sūnėnas?

O paskui, išsyk, Iniui:

– Nori viskio?

– Aš jo dar niekados nesu gėręs, – atsakė Inis.

– Gerai. Tada įpilsiu tau viskio. Atidžiai paragausi, o paskui pasakysi man, ką apie jį manai.

Prisiminimai. Mįslingi prisiminimų takai. Mat ko tik nenutiko per artimiausias penkias minutes? Pirmiausia tai buvo, tikrąja to žodžio prasme, pirmasis materialus viskis, stiklinė viskio, kurios vėliau jis niekados nebegers. Antra, vyras, apie kurį jis, pamatęs, gerdamas ar ragaudamas viskį, taip dažnai gyvenime galvos. Galvos apie tą vyrą, taigi ir apie tetą, taigi ir apie save. Taip viskis tapo Iniui jo biskvitiniu pyragaičiu, rankena liuko dangčio, kurį reikėjo nuvožti,

leidžiantis į didžiąją kelionę po šešėlių pasaulį. Ir vėl jie visi ten sėdės: vyras tiesus, vieną kraupią akį statmenai nukreipęs į Inį, ranka, įpylusi sodos vandens, dar begrįžtanti į rimties vietą greta savo savininko. Teta, užvertusi galvą, kažin kur klydinėjančiom akim, čia tiesianti, čia skečianti, čia vėl glaudžianti kojas ant pernelyg tiesios, pernelyg kietos kėdės. Tikra *dolorosa*. Savęs Inis negali matyti.

– Ir koks skonis?

Čia buvo reikalaujama apibrėžimo, protokolo, kurį Inio juslės privalėjo surašyti pirmiau, nei jas nukreips į šalį koks kitas dirgiklis.

– Dūmų ir lazdyno riešutų.

Vėliau jis išgers tūkstančius porcijų viskio. Salyklinio, burbono, ruginio, geriausio ir prasčiausio, gryno, su vandeniu, su sodos vandeniu, su imbieriniu alumi, ir kartais, ūmai, tas pojūtis, būdavo, ima ir sugrįžta: dūmai, taigi, ir lazdyno riešutai.

Kiekvienu reikšmingu gyvenimo akimirksniu, mąstė jis vėliau, reikėtų turėti tokį Arnoldą Tadsą, žmogų, kuris reikalautų tiksliai aprašyti, ką jauti, uodi, ragauji, mąstai pirmą kartą pajutęs baimę, pirmą kartą pažemintas, su pirmąja moterimi, bet visados tą pačią akimirką, kad protokolas būtų teisingas ir minties ar potyrio niekados negalėtų kitaip nuspalvinti vėlesnės moterys, baimės, pažeminimai. Kaip tik pirmojo karto įvardijimas, dūmai ir lazdyno riešutai, padiktuoja toną visoms vėlesnėms patirtims, mat jos apibrėžiamos tuo mastu, kuriuo nuo šio pirmojo karto skiriasi, kuriuo jos šį pirmąjį kartą, dabar jau visiems laikams įskiepytą, pranoksta ar kuriuo jam nusileidžia, kuriuo jos nėra dūmai ir nėra lazdyno riešutai. Dar kartą pirmąjį kartą išvysti Amsterdamą, dar kartą pirmą

kartą įsismelkti į mylimąją, su kuria gyveni jau ne vienerius metus, dar kartą pirmąjį kartą suimti ranka moters krūtį, ją glostyti, ir su visu tuo susijusią mintį per visus metus išlaikyti neiškreiptą, kad visi kiti kartai, visos kitos formos su laiku neįstengtų išduoti, nuneigti, pridengti pirmojo potyrio. Arnoldas Tadsas įdiegė jam bent vieną juslinę patirtį, visos kitos nebeprisišaukiamai pragaišo vėlesniuose atminties sluoksniuose, susimaišiusios, iškreiptos, kaip ir jo ranka, glosčiusi pirmąją krūtį ir užspaudusi pirmąsias mirusias akis, išdavė savo atmintį, pačią save ir tą vieną pirmąją krūtį, mat pati leidosi senti, pavirto į ranką, nusėtą pirmųjų rusvų senatvės dėmių, išvagotą stambesnių gyslų, tapo iškreipta, pagedusia, patyrusia keturiasdešimt penkerių metų vyro ranka, ankstyva žinia apie mirtį, kurioje nebeatpažįstamai, nebeatrandamai ištirpo ana ankstesnioji, liaunesnioji, baltesnioji, dvejojanti ranka, nors jis dar vis tebekalbėjo apie „savo ranką" ir kalbės taip tol, kol vėlesnė gyva ranka sukryžiuos ją mirusią jam ant krūtinės su kita, tokia, regis, į ją panašia...

– Ką tu veiki? – paklausė Arnoldas Tadsas.

– Dirbu raštinėj.

– Kodėl?

Tai buvo vienas iš nereikalingų klausimų serijos.

– Kad užsidirbčiau pinigų.

– O kodėl nestudijuoji?

– Aš nelaikiau brandos egzaminų. Buvau išvytas iš mokyklos.

Jis buvo išvytas iš keturių mokyklų, tačiau jam atrodė, kad dabar netinkama akimirka apie tai pasakoti. Akis, be perstogės į jį įsmeigta, dabar, galvai, kurioje ji buvo įtaisyta, drauge

nesisukiojant, lyg prožektorius pasigręžė į tetą, tad Inis ir pats galėjo paklaidžioti žvilgsniu po kambarį. Ant židinio atbrailos gulėjo dvidešimt pakelių tos pačios – „Black Beauty" – markės cigarečių. Greta laikiklyje, ant kurio buvo pavaizduoti slidininkai, stovėjo grupelė sidabro ir aukso medalių.

– Kas čia per medaliai? – paklausė Inis.

– Dabar kalbame apie tave. Nepamiršk, aš esu buvęs notaras, reikalus aš visados pabaigiu iki galo. Kuo nori būti?

– Nežinau.

Inis suprato, kad toks atsakymas nėra vykęs, tačiau jis buvo vienintelis, net jeigu kas nors ir mėgo reikalus pabaigti iki galo. Inis nė nenutuokė, kuo nori būti. Tiesą sakant, jis tikrai žinojo, kad ne tik niekados niekuo nenorėtų, bet ir niekados niekuo nebus. Pasaulis jau iki kraštų buvo sklidinas žmonių, kurie kuo nors buvo, ir dauguma jų dėl to aiškiai nebuvo laimingi.

– Tai nori likti raštinėje?

– Ne.

Raštinė! Antrojo aukšto kambarėlis vilų priemiestyje, su kvaiša apačioje, kuris manėsi esąs direktorius ir kuriam Inis buvo reikalingas, kad turėtų bent vieną valdinį. Tasai žmogus kažką pirko ir pardavinėjo, o Inis rašė ir klientų laiškus, ir laiškus klientams. Pramanytus laiškus, tuščius sandorius. Dažniausiai jis skaitė, žvalgėsi į vilų kiemus ar mąstė apie tolimas keliones – ne itin ilgesingai, mat žinojo, kad tikrai į jas leisis. Tai buvo egzistencija, turėjusi vieną dieną savaime pasibaigti, ir galbūt čia kaip tik ir buvo toji diena.

– Ar tėvai tau neduoda pinigų?

– Mama neturi, o... patėvis neduoda.

5

„Dūmai ir lazdyno riešutai." „Kuo nori tapti?" Tą popietę prasidėjo Inio gyvenimas, ir jis niekados niekuo netapo. Darė visokius darbus, tas tiesa. Keliavo, rašė horoskopus, prekiavo paveikslais. Vėliau, su vis dar ta pačia viskio taure rankoje sugrįžęs į atminties valdas, Inis mąstė, kad buvo kaip tik teisingai: jo gyvenimas susidėjo iš nutikimų, o tų nutikimų draugėn nesiejo jokia gyvenimo idėja. Nebuvo jokios centrinės minties, sakysim, apie karjerą ar ambiciją. Jis tiesiog buvo – sūnus be tėvo ir tėvas be sūnaus, o aplink klostėsi dalykai. Gerai pasižiūrėjus, jo gyvenimas buvo prisiminimų kaupimas, ir todėl juo liūdniau regėjosi, kad jo atmintis buvo tokia prasta, mat dėl to jo palengva jau gana ilgas pasažas rodėsi dar ilgesnis, visi tie tušti plotai kartais darė šį pasažą kone nepakeliamai vangų. Todėl savo bičiuliui rašytojui Inis tiesiog ir sakė, kad jo gyvenimas buvęs meditacija. Gal dėl tos viskio taurės, gal dėl fakto, kad tą popietę jis ir finansų požiūriu tapo Vintropas, tačiau savo gyvenimą Inis skaičiavo nuo tos dienos, visa, kas buvo anksčiau, laikydamas tik įžanga, prieblandose skendinčia priešistore, apie kurią, jei tik kas panorėtų, vien kasinėjimais būtų galima išgauti tam tikrų įžvalgų.

– Tereze, o kodėl tu neduodi vaikinui pinigų? Tavo šeima viską iš jo tėvo pasiglemžė.

Raudonų dėmių pagausėjo. Tai, kas prasidėjo kaip užgaida, kaip nuobodulio sužadintas šeimos ligos priepuolis, – apsilankymas pas nepažįstamą sūnėną, kuris regėjosi esąs kažkoks ypatingas, kuris pasipriešino jos tėvui, kuris dabar

štai sėdėjo tokiu veidu, kokių tokia daugybė klydinėjo po jos šeimos albumą, bet, ko gera, kitokio charakterio nei dauguma jų, truputį arogantiškas, truputį melancholiškas, gebąs dėstyti mintis, bet aiškiai neturįs ambicijos, be jokios abejonės tingus, be jokios abejonės inteligentiškas, pašaipus ir sykiu gebąs viską pastebėti, – toji užgaida dabar turėjo būti paversta į materiją, dar daugiau – į materiją, su kuria Vintropai labiausia nemėgo skirtis, į pinigus.

– Turėsiu pasižiūrėti, ar galiu ką surasti, – tarė teta. – Juk žinai, kaip klostosi reikalai.

Tačiau šį įsakymą davė griežtas balsas, tas pats balsas, kuris, vos tetai išvažiavus, pasakys: „Ta moteris kvaila, man ji įkyri. Nemėgstu tokių."

Teta perkėlė kažkokį nematomą daiktą į skreitą, apvertė įsivaizduojamą vazą, bet visi tie judesiai liovėsi, Arnoldo Tadso balsui pasakius:

– Pagalvosiu, kaip viską garbingai sutvarkyti. Nedera savo paties padermės žmonėms leisti, kad jie žudytų laiką raštinėse.

– Tai gal atvažiuosi su juo kitą savaitgalį į Goirlę?

– Juk žinai, kad man ten labai atgrasu ir kad labai sunkiai iškenčiu tavo vyro draugiją, bet atvažiuosiu. Atsivešiu Atą ir nieku gyvu neisiu į bažnyčią. Jeigu atsiųsi automobilį, šeštadienį vienuoliktą valandą mudu būsim pasirengę.

Akis susirado Inį.

– O tu atsisakysi savo darbelio, jis beprasmiškas, man tas aišku. Kokius metus paskaitinėsi, pakeliausi. Tau nedera būti patarnautoju.

Pa-tar-nau-to-ju. Tas penkių skiemenų žodis, ištartas šio balso, susidėjo irgi iš penkių, vis skyrium supakuotų, viena nuo kitos atskirtų įsakmumo dozių. Šią popietę, pamanė sau Inis, nė vienas to žmogaus ištartas žodis nepradingo iš kambario. Lyg daiktai jie gulėjo kažkur sudėlioti tarp baldų. Nuo jų negalėjai pasprukti.

– Gerai, Tereze, jau bemaž penkta valanda, man laikas skaityti. Tavo sūnėnas gali pasilikti vakarienės, jei nori. Su tavim pasimatysim šeštadienį. Pasakyk vairuotojui, kad nevėluotų.

Teta išskuodė iš kambario, Inis pamatė ją pralekiant sodo takučiu ir išgirdo tekinom užtrenkiamas automobilio dureles. Nusibraukė nuo skruosto drėgmę, paliktą ten skubaus tetos bučinio. Arnoldas Tadsas grįžo vidun. Laikrodis kažkur namuose išmušė penkis kartus. Arnoldas Tadsas, pasiėmęs knygą, pasakė:

– Skaitysiu iki be penkiolikos šešios. Užsiimk kuo nors.

Plieninė tyla užgulė namus. Inis tiksliai žinojo, kokia ši tyla, mat buvo ją jau anksčiau girdėjęs kitoje vietoje – trapistų vienuolyne. Bilstelėjimas į duris, šlepsėjimas, prislopintas sunkių apdarų šnaresys koridoriuose, laiptuose, tykus, lyg būtų pasnigę. Paskui įžengi į bažnyčią, pasigirsta sausas medinis kaukštelėjimas, prasideda pusės valandos bendras mąstymas. Suakmenėjęs iš svečių galerijos Inis žvelgė žemyn į baltas, mirtinai nuščiuvusias figūras šaltuose aukštuose presbiterijos suoluose apačioje. Seni vyrai, jauni vyrai, žindantys vieną ar kitą, jam neprieinamą mintį. Kartą Inis matė, kaip vienas tų vyrų užmigo, iš lėto nugriuvo į priekį lyg rąstas. Ir vėl pasigirdo sausas kaukštelėjimas, akmuo per medį, vyras išsigandęs šiaip taip kniostelėjo iš sąstingio ir pasirodė ant

akmeninių, juodais ir baltais kvadratais išmargintų grindų tarp presbiterijos suolų, palinko, bet tikrai palinko, net dvilinkas susirietė priešais abatą, kuris jam be žodžių ženklu nurodė bausmę – gultis kryžium. Ilga balta figūra lyg negyva gulbė išsitiesė ant grindų, rankas kuo toliau dėdama nuo kojų, tai buvo kiek tik įmanu labiau išsitempęs, prisiplojęs prie žemės, nusižeminęs žmogus, ir nė vienas tų vyrų nepakėlė akių, tylą pertraukė tik akmens kaukštelėjimas į medį, abato žiedas, keli žingsniai, drabužių šnaresys.

Dabar jis vėl buvo vienuolyne – vienuolyne vieno žmogaus, kuris buvo pats sau ir vienuolis, ir abatas.

Iniui prireikė į tualetą, bet jis nedrįso krustelėti. O gal tasai vyras kaip tik niekins jį už tai, kad jis sėdi lyg lėlė, nieko neveikdamas? Iš lėto ir labai tyliai jis atsistojo, praėjo pro skaitantį vyrą, kuris nepakėlė akių – viršelyje jis pamatė žodžius „egzistencializmas"... „humanizmas"... – žengė prie fortepijono: Šubertas... *impromtu*... o tada į koridorių. Tualete gulėjo laikraštis *Haagse Post*, kurį Inis parsinešė į kambarį. Taip sklaidydamas palaidus lapus, lyg jiems nevalia būtų nė oro sujudinti, jis ėmė skaityti istorijas, kurias jam buvo lemta skaityti visą gyvenimą. Po Persijos maišto dabar Egiptas yra pirmasis klausimas Vakarų pasaulio delikačių nesutarimų sąraše. *Pravda* ilgame ir griežtame straipsnyje pasisakė prieš Bermudų konferenciją, kurią prezidentas Eizenhaueris sušaukė, kviesdamas apsvarstyti, ar su Kremlium reikia kalbėtis, kaip pageidauja seras Vinstonas, ar laikytis griežtos linijos, kaip liepė prezidentas Eizenhaueris. Prancūzijos prezidentas Vincentas Auriolis pavedė Poliui Reno sudaryti naują vyriausybę. Istorija.

Kiek vardų dar turės kirbėti jame, tekėti per jį, kol ši pati save nuolat naikinanti ir atsinaujinanti kasta galutinai paliks jį abejingą. Jie dėvėjo šios dienos likimo veidus, tardamiesi, kad tai jie šį likimą lemia, tačiau patys drauge buvo vien aklos per pasaulį žengiančios galybės kaukės. Nereikėjo į juos pernelyg kreipti dėmesio, štai ir viskas. Tačiau tai, kas vadinama valdymu, tasai neleistinas geismas būti likimo vykdytoju, laikinuoju visų mįslingiausios pabaisos, valstybės, veidu – vėliau, daug vėliau, Iniui regėjosi verta paniekos.

Lygiai be penkiolikos šešios šuva kilstelėjo galvą, o Arnoldas Tadsas padėjo į šalį knygą.

– Atai! Pasivaikščioti!

Išėję iš namų, jie įžengė į banguotus, tamsius miško šešėlius. Inio šeimininkas gana greitai išsuko iš tako, pirma pridariusio tiek vargo jo buvusiai mylimajai, ir patraukė mažu šalutiniu takučiu. Tačiau Tadso atveju nė kalbos nebuvo apie klupinėjimą ar griuvinėjimą. Inis gavo pasistengti, kad suspėtų paskui priekyje einančią medžioklio striukę. O šuva, regėjosi, tiksliai žinojo, kur jie traukia. Jis pasidarė nematomas, o kad yra netoliese, galėjai tarti vien iš greito nukritusių lapų šiurenimo kažin kur priekyje.

– Sartras, – tarė banguoti žili plaukai, gana mažas kiaušas, zomšinė striukė, velveto kelnės ir juchto batai, žengiantys pirma Inio. – Sartras sako, jog turime pasidaryti kraštutinę išvadą iš fakto, kad Dievo nėra. Ar tiki Dievą?

– Ne, – šūktelėjo Inis.

Juk šis vyras, šiaip ar taip, sakė, kad per būsimą viešnagę pas jo tetą nenori eiti į bažnyčią.

– Nuo kada ne? – paklausė eglės ir gervuogių krūmai.

Inis tiksliai žinojo, kada tas nutiko, tik nežinojo, ar reikia tai pasakoti. Tai buvo susiję su vynu ir krauju, tikru vynu ir tikru krauju, bet pamėgink tatai paaiškinti. Geriausia, žinoma, bus pasakyti, kad kitados jo turėtasis menkas tikėjimas tiesiog ištekėjo iš jo kaip alyva iš sugedusio variklio. Juk jis, šiaip ar taip, iki dvylikos metų bemaž nebuvo katalikiškai auklėjamas, žeminamoji sėkla, kurios laukinį vešėjimą kitiems žmonėms teko kęsti visą gyvenimą, buvo per vėlai pasėta, kad įstengtų iš tikrųjų suleisti šaknis. Inis buvo krikštytas, tačiau tėvai negalėjo tuoktis bažnyčioje, nes tėvas jau buvo kartą išsiskyręs. Tik per vėlesnę motinos santuoką su uoliu kataliku jis tiesmukai susidūrė su pamaldomis, tačiau jį kerėjo išskirtinai vien teatrališkoji, išorinė jų pusė, giesmės, smilkalai, spalvos labai jam patiko – taip labai, kad jau ir nebetikėdamas jis dar panoro nuvykti į tą vienuolyną. Dar vienas dalykas, kuriuo jam patiko katalikų tikėjimas, buvo tas, kad kiti tuo tikrai tikėjo. Internate jis kas rytą šeštą valandą patarnaudavo per mišias pusiau silpnapročiam tėvui Romualdui, kuris buvo per senas mokytojauti ir kuriam buvo leidžiama tik šiek tiek prižiūrėti auklėtinius. Tam riauginčiam vyrui prie altoriaus buvo tikra tiesa, kad, jam sukuždėjus *hic est enim Calix Sanguinis mei*, lašelis raudonojo vyno ūmai keitėsi, virto į kraują, *mysterium fidei*, į kraują žmogaus, kuris jau bemaž du tūkstančius metų dar buvo ir miręs, ir kad senasis, brokatu vilkįs, į altoriaus kraštą ranka įsikibęs vyras priešais Inį truputį vėliau tą kraują išgers „mano atminimui", – kraują, kurio paskutinius likučius Inis padės pašalinti, išpildamas vandens pilną ampulę ant dugno auksinės taurės, kurią jo pusėn atkiš drebančios, dėmėtos senio rankos ir kurioje dar bus užsilikę

keli lašai – Dievo kraujo, žmogaus kraujo. Iniui tas regėjosi neapsakomai mįslinga, tačiau dėl to juk neprivalėjai tikėti. Jeigu žmogus, su kuriuo Inis tais niūriais, šaltais rytmečiais darbavosi ir kuris prie to mažo skerdyklos staliuko sukinėjosi čia vienon, čia kiton pusėn lyg auksu apsiuvinėta rupūžė, – jeigu jis tuo tikėjo, vadinasi, galų pagalėje, ten viskas taip ir vyko, net jeigu ir vien tose jau pusiau suminkštėjusiose smegenyse, retsykiais taip nepakenčiamai supainiojančiose lotyniškas formules, kad Iniui tekdavo jų savininką šaižiu berniokišku balsu grąžinti į teologinę tvarką. Bet svarbu buvo ne vien tai, svarbi buvo ir aukos, aukotojo idėja. Jiedu, visiškai niekieno nestebimi, tasai keistas šešiolikmečio ir gerokai į devintą dešimtį metų įkopusio senio dvejetas, vis dėlto užsiiminėjo ten slėpiningais senoviniais ritualais, jam, Iniui, žadindavusiais jausmą, kad jis grimzta atgalios į laikų gilumą, kad jis nebe įstrigęs šiame varganame, neogotiškame užkampyje, bet atsidūręs senovės Graikijos kraštovaizdyje, Homero pasaulyje, kurio paslaptis jie kasdien atskleidinėjo per pamokas, arba prie gyvų gyvulių aukų, kurias žydai atnašavo viršum dykumos viešpataujančiam baisingojo balso Dievui, Keršto Dievui, degančio krūmo ir Loto žmonos Dievui, Dievui, kuris, kaip mąstė Inis, aplink save sutelkęs tuštumos, baimės ir bausmės visatą jį tikintiems žmonėms. Tai, ką jiedu čia su tėvu Romualdu darė, buvo susiję su Minotauru, su aukomis dievams ir mįslėmis, su Sibilėmis, su lemtimi ir nelemtimi, tai buvo mažutės dviejų žmonių grumtynės su bulium, kuriose bulius, nors nesamas, liejo kraują iš žaizdos, o ši žaizda buvo iki dugno išgeriama, – paslaptis, lydima žemo lotyniško kuždesio. Kartą, ir tąsyk jau galutinai, šie kerai buvo išblaškyti.

Taurė buvo iškelta ton pusėn, kur saulė turėjo traukti savo keliu viršum vienuolyno bažnyčios, kai senasis žmogus ūmai pradėjo drebėti. Paskui pasigirdusio riksmo Inis niekados, tikrai niekados, nepamirš. Iškeltos rankos paleido taurę, vynas, kraujas, plūstelėjo per arnotą ir altoriaus užtiesalą, kurį dabar į jį įsikibusios vienuolio rankos vienu trūktelėjimu nudrėskė nuo altoriaus, drauge nutempdamos ir žvakes, ostiją ir pateną. Lyg didžiulio sužeisto žvėries riksmas atsimušė į akmens sienas. Tėvas Romualdas tampė savo arnotą, lyg norėdamas jį perpus perplėšti, o paskui, dar vis teberėkdamas, pamažu ėmė griūti. Galva trinktelėjo į taurę ir pasruvo krauju. Jau ir numiręs, jis tebeplūdo kraujais, dvi raudonos srovės maišėsi žvilgančio šilko salelėse tarp aukso brokato, neaišku buvo, kas yra kas, vynas virto į kraują, kraujas į vyną.

Nesamas šuva, miško tyla, begarsiai Old Šaterhendo žingsniai ir jo paties miestietiškas šnaresys vis dar tebelaukė atsakymo.

– Nežinau. Gal ir niekados netikėjau, – šūktelėjo jis pirmyn.

Pasigirdo niekinamas šarkos kvatojimas. Ir ūmai visas miškas pasidarė pilnas Bažnyčios tėvų, inkvizitorių, kankinių, išpažinėjų, agnostikų, pagonių, filosofų, verksnių ir rėksnių. Aplink skraidė teologiniai argumentai. Du kikiliai kalbėjo apie Tridento susirinkimą, gegutė akcentavo *Summa Theologica*, genys kalė prie medžio trisdešimt vieną tezę, žvirbliai dar kartą smerkė Kuzietį sudeginti ant laužo, garnys Spinoza, varnas Kalvinas, nesuprantamas ispanų mistikų čirenimas, čirkšdami, burkuodami, spygaudami girios ir pievų paukščiai giedojo apie du kruvinus Bažnyčios istorijos tūkstantmečius, pradedant nuo pirmųjų išbraižytų žuvų, plaukiojusių niūrio-

se katakombų sienose, ir baigiant ta dvasia, kuri sudegino Paulių kaip Nagasakio gyventoją, nuo keliautojų į Emausą apstulbimo iki neklaidingojo vietininko, sėdinčio Žvejo soste. Statinės to paties žmogaus kraujo nuo to meto buvo pralietos, milijonus kartų buvo valgomas tas pats kūnas, nes juk nebuvo nė vienos valandos ir dienos, kad tai nevyktų – Šiaurės ašigalyje, Birmoje, Tokijuje ar Namibijoje (o, Zita), – net ir tą akimirką, kai šie du netikintieji vaikštinėjo šičia po liepomis, vienas su Sartru galvoje, o antras visai tuščia galva.

Jiedu išėjo į miško laukymę. Kamanės landžiojo po rusvai violetinius šunvyšnės žiedus, viskas virpėjo ir šiureno.

– Atai! Eikš!

Šuva, išniręs iš nebūties, atsigulė prie kojų šeimininkui, kuris lyg koks pamokslininkas sustojo atviro ploto centre, ant savo zomšinių pečių laikydamas paskutiniąją saulės šviesą. Arnoldo Tadso balsas pripildė visą mišką, lyg čia būtų toks gaivalas, kaip vanduo ar ugnis.

– Aš tiksliai žinau, nuo kurios akimirkos nebetikiu Dievo. Visados buvau geras slidininkas. Prieš karą porą kartų buvau Nyderlandų čempionas. Gal ir nelabai panašu, bet anuomet buvau geriausias, o čempionatai, žinoma, vyko irgi ne Nyderlanduose, bet kalnuose. Ar kada esi kalnus matęs?

Inis neigiamai papurtė galvą.

– Tada dar nė negyvenai. Kalnai yra Dievo didybė žemėje. Bent aš taip maniau. Vienišas slidininkas aukštikalnėse yra kitoks nei visi žmonės. Jis aukštai ir vienas. Lieka tik du dalykai – jis pats ir gamta. Jis yra *au pair* su likusiu pasauliu, supranti?

Inis linktelėjo.

– Niekados labai žmonių nemėgau. Dauguma jų – bailiai, konformistai, sujauktagalviai, pinigų gaudytojai, be to, jie kits kitą užkrečia. Ten, viršūnėse, jie tavęs nebekamuoja. Gamta yra tyra kaip ir gyviai. Šitas šuva man brangesnis už visus žmones drauge. Gyviai yra tiesūs, *good for them**. Pasibaigus karui, kai mes pagaliau gavom išgirsti ir pamatyti viską, kas nutiko, išdavystę, badą, žudynes, niokojimą – vien žmogaus darbus, – tada ėmiau iš tikrųjų niekinti žmones. Ne paskirus individus, bet visą rūšį, kuri žudydama ir meluodama keliauja į savo pačios mirtį. Gyviai yra *straight***, gyviai neturi lozungų, nemiršta dėl ko nors kito, bet nemiršta ir dėl to, kas jiems nepridera. Šiuolaikinėje silpnų žmonių visuomenėje *pecking order**** yra nekenčiamas principas, tačiau jis pakankamai gerai veikė, iki mums pasirodant evoliucijoje. Žodžiu, man buvo gana. Atsisakiau savo notariato, sudeginau įkandin savęs visus tiltus, išsiskyriau su žmona, – ak, nuostabu, nuostabu! – ir išvykau į Kanadą. Ten tapau Uolinių kalnų gaisrų žvalgu. Ištisus mėnesius kiūtojau aukštame kalnų punkte. Po manimi į visas puses driekėsi begaliniai miškai. Į juos ir žvalgiausi. Išvydęs dūmus, privalėjau pranešti. Viskas man buvo tiekiama lėktuvu, kartą per savaitę greta mano trobelės buvo numetamas maišas su valgiu, laikraščiais ir laiškais. Išbuvau ten šešis mėnesius, vienas, su šunim ir bičiuliu radijo aparatu, skirtu ne kvailiems niekniekiams, kuriuos per jį girdi, bet naktiniams pašnekesiams su kitais vyrais kituose punktuose.

* Tuo jiems geriau. (Angl.)

** Tiesūs, dori. (Angl.)

*** Terminas, apibrėžiantis gyvūnų socialinę hierarchiją, – „susiklosčiusi hierarchija". (Angl.)

Leidau sau išgerti du pirštus viskio, du per dieną, – jis atkišo Inio pusėn du horizontaliai suglaustus pirštus, – ir niekad daugiau. Jei bent kartą būčiau išgėręs daugiau, būčiau kuoktelėjęs. Tada būtų tekę gabenti žemyn siautulingą ligonį. Visa tai užsirašiau.

Inis niekados nebuvo matęs kalnų, tačiau tai nebuvo priežastis dabar neišvysti vizijos, kurioje pasirodė tas pats priešais jį stovįs vyras – tiktai baltame ledo pasaulyje. Mažutę trobelę supo keturi Šveicarijos atvirukai. Vyras buvo su ta pačia zomšos striuke, kurią dabar vilkėjo, šuva miegojo jam prie kojų. Atėjo viskio valanda, pūga stūgavo aplink trobelę, atvirukai pašėlo. Iš radijo sklido tolimo, niekinamo pasaulio traškesys ir dūsavimas. Vyras atsistojo, nuėjo prie spintutės ir išsitraukė viskio butelį ir stiklinę. (Prieš tai jis pažvelgė į laikrodį.) Paskui padėjo du suglaustus pirštus greta stiklinės ant stalo, ne, per milimetrą aukščiau, nes juk derėjo atsižvelgti į dugno storį, o tada įsipylė. Kliu kliu. Tik po valandėlės nugėrė gurkšnį. Dūmų ir lazdyno riešutų skonis.

– Ir vieną dieną pats sau pamaniau: kraštovaizdis, kuris, tarkime, savo objektyvia didybe gimdo Dievo idėją, be abejo, lygiai taip pat gali žadinti ir mintį, kad Dievo nėra. Dievas yra sukurtas pagal žmogaus paveikslą ir panašumą, laikui bėgant, tai supranta visi, išskyrus žmones, kurie niekados nieko nesupranta. Tačiau žmones aš niekinu, įskaitant, – čia intonacija truputį kilstelėjo aukštyn, suteikdama šiam žodžiui išskirtinį savarankiškumą, todėl jis valandžiukę palaidas ir reikšmingas liko tvyroti plynoje vietoje tarp jųdviejų, – savaime suprantama, save patį. Negaliu savęs pakęsti. Tačiau, kad ir taip mėgdamas šunis ir kalnus, Dievo, kuris būtų šuns ar

kalno pavidalo, irgi negaliu įsivaizduoti. Ir taip Dievo idėja pradingo iš mano gyvenimo nelyg slidininkas, čiuožiąs nuo aukštumos į slėnį. Ar gali tai įsivaizduoti? Iš tolo žvelgiant, tokia žmogaus figūrėlė yra juoda, ji brėžia pati save lyg kaligrafo rašmenį baltame sniego kailyje. Ilgas, dailus judesys, mįslinga, neįskaitoma raidė, kuri čia rašoma, kuri yra, o paskui staiga dingsta. Dievas dingo iš akiračio, jis rašė pats vienas ir nieko po savęs nepaliko. Pirmą kartą buvau vienas pasaulyje, bet nepasigedau jo. Dievas skamba kaip atsakymas, tai pragaištingiausias su šiuo žodžiu susijęs dalykas: jis taip dažnai naudotas kaip atsakymas. Verčiau jis būtų turėjęs vardą, skambantį kaip klausimas. Aš nesiprašiau būti vienas pasaulyje, tačiau to juk niekas nesiprašė. Ar kada mąstai apie tuos dalykus?

Inis jau žinojo, kad klausiama intonacija, kuria toks sakinys sakomas, yra ne klausimas, bet įsakymas. Jo byla buvo užvesta, jis buvo matuojamas, tarp jo ir to žmogaus turėjo būti rašomi protokolai. Bet ką jam reikėjo sakyti? Inis jautė keistą abejingumą. Šiluma, prislopintos žiedų spalvos, tykiai šniokščiančios liepos viršum galvos, visi tie vienu metu vykstantys dalykai, visas tas juslinių suvokinių fabrikas, šuva, kuris pasirąžęs pabėgėjo galiuką į vietą, kur dar buvo saulės, visas tas naujas gyvenimas, kuris prasidėjo tik šią popietę, bet atrodė jau toks ilgas, tas griausmingas balsas, nuolatos kalbąs apie save, išgertas viskis, – visa tai Iniui žadino jausmą, kad jo čia nėra. Tiek visko vyko, kad jo niekas nepasigestų. Jis buvo sklidinai pripilta statinė. Jam prakalbus, visi tie naujieji, brangieji pojūčiai iš jo ištekėtų. Jis girdėjo viską, ką kalbėjo tas žmogus, bet apie ką gi jis iš tikrųjų kalbėjo? „Ar kada

mąstai apie tuos dalykus?" Ką reiškia mąstyti? Jis niekados neregėjo Dievo kaip slidininko, atlekiančio nuo aukštumos. Dievas buvo vyno dėmė ant arnoto, senio kraujas ant ledinių, iš akmens plokščių padarytų altoriaus laiptų. Bet juk to nepasakysi.

– Ne, niekados, – tarė jis.

– O kodėl?

– Man tas nerūpi.

– O.

Inis suprato, kad iš jo tikėtasi labiau kosminio masto atsakymo, tačiau tokio atsakymo jis neturėjo.

– Ar ką nors žinai apie egzistencializmą?

Kas per klausimas? Tam jie paskyrė tris debatų vakarus, paskutiniaisiais jo metais internate. Sartras, rinkimasis, Žiuljeta Greko, rūsiai su žvakėmis, juodi megztukai, vaikinai, kurie buvo nuvažiavę į Paryžių ir parsivežė *gauloises*, kurių Nyderlanduose negalėjai gauti. Šaltas kamemberas ir prancūziškieji batonai, apie kuriuos tie patys draugai sakė, kad jie neprilygsta tikriems prancūziškiems. Prancūziški, girdi, kur kas traškesni. Neviltis ir šleikštulys su egzistencializmu irgi buvo susiję. Žmogus išmestas į pasaulį. Inis tokiais atvejais visados nejučia prisimindavo Ikarą ir kitus didžiuosius kritikus, Iksioną, Fajetoną, Tantalą, visus tuos parašiutininkus be parašiutų iš dievų ir herojų pasaulio, kuris jam buvo kur kas įdomesnis už tas keistas abstrakcijas, apie kurias galvodamas jis nieko neįstengė įsivaizduoti. Beprasmis pasaulis, į kurį esi įmestas, būtis, nereiškianti nieko, išskyrus tą reikšmę, kurią jai pats suteiki. Tai vis skambėjo bažnytiškai, dvelkė įtartinu, tykiu kankinystės dvoku. Užvis daugiausia, mąstė

sau Inis, perteikiama juk tų *gauloises* skoniu ir kvapu, stipriu, karčiu, su niekuo nepalyginamu. Kvapas, kuris kažkoks pavojingas, tabakas, kurio karčios smulkios kruopelės limpa tau prie liežuvio, negrabus, melsvas kaip biliardo kreida pakelis. Drauge galėjai rūkyti ir savo baimę. Tačiau to šitam žmogui jis niekados nepasakys.

– Nedaug.

Ir ko gi tas slidinėjimo čempionas prikibo su filosofija? Kam priminė tą smulkutį, žvairą mokslininką, kurio portretas dabar taip reguliariai rodėsi laikraščiuose ir žurnaluose? Mąstyti – o ką gi tai tiksliai reiškia? Inis daug skaitė, ir ne tik tai, ką skaitė, bet ir visa, ką matė, – kino filmus, paveikslus, – jis vertė jausmu, o tas jausmas, kurio išsyk negali išreikšti žodžiu, dabar negali ir gal niekados negalėsi, toji beformė sentimentų, įspūdžių, stebėjimų masė ir buvo jo mąstysena. Galėjai švaistytis žodžiais, bet visados daugiau liko neišreikšta, nei pasakyta. Ir vėliau jam tam tikrą apmaudą žadins žmonės, reikalaujantys tikslių atsakymų ar manantys juos žiną. Kaip tik visų dalykų mįslingumas buvo malonus, nederėjo visur kurti pernelyg didelės tvarkos. Vos ėmeisi ją kurti, kažkas nebesugrąžinamai dingo. Jis dar nežinojo, kad paslaptys gali pasidaryti paslaptingesnės, pradėjus apie jas tiksliai ir metodiškai mąstyti. Jautėsi gerai įsitaisęs savo sentimentaliame chaose. Norėdamas jį surikiuoti, turėjai būti suaugęs, bet tada išsyk dareisi ir apibrėžtas, ir, tiesą sakant, truputuką numiręs.

– Kalbu ne apie krikščioniškąjį, bet apie ateistinį egzistencializmą.

Eik sau slidinėti! Švilpk nuo kalvos įkandin savo pradingusio Dievo. Kiūtok ant kalno viršūnės. Žvalgykis, ar kur nekyla gaisras. Eik sau! Užsičiaupk!

– Bet man jis vis dėlto per daug užgriebia. Etinis, humanistinis jo aspektas man nepatinka. Jis daro žmogų truputį apgailėtiną, lyg kokį klouną, kuris, apgraibomis vaikštinėdamas patamsyje, ieško durų. Man tas nepatinka. Per mažai nuožmumo. Ar supranti?

Inis linktelėjo. Žodžius jis suprato. Ūkanų dėmės, tokios pat nesuvokiamos kaip aukštai medžiuose šokinėjančios šviesos dėmės. Kiek žalių spalvų, tiesą sakant, esama?

– Kai Sartras sako, kad žmogus išsviestas į pasaulį, kad jis vienas, kad Dievo nėra, kad mes atsakingi už tai, kas esame, ką darome, tada sakau TAIP.

Tas pritarimas nuskardėjo per mišką. Šuva pastatė ausis. Šis žmogus neturi su kuo pasikalbėti, pamanė sau Inis.

– Bet kai jis pageidauja, kad būčiau dar atsakingas ir už pasaulį, už kitus, tada sakau NE! Ne. Kodėl turėčiau būti? „Rinkdamasis pats save, žmogus renkasi visus žmones." Kodėl? Aš niekados to neprašiau. Su ta prastuomene, kurią regiu aplink save, neturiu nieko bendra. Gyvenu savo laiką, nes privalau jį nugyventi, ir tiek.

Ir jis, tarytum išsyk nusprendęs pradėti tą laiką gyventi, žaibišku piruetu apsigręžė ir dingo miške. Šuva jau buvo nubėgęs pirma jo.

6

Negi jis dabar vis dėlto buvo priverstas mąstyti? Matyt, tai užkrečiama. Kol pats nieko nedarai, tavo gyvenimą lemia jame pasirodantys žmonės ir daiktai. Jų atsiradimas sukelia tingią įvykių tėkmę, kurią paskui turi tempti paskui save, –

mirusius tėvus, motinas užsieniuose, internatus, globėjus, o dabar štai dar ir tetas bei slidinėjimo čempionus. Su tam tikru pasitenkinimu Inis susivokė, kad pačiam jam ir vėl nieko nereikėjo daryti. Bet kaip gi čia buvo, kad gyvenimas jam vis dėlto regėjosi toks ilgas, nors jis jautėsi, kad nieko nedarė ir kad viskas ligi šiol tiktai jį ištiko? Tvėrė jis čia jau tūkstančius metų, o jei būtų sumanęs studijuoti zoologiją, tai ir milijonus. Nenuostabu, kad, turėdamas tokią praeitį, negali visko prisiminti, o paskui sykiu ir vėl keista, ką vis dėlto prisimeni, o dar keistesnis atsimenamųjų dalykų lygiavertiškumas, kai pranešimas apie tėvo mirtį tvėrė viename lygmenyje su visokiausiais kitais, pasisavintais nutikimais, sakysim, su *Thalassa Thalassa*, nukryžiavimu ir Reichstago gaisru. Galiausiai tu buvai viskas, mat visa tai patyrei ne pats, tatai juk įsipynė į tavo gyvenimą – galiausiai ir paskutinėje instancijoje tai tavo kūnas visus tuos dalykus tau išsaugojo. Keisti cheminiai procesai tavo smegenyse pasirūpino, kad nusivoktum apie paleozojų, kuris dėl to, šiaip ar taip, tapo tavo patirties dalimi, tad tu ir pats buvai susijęs su neįsivaizduojamai tolimoje praeityje likusiais laikais, kuriems dėl tų pačių mįslingų mechanizmų priklausysi ligi pat mirties. Taip tavo gyvenimas darėsi ištemptas ligi begalybės, to negalėjai neįžvelgti. Ūmai Inis pasijuto labai senas.

Ką tik tiek kalbėjusio vyro tylėjimas pasidarė pabrėžtinis. Ar jis pasvėrė Inį ir nustatė, kad šis per lengvas?

Miškas pasidarė retesnis, šviesesnis, kamienai atsitraukė toliau, o pro paskutinę retą jų gretą Inis pamatė aukštą šviesos skydą, kurį jiedu turėjo tiesiogine prasme kiaurai pereiti

ir kuris violetinį pievelės plotą gaubė tokia svajinga tvankia ūkana, kad regėjosi, jog aplink visiškai tuščia ir visiškai tylu.

Iniui norėjosi valandžiukę stabtelėti, o dar labiau – atsigulti, įsikniaubti veidu į dygius, rupius augalus, kūnu priglusti prie žemės, kaip jis tiek kartų darė būdamas vienas, mat tuomet jausdavo, kad šitaip gali pamaži įsismelkti į žemę, iš tikrųjų įsismelkti keliais, krūtinės ląsta, smakru, visomis kietomis ir kaulėtomis savo kūno dalimis, kad būtų ne taip, kaip kad katė guli ant pagalvės, bet veikiau kaip kad į dumblą pusiau nugrimzdęs sudužęs laivas, – tačiau tokio pobūdžio meilės laikysenoms, vaikštinėjant su Arnoldu Tadsu, nebuvo vietos. Inis buvo tikras, kad, jam pradėjus žengti lėčiau, jo vardas nuskardėtų per pievą lygiai taip pat, kaip ir šuns.

O gal Tadsas jau buvo jį pamiršęs? Jis nepakėlė akių, nesižvalgė aplink, tą patį kelią jis veikiausiai būtų nužingsniavęs ir aklomis – tais pačiais ritmingais, mechaniniais judesiais. Žygiuojantis prisukamas kareivėlis. Jiedviem vėl grįžus prie namo, išmušė septynias.

7

Laikas, kaip tą dieną patyrė Inis, Arnoldo Tadso gyvenime buvo visų daiktų tėvas. Arnoldas Tadsas tuščią, pavojingą dienos plokštumą suskaidė į daugybę tiksliai sumatuotų dalių, o tų dalių pradžioje ir pabaigoje stovintys riboženkliai lėmė jo dieną su nieko nepaisančia atkaklybe. Jei būtų buvęs vyresnis, Inis tikrai būtų supratęs, kad Arnoldą Tadsą valdanti baimė pageidavo savo dešimtinę gauti valandomis, valandomis ar

pusvalandžiais, ar valandų ketvirčiais, valingai įvestais pertrūkio taškais toje neregimoje stichijoje, per kurią mes gyvendami brendame. Atrodė taip, lyg žmogus dykumoje ties tam tikru smėlio grūdeliu būtų padaręs sandėrį: tik čia jis gali valgyti, skaityti, – ir kiekvienas sutartųjų grūdelių priverstinai žadino jo atsakomąjį veiksmą, už dešimties milimetrų jau prasidėjo nelemtis. Svečias, atėjęs dešimtimi minučių per anksti, buvo nebepageidaujamas, maniakiškoji sekundžių rodyklė vertė pirmąjį puslapį, grojo pirmąją natą fortepijonu, arba, kaip dabar, sulig paskutiniu septintos valandos dūžiu dėjo ant ugnies guliašo keptuvę.

– Kartą per savaitę verduosi valgyti, – tarė Arnoldas Tadsas, – dažniausiai troškinį. Ir sriubą. Gaminuosi lygiai tiek, kad užtektų septyniems kartams man ir vieną kartą svečiui. Jei niekas neapsilanko, gauna Atas.

Iniui buvo smagu, kad jis suvalgė šuns porciją, – mat šunų jis ne per labiausiai mėgo, ypač tų, kurie gyveno tokioje slogioje simbiozėje su savo šeimininku. Laikrodis išmušė penkiolika minučių po septintos, ir jiedu sėdo prie stalo.

– Kai kitą savaitę nuvyksim pas tavo tetą Terezę, – pasakė Tadsas, – atsidursi tikrame beprotnamy. Dauguma Vintropų yra kuoktelėję, o kai jie imasi selekcijos, prasimuša pats gražumas. Mieliausiai jie susiranda tokį, kuris yra visiškai normalus, ir nepaprastai greitai padaro iš jo ligonį arba stveria tokį, kurio jiems nė nereikia apdoroti, nes tas jau seniai buvo pusprotis. Kai palikau tavo tetą, ji ištekėjo už visiško debilo, žinia, piniguoto, ir dėl to, kaip pats galėjai pastebėti, pasidarė didžiai nelaiminga. Pirmos gildijos neurotikė, džiaugiuosi, kad man pavyko išsisukti. Anksčiau ji buvo graži moteris, la-

bai patraukli, bet su tokiu savininkės įkarščiu, kad mane baimė ėmė. Beje, visa jūsų šeimyna man kėlė baimę. Jie turi dvi ydas: nepripažįsta jokių ribų ir vengia kančios. Turiu galvoje štai ką: jie neigia viską, kas bent kiek panašu į nemalonumą, čia jie tiesiog nusigręžia. Jiems būdingas sentimentalumas, bet ne lojalumas. Kai pasidaro keblu, jų nebėra. Tavo tetai patinka palikti tave čia, prie mano slenksčio, bet verčiau ji to su senu notaru nebūtų dariusi. Pasistengsim tavo reikalą kuo nuodugniau sutvarkyti. Kodėl taip darau, vienas Dievas žino, veikiausiai dėl *dépit**, bet man regisi, kad turi tam tikrą talentą, tik dar nežinau kokį.

Arnoldas Tadsas valgė taip pat, kaip vaikščiojo, sparčiai, mechaniškais judesiais, kaip žmogus, kuris maitinasi. Jeigu jis, toptelėjo Iniui, dėl kokios nors priežasties ūmai žvilgteltų į šalį, ši nepriklausoma, kitų instancijų valdoma ranka įbestų jam šakutes į skruostą. Pusė aštuonių, surinkti indus, užkaisti kavą. Be penkiolikos aštuonios, kava, „mano ketvirtoji cigaretė, penktą surūkysiu prieš eidamas miego".

Sunkus „Black Beauty" kvapas pasklido po kambarį.

– Kaip žmogus jaučiasi, – paklausė Arnoldas Tadsas, – kai neturi tėvo?

Šis žmogus klausinėjo vien tokių dalykų, kad nieko negalėjai atsakyti. Taigi Inis ir neatsakė. Neturėti tėvo – vadinasi, kažko *ne*turėti. Vadinasi, apie tai nieko negali nė pasakyti.

– Ar kada jo pasigedai?

– Ne.

– Ar jį pažinojai?

– Iki man suėjo dešimt metų.

– Ką dar apie jį atsimeni?

* Apmaudo. (Pranc.)

Inis susimąstė apie tėvą, bet kadangi čia buvo daugmaž pirmas kartas, kai jis tatai darė tyčia, mąstyti jam buvo sunku. Tėvas išeidamas sakė „saliut", vieną kartą mušė motiną Iniui matant ir, kaip Inis suprato, dar kažkada ir jam nematant. O vieną naktį, kai Inis, pažadintas oro pavojaus sirenų ir apimtas panikos, tekinas nubėgo žemyn, jis tėvą aptiko ant kanapos su aukle. Iš tokios, kaip Inis vėliau rekonstravo, gana nepatogios padėties tėvas Inį išsiuntė atgal į savo kambarį. Vėliau tėvas vedė tą merginą, motina dingo per vieną tų mįslingų machinacijų, kuriomis suaugusieji rikiuoja pasaulį pagal savo įgeidžius, Inis liko su tėvu ir tąja mergina, bet bado žiemą buvo išsiųstas pas motiną, kuri dabar gyveno kažin kur Gelderlande. Tos žiemos pabaigoje tėvas žuvo per Bezuidenhouto bombardavimą. Gavęs žinią, Inis pajuto smarkų pasididžiavimą. Dabar ir jį karas iš tikrųjų palietė.

Tėvo kapo Inis niekados nematė, o kai pirmą kartą tuo kapu susidomėjo, jo jau nebebuvo. Sulygintas, pasakė Iniui kažkas, tai buvo ypatingas žodžio „pašalintas" variantas, tad Inis taip ir įsidėmėjo: jo tėvas buvo pašalintas. Pageltusiose karo laikų fotografijose jis regėjo pliktelėjusį vyrą aštriais veido bruožais, niūrų vėlyvųjų viduramžių dvasininką, bet motina pasakojo, kad jis šokęs ant kavinės staliuko, griežiant čigonų muzikai. Tiek Inis prisiminė apie tėvą, ir išvada čia buvo tik viena: tėvas buvo tikras numirėlis.

– Ne tiek daug apie jį žinau.

Dabar ir vėl Tadsas, šįsyk pasivertęs į profesorių:

– Sartras sako, kad, neturėdamas tėvo, neprivalai su savim tampytis ir superego. Neturi tėvo ant kupros, neturi jokio privalomo reguliuojamojo faktoriaus gyvenime. Neturi kam

priešintis, neturi ko nekęsti, neturi kam atsiskaityti už savo elgesį.

Aš viso to nežinau, mąstė Inis. Jeigu tai reiškė, kad pasaulyje jis buvo vienas, – tas buvo tiesa. Taip ir pats Inis manė ir tas jam visai patiko. Kitus žmones, tokius, kaip šis štai priešais, derėjo laikyti atstu nuo savęs. Ir jiems nevalia buvo pernelyg daug kalbėti apie jį. Kol jie kalbėjo apie save pačius ar apie jo šeimą, iš kurios jis juk nieko nepažino, viskas buvo puiku. Du kartus jis buvo pašalintas iš internato, nes „nepritapo prie kitų berniukų", „nebendradarbiavo", „darė kitiems mokiniams pragaištingą įtaką". Jie Inio nekentė, tai būtų buvusi geresnė formuluotė. Dėjo jam į lovą neapykantos litanijas („citrinos rūgštybe, melski už mus"), tačiau jis dėl to liko keistai abejingas, ten buvo kiti berniukai, lankymo dienomis juos supo šeimos, tėvai rudais kostiumais, motinos gėlėtais sijonais, jis su tais berniukais neturėjo nieko bendra, lygiai kaip štai su tuo žmogum, kuris netrukus išnyks iš jo gyvenimo. Inis prisileisdavo juos arčiau, bet ne visai arti, atrodė, lyg viskas vyktų kino filme, jis sėdėjo sau salėje ir atidžiai sekė vyksmą, ypač kai aktorius buvo toks įspūdingas kaip šis, bet iš tikrųjų dalyvauti jis neįstengė, net ir jausdamas simpatiją aktoriui, jis liko žiūrovas. Kai nieko nesakai, pasakojimai patys randasi.

Ir jie radosi.

Kambario tyloje lyg rečitatyvas išsiskleidė pasakojimas apie jo šeimą pagal Arnoldo Tadso evangeliją. Šiame triuškiname dėstyme kokios nors arijos lengvybei nebuvo vietos. Čia pravertė retsykiais pasigirstąs gilus, iš smerkimo ir sielvarto pragarmių kyląs šuns atodūsis, meistriškai įterpiamas

nežinomo kompozitoriaus, mat, baigus aprašinėti dar vieną kurio nors Vintropo nesąmonę, iškrypimą ar baisūniškumą, šuva, puikiai jausdamas, kas yra efektinga, ir tiksliai pataikydamas į trumpą intervalą, paleisdavo oro gūsį iš požeminių labirintų, su kuriais aiškiai buvo susijęs.

Negi jiedu repetuoja? – toptelėjo Iniui. Kita vertus, šunys juk taip ilgai negyvena, o verdant tik vieną papildomą porciją guliašo per savaitę aiškiai nesitikima pernelyg daug svečių. Vienintelis įmanomas atsakymas buvo tas, kad šie referatai, pamokslai, rečitatyvai buvo atliekami ir vienumoje, o šuo atliko *basso continuo*, interpunkcijos, emfazės vaidmenį. Oras, eteris, – šis genialus gyvis išmoko mus supantį ir iš dalies per mus tekantį oro srautą paversti afektuotu patvirtinimu ir šį patvirtinimą ne šiaip sau paleisti į likusį abejingą orą, kur jį pastvers visa naikinanti švytuoklės metronomika, bet, artistiškai susipindamas su savo vienakiu šeimininku, kaip tik pripildyti kažko, kas sykiu buvo ir ką tik pasakytų žodžių aidas, ir lengvas bei nuodingas botago kirtis, vertęs solistą išlaikyti sykį jau pasiektą įtampą.

8

Įtampa, kaip gavo patirti Inis, buvo negatyvi galybė. Pirmąjį vakarą jis to dar visai nesuvokė, tačiau tą pirmąjį vakarą radosi jo draugystės su Arnoldu Tadsu branduolys. Viena Inio savybių buvo ta – to jis anuomet irgi dar nežinojo, mat kad ir ką apie save galvojo, buvo dar nepakankamai ilgai gyvenęs, – kad sykį jį sudominusio žmogaus jis daugiau nebeįstengė

paleisti. Dažnai tai buvo figūros, kurias išorinis pasaulis, visi kiti žmonės, būtų vadinę „keistomis“, personažai, kurių suderinamumas su Inio sarkastišku ar atsainiu pavidalu buvo nesuvokiamas. „Štai dar vienas iš Inio atmatų griovio, beprotnamio, kolekcijos, požemių pasaulio.“ „Su kuo ten aš tave vakar mačiau Schiphole?“ „Dėl Dievo meilės, kaip gali su juo bent vakarą praleisti?“ „Ar dar mataisi su ta mergina?“

Bet visa tai buvo vėliau.

Dabar čia buvo Arnoldas Tadsas, žmogus, kurio santykis su pasauliu buvo nenusisekęs ir kuris dėl to aukšta, šaižia intonacija stūmė pasaulį nuo savęs, lyg dar tebebūtų jo viešpats. Jei šis neigimo skelbėjas būtų buvęs penktasis evangelistas, jo simbolis būtų buvusi žuvėdra, vienišas pilkas pavidalas ant uolos, ryškėjantis apniukusio, negandą nešančio debesies fone. Inis jas buvo matęs filmuose iš gyvūnijos pasaulio, su teleobjektyvu nufilmuotas visai iš arti. Kaip jos ūmai pražioja snapus, kaip paleidžia aukštą įniršio ir persergėjimo riksmą ir keliais stipriais sparnų mostais pakyla į orą, kur, dar vis vienišos, sklendžia tolyn, nešamos neregimo, vos vos sūpuojančio oro srauto. O paskui, retsykiais, ir vėl tie klyksmai, lyg kažką reikėtų rėžte perrėžti, sunaikinti.

Laikrodis ėmė mušti. Vyras ir šuva pakilo.

– Palydėsiu tave iki autobuso, – tarė Arnoldas Tadsas.

Iš dėklo priemenėje jis pasiėmė medinį, lyg ir kokiu žvilgančiu pergamentu aptemptą į skėtį panašų daiktą.

– Čia parongas, – pasakė, ir iš tikrųjų, vos jiedviem išėjus laukan, lietus pradėjo skardžiai barbenti į ištemptą paviršių.

Viskas buvo kaip pridera. Jiedviem žengiant per sodą taku, Inis dar kartą atsigręžė į namus, ir net labiau nei tada, kai dar

buvo viduje, pajuto fanatišką vienatvę, kuriai save buvo pasmerkęs šis žmogus. Esama visokių kančios atmainų, ir nors Inis, turint galvoje vėlesnę rekonstrukciją, turėjo būti gerokai prisikentėjęs, vis dėlto retas dalykas, kad kančios *état cru** jo amžiaus žmogui atsiskleistų taip aiškiai, kaip jam dabar nutiko. Kančia ne kaip įvykis, bet kaip paties geista, neatšaukiama bausmė. Neatšaukiama, nes čia daugiau niekas nedalyvavo, nes šis žmogus, taip elastingai ir sportiškai žengiąs greta jo lyg atletas, turįs kišenėje pasaulio rekordą, atrodė kenčiąs nuo savęs, pats savaime. Anuomet dar negalėdamas taip apibrėžti, Inis suvokė, kad čia susidūrė su mirties dvoku, su sritimi, kurion per nelaimę ar per neapdairumą kartą nuklydęs, jau nebegali grįžti atgalios.

9

Inis lengviau atsikvėpė, kai autobusas, tiksliai laiku, pajudėjo nuo stotelės.

Arnoldas Tadsas tuo metu su šunim jau buvo pradingęs naktyje, lietuje, miške. Autobusas, traukinys, ilgas grįžimas pėsčiomis Hilversumo gatvėmis, kur sodų supamos vilos dunksojo lyg tamsūs antkapiai. Sodrūs, sunkūs gėlių kvapai po lietaus, bet sykiu ir saldus ir keistas atsisveikinimo prieskonis. Su kuo tiksliai, Inis dar nežinojo, bet buvo aišku, kad atsisveikinti teks.

Tą naktį jis nesapnavo Arnoldo Tadso, mat neįstengė užmigti. Tačiau vizija, kurią jis patyrė ir kurioje Tadsas vaidino svarbų vaidmenį, į sapną panėšėjo labiau nei į bet ką kita.

* Žiaurumas. (Pranc.)

Šeimininkas vėl sėdėjo priešpriešiais – kaip ir iš tikrųjų sėdėjo tą vakarą. Ten tikrai buvo tas pats vyras, prieš kelias valandas palydėjęs jį į autobusą, vyras su dviem odom, su viena akim, žmogus, apsireiškęs jo gyvenime kaip lemties instrumentas. Inis niekados nesiliovė žodžiui „apsireikšti" teikęs tą specifinę reikšmę, kurią po Fatimos ir Lurdo jam visados teikia katalikai. Ir to negalėjai nuneigti. Arnoldas Tadsas buvo labiau apsireiškimas nei kas nors kita, ir dar sėdintis apsireiškimas, – variantas, kuris Mergelės Motinos atveju nėra minimas. Kiti elementai buvo tarp minimųjų – lempa su gaubtu skleidė nuolatinę elektrifikuoto šventumo aureolę aplink nukamuotą veidą. Vienintelis, tiesą sakant, trikdantis dalykas buvo tas, kad šis šventumas niekaip nepersidavė pačiam veidui: dėl tokios daugybės nesuderinamų bruožų šis romumas atrodė veikiau atstumiantis. Čia buvo į dvi dalis perlūžęs šventasis, jau tiek daug iškentėjęs, kad galėjo maudytis šio nežemiško švitesio spinduliuose, tačiau jo veide tebebuvo likę tiek daug kito, niūresnio pasaulio pėdsakų, kad net negalėjai būti tikras, jog čia nesusidūrei su apgaulinga velnio manifestacija. Išryškėjo dar ir piktvotė, gumbas, karpa, Inis nė pats tiksliai nesuprato, kas ten, bet kažkoks pakilimas, odos nešvarybė, o dangiškoji šviesa kur kas giliau išbrėžė dvi gilias, pašaipias, kančios įrėžtas vagas, nuo šnervių kampučių einančias iki burnos. Labiau nei akis – mat akloji, be krypties žvelgianti akis irgi žiūrėjo, pripildydama bent pusę geometrinio kambario neregėtų kančių, – Inis aną pusiausnūda praleistą naktį prisiminė tas dvi vagas, kurios lyg plonos virvelės marionetei tampyti valdė abu lūpų kampučius, kilnodamos ir nuleidinėdamos juos kiekvieną skyrium. Pasakojimais apie šią viziją

Inis ligi žilos senatvės padarydavo klausytojams didelį įspūdį, sykiu visados lyg peilio bakstelėjimą pajusdamas ir kaltę, kad šitaip išduoda velionį, kuris galų pagalėje ir pražuvo dėl šio pasakojimo padarinių.

– Į Uolinius kalnus nebegaliu grįžti, – tarė Arnoldas Tadsas. – Per senas, manęs ten nebepriima. Todėl kasmet keliauju į vienišą Šveicarijos Alpių slėnį. Tikriausiai neįstengsite įsivaizduoti, kaip ten viskas atrodo, ir aš jums nesakysiu, kur ta vieta, niekados nesakysiu. Nuomojuosi ten vienišus ūkininko namus, kuriuose savininkai gyvena tik vasarą. Žmonės – ir tie žmonės – pasidarė ištežę, išpaiko. Niekas nebeįstengia būti vienas, niekas to ir nebenori. Jie nebelinkę stoti į grumtynes su žiema ir vienatve. Vos iškrinta pirmasis sniegas, slėnis darosi visiškai izoliuotas. Jį galima pasiekti tik slidėmis.

– O kaip valgis? – paklausė Inis.

– Parsigabenu kartą per dvi savaites. Man nedaug tereikia. Galima išgyventi su labai nedideliu kiekiu, tik to niekas nebežino. Šiaip ar taip, aš nedaug galiu pasiimti ant pečių, nes žygis užtrunka šešias valandas.

Inis linktelėjo. Šešias valandas!

– Kaip man tai įsivaizduoti? – paklausė jis.

Arnoldas Tadsas primerkė vieną akį, ir tas buvo panašu į nešvankų akies merkimą, trukusį kelias minutes.

– Nagi, – tarė jis. – Stokis greta manęs. – Taip radosi Inio garsusis pantomimos numeris su slidėmis. – Traukiam štai ten, dabar kopiam. Atšiaurus rytys, nemalonu. Nepamiršk, kad ant nugaros turi kuprinę. Ji sunki, joje maistas dviem savaitėms, taip pat ir šuns ėdalas. Žygiuosim dar keturias valandas. Pažvelk į mane.

Akis vis dar tebebuvo primerkta.

– Tavo akis dar atmerkta. Aš matau tik viena akim. Akloji akis dabar užmerkta. Pamėgink užmerkti dešinę akį. Dėl to perspektyva keičiasi, netenki gerų trisdešimties procentų normalaus akipločio, žiūrėk. Tokiame žygyje tas gana pavojinga. Pamėgink.

Dešinės kambario pusės dalis buvo lyg nupjauta.

– Jei žygiuosiu pernelyg sparčiai, visados esti galimybė, kad ten rasis kas nors, koks akmuo, šaka, kokia nors kliūtis, kurių nepamatysiu.

– O tada?

Arnoldas Tadsas vėl atsisėdo. Iniui buvo sunku įsivaizduoti, kad dabar vėl atmerkta žvilganti akis iš tikrųjų yra tik tuščia ir pasaulį susiaurinanti anga, todėl kairiajai akiai tenka dvigubomis jėgomis grumtis, mėginant apsaugoti savo savininką nuo mirtinai pavojingo griuvimo į sniegą ar ant ledo.

– Tada galiu pargriūti ir susilaužyti koją. Tai teorija, bet įmanomas daiktas.

Rytys švilpė per kambarį. Vidurdienio saulė siuntė jam į vienintelę akį akinamos ledyno šviesos atspindį. Niekur nei namo, nei žmogaus. Toks pasaulis, koks visados buvo, žmogui nesikišant. Begalinėje baltoje plynėje guli mažytė figūrėlė, slidės susikryžiavusios lyg pirmosios žygio laužo šakos. Persukta lėlės koja.

– Ir ką tada darysite?

Aišku, mirtinai sušalsi, pamanė sau Inis, bet atsakas pasigirdo toks, kokio jis nesitikėjo.

– Tada duosiu Alpėse įprastą pagalbos signalą.

Ir be jokio perspėjimo Inio šeimininkas suriko *Hilfe!*[*], meldžiamai ištiesė ranką, kad kambaryje tvyrotų ta pati kraupi tyla, kaip ten, nelemtajame slėnyje, tylomis, bet pravira burna suskaičiavo iki trijų ir vėl riktelėjo *Hilfe!*, viens, du, trys, *Hilfe!* Jo veidas pasidarė violetinis, atrodė, lyg šiurpi riksmo jėga tuoj išstums laukan stiklinę akį.

Inis pažvelgė į perkreiptą, pagalbos besišaukiančią karnavalo kaukę priešais save. Dar niekados jis nebuvo regėjęs tokio bejėgiško veido. Pajuto gėdą ir užuojautą, – gėdą, kurią visados jaus, regėdamas intymų kitų atsivėrimą, ir užuojautą žmogui, kuris štai jau kiek metų guli lūžusia koja ledo kaustomame, nykiame slėnyje ir neturi kam apie tai pasipasakoti.

– Visą laiką darau taip, triskart, tarpuose vis suskaičiuodamas iki trijų, kol pristingu jėgų. Kalnuose balsas labai toli sklinda.

– O jeigu nėra kam išgirsti?

– Tuomet balsas neegzistuoja. Tik aš jį girdžiu. Bet jis ne man skirtas. Jeigu tas balsas nepasieks nepažįstamojo, kuriam yra skirtas, jis neegzistuos. Ilgai netruks, nebeegzistuosiu ir aš. Žmogus sušąli, protas apniūksta, liaujiesi šaukęs, miršti.

Šuva, be abejo, žodžių nesuprato, tačiau jo baigiamasis, būsimos nelemties subrandintasis garsas padarė savo poveikį. Šuva pakilo, tyliai suinkštė ir pasipurtė, lyg krėsdamas ką nuo savęs.

– Kai manęs bus pradėta ieškoti, Atas jau bus nudvėsęs, – tarė Tadsas. – Tai man apmaudžiausia. Mano paties mirtis yra *calculated risk*[**], ir turėtų būti koks nors būdas apsaugoti nuo jos Atą. Bet nėra.

[*] Gelbėkit! (Vok.)

[**] Apskaičiuota rizika. (Angl.)

Tai buvo pirmas kartas, kai kitas žmogus su visomis smulkmenomis papasakojo Iniui apie savo mirtį, nors ji turėjo nutikti tik po kelerių metų.

10

Gausybė, o ne turtas buvo žodis, kuriuo derėjo nusakyti Inio tetos didžiulės vilos interjerą. Senovinės skrynios, oda trauktos sofos, olandų mokyklos tapybos darbai, goslus renesansinis dramblio kaulo kryžius, ištisos Sevro ir Limožo porceliano padermės, persiški kilimai, personalas, – visa tai apgaubė jį lyg šilta antklodė.

– Kaip žmonės gali gyventi, supami praeities mėšlo, man vis tebėra mįslė, – tarė Tadsas, jiedviem valandžiukę pasilikus vieniems. – Viskas kuo nors aplipę, viską kiti žmonės manė esant gražu. Senovė dvokia. Šimtai akių, šiandien jau sutrūnijusių, žiūrėjo į tuos daiktus. Tai įmanu ištverti tik tada, jei tau ir viduje sendaikčių krautuvėlė.

Inis nieko neatsakė. Jeigu tai buvo verta paniekos, tada ir jis pats turi būti kažkoks nevykęs. Jam čia viskas regėjosi nepaprastai jauku, o sykiu dvelkė galybe, taigi ir atsitvėrimu nuo išorinio pasaulio.

– Tereze, šią popietę gimė dar vienas buržua, – tarė Tadsas, tetai įėjus į kambarį, – o tu stovi prie jo lopšio. Tik pažiūrėk, koks didžiai patenkintas tavo sūnėno veidelis. Jis atpažįsta savo natūraliąją aplinką. Tik pažvelk, su kokiu savaime suprantamu grakštumu jis ūmai tampa Vintropu.

Arnoldo Tadso įžengimas buvo gana įspūdingas. Net pats sau formuluodamas, Inis manė, kad tai skamba perdėtai, – tačiau tą popietę jis atrado, ir net savo paties pavyzdžiu, kad

tarp žmonių gali būti atstumo, perteikiančio tokį kraupų kitoniškumą, jog žmogus, į jį žvelgdamas, gali tiesiog mirti iš melancholijos. Visi tie dalykai žinomi, bet nėra nė vieno, kuris tai būtų visados žinojęs. Vertikaliai vaikštančios tos pačios padermės būtybės, vartojančios dar ir tą pačią kalbą viena kitai parodyti, kad tarp jų esama neįveikiamos prarajos. Tikras idiotas, – tą Inis irgi matė, – sutaisė šį kavos stalą. Trys lėkštelės, iš kurių turėjo būti valgoma, – „dėdė" dar nebuvo apsireiškęs, – skendėjo begalinėje gausybėje dubenų su mėsos patiekalais. Dieve mano, kiek esama skirtingų būdų dorotis su gyvių lavonais. Rūkyta, virta, kepta, drebučiuose, raudona kaip kraujas, juodais ir baltais langučiais, riebiai rausva, rasotai balta, marmurinė, slėgta, malta, pjaustyta mirtis gulėjo išdėliota melsvai raštuotuose Meiseno porceliano induose. Joks internatas nebūtų įstengęs visko suvalgyti. Tadsas, šiuose namuose atrodęs kur kas mažesnis, apžvelgė mūšio lauką, stovėdamas už jam nurodytos kėdės. Pro užuolaidas įsismelkusi saulė apšvietė baltus, geltonus, minkštus, kietus, melsvai raudonomis gijomis išvagotus sūrius.

– Tai čia *Brabanto* kavos stalas, – tarė teta.

Kupina lūkesčio, ji buvo pasisukusi į Tadsą. Dėl jo ji visa tai prirengė. Tadsas tylėjo. Viena akis tyrinėjo stalą, be gailesčio, nepermaldaujamai. Galiausiai pasigirdo nuosprendis, botago kirtis:

– Sakyk, Tereze, o kumpio neturi?

Teta susvirduliavo nuo kirčio, veidą išmušė raudonos dėmės. Klupinėdama ji išėjo iš kambario, iš koridoriaus jiedu išgirdo ilgą, slopinamą riksmą, kuris, aidu pakilęs aukštyn, pradingo už trinktelėjusių durų.

– Čia *Brabanto* kavos stalas, – sėsdamasis patenkintas tarė Tadsas. – Nevykęs vėlyvosios Burgundijos mėgdžiojimas. Turtingi audėjai kaimiečiai, dar vis tebepuoselėją mintį, kad jie esą Burgundijos rūmų įpėdiniai. Čia Nyderlandų Bavarija, vaikine. Kalvinistui čia ne vieta.

– Maniau, kad jūs irgi katalikas, – tarė Inis.

– Anapus didžiųjų upių visi Nyderlandų gyventojai yra kalvinistai. Mes nemėgstam to, kas per daug, per ilga ar per brangu. Jeigu čia viskas priklausytų nuo čionykščių žmonių, iki trečios sėdėtume prie stalo.

Į duris pasigirdo bilstelėjimas. Vidun įėjo mergina, nešina kumpio lėkšte, kurią ji padėjo priešais Tadsą.

– Ar taip bus gerai, pone?

Mergina buvo aukšta ir liauna, didelių krūtų ir perkreipto komediantės veido, kuriame žalios akys vos įstengė susivaldyti nesijuokusios. Inis ją įsimylėjo. Vėliau (stojus tam atgrasiam, užgaidžiam „vėliau", kuris regėsis esąs visa ko viešpats ir kuriame visos patirtys bus surikiuotos nelyg teismo nuosprendyje) Inis šį ūmų, beprotišką įsimylėjimą nusakys šitaip:

– Su fiziniais dalykais tas bemaž visai nesusiję, jie nebent tik greičiau viską atskleidžia. Tai nusimanymas, instinktyvus, staigus nusimanymas, kad su kitu žmogum yra tvarka.

– Tvarka?

– Taip, kad jis santarvėj. Su savimi. Manęs negali patraukti moteris, kuri nėra santarvėje su savimi. O antrasis stulpas – mat galų pagalėje tai buvo konstrukcija – yra tas, kad žinai, jog kitam patinki.

– Taip, kad laikas ir vieta tinkami ir kad susitikime esama logikos.

Logikos – sulig tuo žodžiu bet kuris įsimylėjėlis spruktų šalin. Bet kaip tik tai čia buvo svarbu. Turėjo būti visiškai logiška, kad su tokia mergina guleisi į lovą. Žinojai, kad tas nutiks, nes turi nutikti. Tik kitai pusei dar turėjai tatai išaiškinti. Tai buvo viliojimas. Tikrumas, kaip viskas klostysis, čia buvo didelė paspirtis. Tai ir dar keistas prieštaravimas, kad kaip tik dabar ne lova buvo svarbi, tai, kas darėsi aiškiau, jei bent kartą pats buvai kitas. Svarbu buvo santarvė. Tačiau geismas, tasai mirgesys akyse, tasai nepaprastas desperatiškas jausmas, visados tas pats, tas, kurį jis dabar pajuto prie stalo, jai taip tiesiai žengiant, žavingai minkšta tarme tariant tą vieną sakinį, akimirką dirstelint į jį žaliomis akimis, kurios juokėsi iš „to seno pamaivos stikline akimi ir lieso vaikino, žiūrinčio taip neįprastai, lyg jis trokštų tave akimis suvalgyti", – visa tai turėjo būti pirma. Tik paskui radosi „kontrolė", garbinimas, tarnavimas moteriai. Draugai jį vadino pamišėliu, kai jis ir vėl skrido su tokia misija į pasaulio kraštą, vien sekdamas įkandin vienos linijos, vienos minties, kurią jam kartą paliko kitas žmogus ir kurią dabar žūtbūt reikėjo patikrinti. Ar buvo taip, ar nebuvo? Ar ten, su tuo kitu žmogum, būta tokio gyvenimo galimybės, kad, ją pasirinkus, ji būtų ir tapusi tikrove? Štai kas buvo svarbu. Tatai suvokti – štai kas buvo meilės triūsas, tačiau Inis to niekam negalėjo išaiškinti.

– O jeigu paaiškės, kad nieko nebus?

Ne, tas tai jau buvo tikra, niekas apie tai nenutuokė, išskyrus pačias moteris. O tada ir radosi toji santarvė.

11

Teta nebepasirodė, o negailestingasis Tadso laikrodis mušė ir šičia. Tarp trečios ir ketvirtos Tadsas gulėsi pokaičio, net jei būtų buvęs Naujojoje Žemėje. Inis be tikslo leidosi per namus ir, ilgai padvejojęs, pravėrė virtuvės duris. Mergina, sėdėdama prie didžiulio stalo, šveitė sidabrą.

– Sveika, – tarė Inis.

Ji nieko neatsakė, tik nusijuokė, – jei tik ne pašaipiai.

– Kuo tu vardu? – paklausė.

– Inis.

Ji prapliupo kvatotis. Jos krūtys suvirpėjo, Inis svaigo nuo geismo. Atsistojęs greta, uždėjo jai ant galvos ranką.

– Oho, – tarė ji, tačiau liko visiškai tykiai sėdėti, o paskui ūmai, pastvėrusi didžiulį, ką tik nušveistą samtį, atkišo išgaubtąja puse aukštyn. Viskas, už ką Inis nekentė savo veido, pasidarė dviguba, ištempta, išryškinta.

– Aš vardu Petra, – tarė ji.

Ant šios uolos, ant šios švelnios, išsigaubusios uolos, mąstė sau vėliau Inis, jis pasistatė savo bažnyčią. Mat be abejonės tą dieną moterys tapo jo religija, visatos centru ir esencija, didžiuoju, pasaulį sukančiu vežimo ratu.

– Koks tavo žvaigždynas?

– Liūtas, – atsakė Inis, ir, jai nieko nespėjus pasakyti, skubiai pridūrė: – Mano skaičius vienetas, mano metalas – auksas, mano žvaigždė – Saulė. O mano pašaukimas – karalius arba bankininkas.

– Oi, oi, – pasakė ji, dėdama jo ranką ant stalo tarp sidabro. – Ar parodyti tau giraitę?

Jiedu leidosi per kaimo popietės bruzdesį. Petrą vis kas nors sveikino, o į jį smigo smalsūs žvilgsniai.

– Kur mudu einam?

– Į mišką. Bet nesakyk to savo tetai.

Miške buvo tyku ir vėsu. Vienu metu jiedu abu drauge ištiesė rankas ir susikibę pasileido tolyn po aukštais medžiais. Taip paprasta daugiau jau niekados nebebus. Lapija, medžiai, iškilnūs slėpiningos šviesos dryžiai prietemoje – visa prisidėjo. Jiedu sugulė, ir Inis ėmė bučiuoti jai krūtis ir plaukus, o ji, spausdama jį prie savęs, glostinėjo jam sprandą. Balsu, sklindančiu jam prie pat veido, ji papasakojo savo gyvenimą. Tebeturėjo tėvą ir motiną, lankė namų ūkio mokyklą, turėjo aštuonis broliukus ir sesutes ir verčiau dirbo pas tetą nei fabrike, o jos sužadėtinis savanoriu tarnavo Korėjoje, ir kai po dviejų savaičių sugrįš, jiedu susituoks. Paskui ji apsivertė kaip mergaitė, tapusi begalinio švelnumo debesiu. Inis nebematė, ką ji daro, bet juto, kaip ji vėsiais pirštais braukia jam per pilvą, tai buvo pėdsakas, kuriuo sekė jos irgi vėsios lūpos, vis pertraukiamos trumpų šiltų liežuvio lyžtelėjimų. Jis kilstelėjo galvą, norėdamas ją matyti. Mergina gulėjo pusiau jį prispaudusi. Galvos Inis matė vien vešlius tamsius plaukus. Dešinė merginos ranka, ta pati, kuri prieš valandą padėjo priešais Arnoldą Tadsą lėkštę su kumpiu, rėmėsi į samanas ir tykiai traškančius sudžiūvusius bukų lapus. Inis pirmą kartą pajuto tą meilės, geismo, jaudulio mišinį, kurio nuo šiolei jam visados teks ieškoti. Merginos galva tykiai sujudėjo. Inis pasijuto taip, lyg mergina jį gertų, paskui jau nieko nebejautė, nieko nebemąstė, tik matė juodus plaukus ir tvirtą, nuo visko atsiskyrusią ranką samanose, – o tada iš-

siliejo merginai į burną, ūmai ją sugriebdamas ir, kaip vėliau ji pati sakė, „užgaudamas".

Valandžiukę jiedu taip pagulėjo. Tada mergina pakėlė galvą ir, vis dar remdamasi ranka, pasigręžė per ketvirtį apskritimo į jo pusę. Jos akyse tebešvietė pašaipa, bet dabar ji buvo sumišusi su triumfu ir švelnumu. Nusišypsojusi ji truputį pravėrė burną, kad Inis pamatytų savo baltą sėklą jai ant rausvo liežuvio, o paskui užsimerkė ir nurijo sėklą kaip mergina, mėgdžiojanti kino žvaigždę. Paskui visai apsivertė, užgulė jį, pabučiavo tiesiai į lūpas ir tarė:

– Na, eiva.

Atgalios jiedu ėjo tylėdami. Ties pirmaisiais kaimo namais mergina paprašė jį grįžti namo vėliau už ją. Atsirėmęs į mūro sienelę, Inis žvelgė į figūrą, kuri iš lėto pasisiūbuodama tolo nuo jo, nė karto neatsigręždama. Grįžęs namo, jis jos niekur nebematė.

12

Vakarienė buvo dar didesnė katastrofa už priešpiečius. Dėdė, iki tol egzistavęs vien kaip vardas, dabar irgi tapo kūnu ir sėdėjo stalo gale, gaubiamas masyvaus apgirtimo. Tadsas smerkiamai žvelgė į gausybę krištolinių vyno taurių greta jo lėkštės, o teta buvo tokia susinervinusi, kad Inis manė, jog ji nebeištvers šio vakaro. Ketvirtąjį vyrą prie stalo dėdė vadino „garbinguoju dėde". Jis buvo persijuosęs violetine juosta, sutanos sagos irgi buvo violetinės, o ant galvos jis turėjo violetinę kepuraitę. Monsinjoras Teruvė yra slaptasis

popiežiaus kamerarijus, pasakė teta, bet Inis nežinojo, ką čia derėtų vaizduotis. Vyro veidas buvo baltas ir nepaprastai pailgas, su dumblo spalvos akimis. Jis buvo vienos Romos aukštosios mokyklos teologijos profesorius. Per maldą prieš valgį, kurią kalbėjo iš lėto ir klupinėdamas, Inis pastebėjo, kad „garbingasis dėdė" lyg į retą roplį žiūri į žegnotis nepanorusį Tadsą.

Užkandžių buvo patiekta šaltas veršienos liežuvis su žaliu padažu. Teta paskambino varpeliu. Inio širdis sutvaksėjo. Mergina įėjo vidun. Žengė lyg šokdama, ir Inis pastebėjo, kad kunigas seka ją akimis per visą kambarį. Jai pasilenkus įpilti vyno, jiedu abu matė aukštų jos krūtų užuomazgas. Jųdviejų žvilgsniams susitikus, kunigas nudelbė akis. Inis vylėsi, kad mergina pažvelgs į jį, kad žaliųjų akių pašaipa suplevens viršum jo kaip patvirtinimas to, kas nutiko šią popietę, – kad jis, o ne kas kitas, glostinėjo dabar pridengtas krūtis, į kurias taip gosliai žvalgosi dumblo spalvos akys. Tačiau nieko nenutiko. Mergina įpylė jam paskutiniam, ta pati tvirta ranka laikė suspaudusi butelį „Meursault". Gelsvas kaip auksas vynas tekėjo į taurę.

– Už mūsų atsiradėlį sūnėną, – tarė dėdė.

Visi, kilstelėję taures jo pusėn, nugėrė po gurkšnį, – grupė orių šešėlių, ūmai kažkaip susijusių su juo.

– Jūs pasitraukėt iš motinos Bažnyčios, pone Tadsai? – paklausė kamerarijus.

Arnoldas Tadsas įbedė į jį akis, o galiausiai tarė:

– Verčiau nepradėkim tų diskusijų. Tai, ką šiuo klausimu pasakyčiau, skambėtų kaip nepaprastai nemandagūs dalykai jūsų ausims.

– Mano ausys irgi tik žmogaus ausys. Įžeisti galite Dievo ausis.

Tadsas nieko neatsakė. Inis pirmiausia pamėgino įsivaizduoti Dievo ausis. O gal Dievas yra tik viena ausis, milžiniška marmuro ausis, sklendžianti per visatą. Tačiau Dievo nėra. Yra popiežius, tas tai tikrai, ir šis retas paukštžmogis yra jo slaptasis kamerarijus, taigi kambarinis. Bet ką gi tai reiškia? Jeigu jis pats slaptas, vadinasi, niekas to neturi žinoti. Tai gal jis slapto kambario kambarinis? Kambarinis slapto Vatikano kambario, kuriame gyvena baltas, jau irgi į paukštį panašaus Pijaus XII pavidalas ir į kurį šiam žmogui valia įžengti, – baltas garnys ir keršas varnas. Ką jiedu ten galėtų aptarinėti? Paslaptingas kuždesys italų kalba, bet apie ką? O gal jis popiežiaus nuodėmklausys. Ar popiežius dar gali nusidėti? Inis prisiminė begalinę virtinę savo paties išpažinčių rūgštim dvokiančiose klausyklose, pašnekesius pašnibždomis, koktų vyrišką kvapą, kuriame sklandė žodžiai „neskaistumas", „gailestis" ir „atleidimas", ir savo paties balsą tame atgrasiai intymiame medžio krėsle – „vienas ar su kitais", „šeštasis įsakymas", „atgaila".

– Bet atleiskit man už smalsumą, pone Tadsai.

Inis pamatė, kaip apniuko vienintelė slidinėjimo čempiono akis.

– Atleidžiu jums viską, – tarė Tadsas, – bet būčiau iš jūsų Bažnyčios pasitraukęs net tuo atveju, jei tikėčiau Dievą. Tai, kas grindžiama kančia ir mirtimi, niekados negali reikšti gėrio.

– Turite galvoje Dievo Sūnaus atperkamąją auką?

– Komunistai baigia mus apsupti, – tarė dėdė. – Jeigu jie ateis, mums pirmiems bus galas.

Arnoldas Tadsas valandžiukę pamąstė.

– Monsinjore, – tarė jis, po „mon" taip įterpdamas pauzę, kad visa titulo galia lyg aureolė apgaubė kunigo figūrą, – Dievo nėra, taigi jis neturi nė sūnaus. Visos religijos yra klaidingas atsakas į tą patį ir visados pirmą klausimą: kam mes gyvename žemėje?

– Gyvename žemėje, kad tarnautume Dievui ir taip patektume į dangų, – pasakė dėdė, lyg kas būtų spustelėjęs mygtuką.

Didžiosios krūtys vėl pasirodė kambaryje ir ėmė pilstyti į mažutes taureles maderos vyną prie sultinio.

– Kaip supratau, – toliau kalbėjo Tadsas, – jūs esate teologijos profesorius, taigi čia tik vaikų pašnekesys. Esate iki kraštų sklidinas dogmatikos, scholastikos, žinote Dievo įrodymus ir tai, kas pasakyta prieš juos, sukūrėte ištisą sistemą, pagrįstą kraupiu kryžiaus simboliu, jūsų religija vis dar tebeminta tuo vienu sadomazochistiniu seansu, kuris veikiausiai kitados iš tikrųjų įvyko. Romos imperijos karinė organizacija suteikė šansą šitam keistam fanatizmui ir jo savitam pagoniškos stabmeldystės ir gerų ketinimų mišiniui. Vakarų ekspansinės užmačios ir kolonializmas pasirūpino tolesne sklaida, o Bažnyčia, kurią štai vadinate motina, dažniau buvo žudikė, neretai budelė ir visados – engėja.

– O jūs turite geresnį atsaką?

– Aš neturiu jokio atsako.

– Ką manote apie mistikus?

– Mistika nesusijusi nei su šia, nei su jokia religija. Oficialiosios bažnyčios visados įtariai į mistikus žiūrėjo. Tai reta proga žmogui pabėgti nuo savęs. Kai nebebus jokios religijos, mistikų vis tiek bus. Mistika yra sielos, o ne sistemos fakultetas. O gal kartais manėte, kad Niekis nėra mistinė sąvoka?

– Tai jūs tikite Niekį?

Tadsas suinkštė.

– Negalima tikėti Niekio. Jeigu nieko nėra, tai jokios sistemos čia neprilipdysi.

– Nieko nėra.

Kamerarijus pasvėrė liežuviu šį trumpą sakinį. Ūmai kilstelėjo ranką:

– Ji tikra, ar taip nemanote?

– Taip žvelgiant, tikra.

– Taigi ji yra. Ir jeigu ši lėkštė yra pasaulis – padarykim tokią prielaidą, – tai jis irgi yra.

– Vieną dieną, – atsakė Tadsas, – nebus nei jūsų, nei manęs, nei jūsų rankos, nei šios lėkštės, nei šio butelio „Haut Brion", nei viso likusio pasaulio. Tada nebus net nei mūsų, nei kieno kito mirties, taigi nebus ir jokio prisiminimo. Tada mes būsim niekados nebuvę. Štai ką turiu galvoje.

– Ir jums taip įmanu gyventi?

– Ne apie tą klausimą kalbėjom. – Pirmą kartą tą dieną Inis išvydo Tadsą juokiantis. Dalis pilkumo išnyko jam nuo veido. – Man taip visai įmanu gyventi. Ne visados, bet dažniausiai. Akmenys, augalai, žvaigždės – visa taip gyvena. Esu lyg... lyg ir visos esaties, beje, ir jūsų, kolega.

– Atleiskite?

– Ir aš, ir visi mes esame Visatos kolegos. Jei turėsite galvoje, kad žmogiškas matas nieko nereiškia ir kad faktiškai nėra nei didesnių, nei mažesnių dydžių, tuomet mūsų visų – ir žmonių, ir daiktų – likimas yra tas pats. Patyrėme pradžią, patirsime pabaigą, o per vidurį egzistuojame – lygiai ir Visata, ir snaputis. Visata egzistuos truputį ilgiau, nei jūs, bet dėl to menko skirtumo jūs juk iš tikrųjų nuo kits kito nesiskiriate.

– O mirtis?

– Nė truputėlio nenutuokiu, kas tai yra. O jūs?

Tą akimirką įvyko keistas vakarienės posūkis. Teta pratrūko raudoti. Nebuvo aišku, ar dėl ką tik Tadso pasakytų žodžių, bet padarinių neteko ilgai laukti. Kūkčiojimo tik dar labiau pabrėžiamoje tyloje nuskardėjo Arnoldo Tadso komanda:

– Tereze, liaukis maiviusis!

Dabar kūkčiojimas pamažu pavirto lyg į kokias aimanas, kuriose su vargu galėjai išskirti žodžius „niekados manęs nemylėjai". Lyg pats būtų ne šalia, bet kažkur be galo aukštai ir toli pakibęs palubėje, Inis matė, kaip Petra, įėjusi į kambarį, apkabino tetą ir išsivedė lauk lyg silpnaprotį kūdikį. Tuo pat metu dėdė atsistojo. Jo milžiniška figūra nusvirduliavo Tadso link. Suplūdęs kraujas į rausvą akmenį pavertė patricijaus sprandą žemiau baltų plaukų. Monsinjoras Teruvė irgi pakilo nuo kėdės ir leidosi kryptimi, kertančia dėdės ir Tadso liniją. Kumštis, numatytas Tadsui, visu svoriu nusileido ant balto dvasininko veido, tačiau dėl to, kad smūgis per anksti pasiekė tikslą, dėdė neteko pusiausvyros. Dar kelias akimirkas juokingai judėjęs tolyn zigzagu, jis užkliuvo už spintos su rausvuoju kinų porcelianu ir, stiklo ir porceliano šukėms žyrant aplink, iš lėto susmuko ant grindų.

– *Bien fait*,* – tarė Tadsas.

Drauge su Teruve, įstabiai atlaikiusiu šeimyniškąjį kumštį į pasmakrę, jiedu pakėlė dėdę nuo kilimo ir pasodino į fotelį.

Tuščia pasidarė prie stalo, kur jie dabar sėdėjo trise. Tylėdama, bet nutaisiusi tą patį vos tramdomos linksmybės kupiną klouno veidą, Petra nurinko stalą ir šiek tiek vėliau grįžo, nešina gigantišku sūrių padėklu ir tamsiai žiburiuojančiu grafinu.

– Pone Tadsai, – tarė kunigas, – dėl nedaugelio dalykų mudu sutarsime šioje mirtingoje žemėje, bet dėl vieno tai jau tikrai: mano sūnėnas vaišina puikia porto taure.

Kilstelėję taures kits kito pusėn, jie gurkštelėjo vyno. Inis pajuto kaip burnon jam įsismelkė gilus, tamsus skonis, gundantis ir paslaptingas.

– O kai dar pagalvoji, – vėl prabilo Teruvė, – kad Čamberlenas dar nebuvo nuvažiavęs į Miuncheną, kai šio vyno uogos kabojo vynuogyno įsaulyje.

Niekas neatsiliepė. Kunigas, užmerkęs akis, klausėsi negirdimų balsų. Vėl prabilo jau visai kitu balsu, lyg kalbėtų nebe Tadsui ir jam, Iniui, bet miniai, tūnančiai kažin kur už žolės spalvos šilko apmušalų.

– Mane, ne jus šventasis Kiprijonas – tas buvo dar antrajame šimtmetyje – moko, kad nėra išganymo anapus Bažnyčios. Kaip Tvano dienomis būta tik vienos arkos, kurioje galėjai gelbėtis nuo kūno mirties, taip ir Naujojoje Sandoroje esama tik vienos gelbstinčios arkos, Katalikų bažnyčios. Ir mūsų Viešpats pats sakė, kad tuos, kurie nenori klausyti Bažnyčios, dera laikyti pagonimis ir muitininkais. Mūsų Bažnyčia yra

* Gerai atlikta. (Pranc.)

šventa, nes šventas jos įkūrėjas, šventas jos mokymas, šventi sakramentai ir visais laikais šventi nariai.

Atsipjovęs nuo padėklo gabaliuką minkšto sūrio, jis peiliu pasikėlė jį prie burnos. Valandžiukę Inis matė, kaip riebi, gelsvai balta masė juda į vieną ir kitą pusę ant iškalbaus liežuvio. Tadsas, įsipylęs dar vieną taurę, pakėlė ją prieš lempos šviesą ir pasakė švelnesniu balsu, nei Inis buvo įpratęs girdėti jį kalbant:

– Monsinjore, pirmiausia esu jums dėkingas, kad priėmėte man skirtą smūgį. Buvote mano antrasis skruostas, nukentėjęs pirmiau, nei maniškis *in Frage kam**. Jūsų tvirtas kiaušas, ir gebėjimas mąstyti aiškiai nenukentėjo, nes teberieda vis tais pačiais doktrinos bėgiais, kuriais visados riedėjo. Tačiau jūs nesuprantate, kad aš stoviu šalia bėgių. Bent tūkstantį kartų esu matęs jūsų traukinį važiuojant pro šalį. Žvelgiant jūsų akimis, kurios man regisi ištiktos kataraktos, aš esu garsusis nekaltas pasiklydėlis.

– Ne nekaltas, – atsakė kamerarijus, – ne nekaltas. Nekalti tik tie, kurie negali pažinti tiesos.

– Jeigu klaidžioju, tai klaidžioju nuoširdžiai tikėdamas, – linksmai tarė Tadsas. – Jeigu tikėjimas yra malonė, tai aš jos nepatyriau.

– Dievas leidžia tverti netikėjimo nuodėmei, nes nori, kad mes Jį laisvai rinktumėmės. Galite žinoti, kad Dievas yra, nes jums tai byloja regimasis pasaulis, jūsų sąžinės balsas ir dieviškasis Apreiškimas, o tada galite sau kiek tinkamas būti Visatos kolega – chichichi – tačiau to, ką Dievas apreiškė, jus moko Bažnyčia, kurios narys esate.

* Buvo pasiektas. (Vok.)

– Buvau.

Kunigas nusijuokė, tačiau, tą pat akimirksnį jam gurkštelėjus porto, viskas išėjo prastai. Jis užspringo, ir portas, ištekėjęs atgal iš burnos, nuvarvėjo ant damasto. Kunigas kosėte iškosėjo savo žodžius:

– Buvau! Buvau! Bet mes nė vieno niekados nepaleidžiame! Esate pakrikštytas, esate suskaičiuotas, priklausote Bažnyčiai. Kai sakome, kad pasaulyje esama tiek ir tiek katalikų, jūs irgi esate tarp jų. Krikštas yra amžinas ženklas! Esate Kristaus kūno narys. Jeigu jau prakalbome apie kolegystes: jūs to niekados neatšauksite, kad ir ką kalbėtumėte!

– Stebiuosi štai kuo, – tarė Tadsas. – Jeigu kas nors pasivargintų mus perskelti, turiu galvoje statmenai perpjauti mudu, o paskui vieno mudviejų pusę sudėtų su kito antrąja, mudu menkai tesiskirtume.

– Ar ne pernelyg skausmingas įrodymas?

– Aš siūlau įsivaizduoti. Juk jūs visą gyvenimą ką nors vis vaizdavotės, kazuistikoje juk, galų pagalėje, žaidžiami patys keisčiausi žaidimėliai. Taigi įsivaizduokit, kad mudviejų perskeltas kiaušo puses kas nors padėtų štai ant tokio puikaus padėklo – štai ant šito, sidabrinio, aštuonioliktojo šimtmečio, gal mudviem net truputėlį per prabangaus, – ar jums tada neatrodo keistoka mintis, kad jūsų pilkoji medžiaga yra įsitikinusi, jog vienas trijų asmenų, iš kurių susideda jūsų bendrinis Dievas, yra savo paties sūnus, gimęs iš moters, kuri visados liko mergelė, bet vis tiek buvo apvaisinta vieno iš kitų asmenų, kuris „ant jos nusileido", kaip kad sako Bažnyčia, – ir kad dabar dėl to jūs po dviejų tūkstančių metų vaikštote vilkėdamas keistais apdarais, gal ir elegantiškais, bet vis tiek

su neįprastu violetiniu seilinuku, ir kad jūsų pilkoji medžiaga siunčia mano pilkajai medžiagai, taip dailiai gulinčiai greta jūsiškės ant kaldinto sidabro, – įsivaizduokit tai dar valandžiukę, – žinią, kad man, girdi, nevalia galvoti to, ką galvoju, nes kažin kada – ir, įsidėmėkime, be mano sutikimo – vienas jūsų kolega, tardamas užkalbėjimų formules, užpylė man ant momens lašelį vandens, lyg pirmame pasitaikiusiame džiunglių žmogėdrų klube.

– *Misterium fidei*,* – tarė monsinjoras Teruvė.

– Keliu kepurę prieš paslaptis, – atsakė Tadsas, stodamasis nuo stalo. – Einu pavedžioti savo nekrikštyto šuns.

13

Dėdė knarkė. Inis jautėsi pamažu girstąs. Kunigas atsiduso, sukiodamas tarp ilgų baltų pirštų šlifuotą porto vyno taurę.

– Vargšė siela, – pasakė.

Jo veide atsirado liūdesio bruožų. Jis pažvelgė į Inį. Dumblas visiškai patamsėjo, jį aptemdė senatviško sielvarto šydas.

– Vargšė siela – nesupraskite tų žodžių taip, kaip juos supranta žmonės. Mes, – jis mostelėjo taip, lyg aplink stovėtų visa Katalikų bažnyčia, – „vargšėmis" vadiname skaistyklos sielas, nes joms tenka daug kentėti ir tverti atskirtoms nuo Dievo, be to, jos pačios nieko negali padaryti, kad sutrumpintų savo kančias. Bet, žinia, skaistykla... skaistykla – ar jis ten pateks? Nė vienas žmogus, tapęs Bažnyčios nariu, o tokie juk mes esame visi, sėdintys prie šio stalo, – jis mostelėjo į

* Tikėjimo stebuklas. (Lot.)

tuščias kėdes, – negali būti išgelbėtas, jei netvers meilėje, tas pat pasakytina ir apie poną Tadsą. Nutraukti ryšius su Dievu yra mirtina nuodėmė. O bausmė už mirtiną nuodėmę yra pragaras.

Kunigas užsimerkė. Tai, ką jis išvydo už užtrauktų užuolaidų, matyt, buvo kraupu, nes, jam atsimerkus, atrodė, lyg jo akių spalva būtų dar šiek tiek labiau apniukusi.

– Ar tiki pragarą?

– Ne, – atsakė Inis.

– Pragaras yra paslaptis, – tarė monsinjoras Teruvė, – o aš einu miegoti.

Štai dabar likom dviese, pamanė sau Inis, kai juoda ir violetinė figūra lyg neregimais bėgiukais pasuko prie kambario durų. Dėdė knarkė, tačiau jo veide buvo matyti nenoro bruožas. Kažkas kitas, irgi sėdėjęs tam krėsle, nenorėjo, bet buvo priverstas miegoti.

Inis neišgirdo įėjusios Petros ir krūptelėjo, jai perbraukus ranka jam per galvą.

– Oi, koks tu nubalęs, vyruti, – pasakė ji, ir tai, kaip ji tuos žodžius ištarė, kažkodėl privertė jį apsiašaroti. Inis nebuvo pratęs, kad žmonės su juo maloniai elgtųsi.

– Oi, oi, – tarė Petra, – oi, oi. Eime, nunešime jį į kambarį.

Petra akimirką prispaudė jį prie savęs. Inis krūtine pajuto jos krūtis ir lyg skęstantis įsitvėrė jos.

– Koks tu liesas vyrutis, – tarė ji, – ir nusišluostyk ašaras.

Dėdė niekaip nesidavė išbudinamas iš savo stuporo, tačiau jame slypėjęs antrasis, nenorusis miegotojas pakilo ir leidosi išvelkamas iš kambario, laiptais aukštyn į miegamąjį, kur Inio

teta gulėjo patiesta lyg numirėlė, kuriai niekas nepasivargino užspausti akių.

– Migdomieji, – tykiai pratarė Petra.

Jiedu nurengė dėdę ir nuleido jį į rausvą prabangų kapą greta pirmosios velionės.

– Man bloga, – tarė Inis.

Paėmusi už rankos, Petra nuvedė Inį į jo kambarį, plačiai atvėrė langus, paguldė jį į lovą ir išėjo. Apačioje Inis girdėjo mušant laikrodį – neįprastai aukštą garsą, nurodžiusį nenustatomą valandą. Kitą dieną Tadsas jam išaiškins, kad ten būta laivo laikrodžio, mušančio pusvalandžius, bet dabar rodėsi, tarytum viskas būtų purtoma, nes tą nenustatomą, bet skambiai išmuštą valandą kambarys siūbavo lyg laivas. Pats Inis lyg tylus daiktas buvo to judėjimo centre, kol didysis sūkurys, pakėlęs ir jį, lyg botago kirčiu nusviedė jį prie lango. Jis jautėsi taip, lyg būtų visą save išvėmęs, bet ir to dar buvo negana, ir dabar likęs tuštumo jausmas veržėsi laukan, konvulsingai ir atkakliai kildamas aukštyn ir tampydamas jam gerklę. Ašaros plūdo Iniui iš akių. Apačioje jis išvydo tamsią sodo skylę ir, nors sukimasis pamažu atlėgo, desperatiškai įsikibo į palangę. Visas jo gyvenimas vertėsi lauk, paslaptingos substancijos, metų metus klastingai tvėrusios jo kojose, blauzdose, smegenyse, rėkė, reikalaudamos išlaisvinimo, visa didžiulė prisiminimų ir pažeminimų krautuvė, jo idiotiška vienatvė, – viskas veržėsi laukan, į tamsų sodo urvą, viskas turėjo pradingti, tapti neregima, viskas turėjo kaip rūgšti, kenksminga medžiaga būti išsviesta pro langą, kur galutinai išsisklaidys, drauge su juo pačiu. Inis nebenorėjo būti, pirmą

kartą jo gyvenime ši mintis tapo galimybe vien dėl to, kad buvo pagalvota.

Jis išgirdo už nugaros atsiveriančias duris ir suprato, kad ten Petra. Basomis, pamanė pats sau, ji vaikšto basomis. Tos gelbstinčios kojos atnešė Petrą prie pat Inio. Ji vilkėjo kažkokį visai plonytį apdarą. Apglėbusi jį per krūtinę, Petra ėmė tyliai sūpuoti jį į šalis, lyg būtų žinojusi, ką jis ką tik pagalvojo. Be batų ji buvo tik vos vos aukštesnė už jį. Retkarčiais Inio kūnas vis dar krūpčiojo.

– Tsss, tsss, – sakė ji tada tyliai.

Tik po valandžiukės Petra nusivedė jį prie praustuvės, leido jam nusišluostyti akis, nusišnypšti nosį, išsivalyti dantis, atsigerti. Paskui nurengė jį, paguldė į lovą, ir, užgesinusi šviesą, atsigulė greta.

Naktis, atrodžiusi tokia tamsi, kol degė lempa, dabar darėsi vis šviesesnė ir pradėjo sklaidyti kambario tamsą. Šviesa ar tamsa – nė viena jų neįstengė laimėti dvikovos, ir viskas baigėsi tykia pilkšva prieblanda, iš kurios jiedu, gulėdami greta kits kito, pradėjo pamaži kilti. Jiedu glostinėjosi ir bučiavosi, ir palengva Inis pamatė, kad ir Petra pasikeitė. Atrodė, lyg jos veidas būtų pradingęs, o jo vietą užėmęs kitas, labiau pašėlęs ir sykiu tolimesnis, – toji, kuri jį laikė suėmusi ir kurią jis laikė suėmęs, buvo sykiu ir visai arti, ir kažin kur kitur, pirmą kartą Inis pamatė, kad geba taip padaryti, – susirado ją ranka, ir ji ūmai atsistojo keturiomis, ant rankų ir kelių, ėmė vaitoti ir dūsauti, ištrūko iš jo, atsidūrė labai toli, pasidarė nejauku, joje prasiveržė galia, dėl kurios ji galėjo viską, ko jis niekados negalės, ji pamiršo savo vardą, šiuos namus, šį kambarį ir patį Inį, ir vis dėlto ji pati, sugriebusi jį už klubų,

užsivertė ant savęs ir įsitraukė į save. Ilgesys, vienišumas, smagybė, – apsipylę prakaitu ir aimanuodami jiedu raitėsi didžiulėje lovoje tarytum grumdamiesi, ir visą tą laiką atrodė, lyg ji kentėtų kraupius skausmus, lyg trokštų išsivaduoti iš kūno, dabar jau ir ji, lyg, spausdama jį prie savęs, sykiu trokštų jį nublokšti nuo savęs.

Kai viskas baigėsi, Petra tylutėlė gulėjo ir išplėstomis akimis žvelgė į lubas. Inis tebežiūrėjo į ją ir matė, kaip jos įprasto veido bruožai ir šešėliai vėl grįžta į savo vietas, išstumdami tą antrąjį, paslaptingąjį veidą, kuris išnyko, išskrido laukan, į tirpstančią naktį, tarp pirmųjų paukščių balsų, kur jam ir buvo vieta.

– Oi, tu, – pasakė ji, pamaži stodamasi, ir ūmai permainos baigėsi ir jos viduje, durys užsivėrė, vardai buvo grąžinti, pašaipa vėl sužibo jos akyse, ji nusijuokusi tarė:

– Taigi, tai bus dvi mirtinos nuodėmės per vieną dieną.

O paskui, kai jiedu sėdėjo atsirėmę į sieną ir rūkė cigaretes („Golden Fiction", jos markė), ji, padėjusi ranką jam tarp kojų, nusijuokė:

– Tavo didysis vyrutis vėl sumažėjo.

Ir truputuką nustebusi pridūrė:

– Bet tu be kepuraitės. Kaip čia dabar?

– Esu apipjaustytas, – atsakė Inis.

– Kaip mūsų Viešpats?

– Taip.

Petra nusikvatojo.

– Kai buvai mažas?

– Ne. Pernai.

Stojo didi tyla.

– Kodėl?

– Todėl, kad skaudėjo gulantis su kuo nors į lovą. Buvo pernelyg ankšta.

– Ooo, – tarė ji ir pasižiūrėjo pasilenkusi.

Inis paglostė jai plaukus.

– Bet tu nesi žydas?

– Ne. Čia nieko bendra.

Vėl atsisėdusi, ji apie kažką susimąstė. Galiausiai pasakė, apie ką:

– Bet tavo akys liūdnos ir kaip velnio. Žydiškos akys.

14

Apipjaustymas. Draugas, gyvenęs su Iniu tame pačiame pensione, nuvedė jį pas chirurgą, pažadėjusį viską padaryti namuose. Šviesus žiemos vidurdienis, smulkutis žydas daktaras, labai paslaugus, su ryškiu vokišku akcentu ir labai germaniška sesutė, vakarais, kaip pamanė sau Inis, priglobianti chirurgą. Mažasis vyriukas liepė jam nusirengti, apžiūrėjo ir tarė:

– Taigi čia niekniekis. Sesute, suleiskite jam vaistų.

Staiga jis pasijuto begulįs ant stalo, o visi žino, kad pasaulis tada pasidaro kitoks. Milžinė, staiga nebeturinti kojų ir slenkanti pro jį taip, lyg sėdėtų valtyje, tarė:

– Gausit tik vietinį nuskausminimą.

Vietinį! Inis buvo bekeliąs galvą pasižiūrėti, kas bus.

– Gulėkite ramiai!

Plikos, žiemiškos apšarmojusios šakos, žvilgantys kaulai už lango. O sienoje profesoriaus Tulpo anatomijos pamoka, tik pacientas jau miręs. Beje, profesorius ir tapytojas taip pat. O šis Tulpas – ne. Jis knebinėjosi kampe su kažkokiu didžiuliu lenktu daiktu, panašiu į žirkles.

– *Ich war befreundet mit euerem Dichter Schlauerhof,** – pasakė daktaras, vokiškai pailgindamas trumpą paskutinį o. – Nepaprastas žmogus, bet *unglücklich***, labai *unglücklich. Immer Frauengeschichten, immer**** skandalai. Ir ligonis, smarkus ligonis.

Adata, su kuria seselė dabar vėl ūmai išniro iš nebūties, buvo pakankamo dydžio visam veršiui pribaigti.

– O, o, negi mėginam sprukti, – gerai nusiteikusi tarė seselė, sučiupdama jo besprunkantį lyties organą.

*Auf der Flucht erschossen*****, dar spėjo pagalvoti Inis, prieš pamatydamas, kaip adata nėrė žemyn, ir pajusdamas deginantį skausmą nuo dūrio tiesiai į varganą auką, lyg negyva pelė gulinčią didžiuliame vokiškame delne.

– Vargšelis Šlau. Ir jau *so viele Jahre****** miręs.

Dabar jie leido Iniui valandžiukę pagulėti. Šokėja reprodukcijoje striksėjo jam pro ašaras ant vienos kojos. Dabar niekados nebegalėsiu dulkintis. Niekados.

Smulkutis plaukuotas riešas kilstelėjo auksinį laikroduką prie tamsių žvilgančių akių.

– Nagi.

* Bičiuliavausi su jūsų poetu Šlauerhofu. (Vok.)

** Nelaimingas. (Vok.)

*** Amžinai istorijos su moterimis, amžinai. (Vok.)

**** Nušautas, mėginant bėgti. (Vok.)

***** Tokią daugybę metų. (Vok.)

Dabar atsirado žirklės, tvarstis, dubenėlis? Inis negalėjo gerai įžiūrėti, iki pelė, nykščiu ir smilium suimta už sprando odos, buvo pakelta ir nuo horizonto įbedė į jį akis. Žirklių galai buvo pusiau užlenkti, tikras kumpas nikeliuotas paukščio snapas, be gailesčio įsikirtęs Iniui į odą. Inis pajuto kerpant, lyg graužiant kokį atsparų daiktą. Skausmo nejuto, bet tai buvo kažkas kita, ko jis nė vėliau negalėjo paaiškinti, jis tiesiog pajuto kirpimo *garsą*, sykiu švelnų ir gurgždantį. Mažesnioji ranka pakėlė aukštyn kruviną odelę.

– Niekniekis. *Wie gesagt.** Dabar susiūkit, sesele.

Adata ir siūlas, adoma kojinė, jis užsiuvamas, pelė galutinai ir aklinai užsiuvama, pelės dešrelė. Niekados!

Inis nebežiūrėjo. Kažkur bejausmėse mėsose buvo traukiami siūlai, dygsnis po dygsnio. Paskui kažkoks baigiamasis judesys, tada daugiau nieko.

– Sesele! – sudirgęs balsas. – Sesele! Šimtą kartų sakiau, kad mazgą reikia taip, o ne taip megzti! Taip bjauru!

– Ar perrišti, daktare?

– Ne, tebūnie. Vis tiek čia ne Praksitelis.

Dabar ten, apačioje, prasidėjo visoks knebinėjimasis, tačiau Inis buvo jau atsisveikinęs ir tvėrė mažutėje sielvarto visatoje. Kai kas buvo iš jo atimta. Jis girdėjo paskirus žodžius, „bismuto", „pleistrą", „gerai, gerai!", bet nieko apie visa tai nebenorėjo žinoti, jautė tik tą keistą sielvartą. Sielvartą ir pažeminimą.

– *So, stehen Sie.***

* Kaip sakyta. (Vok.)

** Na, stokitės. (Vok.)

Jis iš lėto nučiuožė nuo stalo.

– *Vorsicht!*[**]

Ūmai visi vėl pradėjo vaikščioti, kambarys atgavo savo apatinę pusę, o joje buvo ir jis, su pleistrais pritvirtintu tvarsčių straubliu tarpukojyje, ant kurio liepsnojo geltonos dėmės („bismutas").

– Nervų jūs *überhaupt*[***] neturite.

Tai tik tu taip manai, nevėkšla, mėsininke. Bet aš verčiau būčiau liežuvį nusikandęs nei cyptelėjęs, tau ir tai Krimhildai girdint.

Plačiai išsižergęs jis žengė per kambarį, tikras pasigėręs senis. Visas kūnas tapo tos silpnosios vietos aplinka.

– Arabai tiek bruzdesio nekelia.

Jiedu pakėlė jam kelnes, ir jis vos neapalpo iš skausmo, o draugo kambaryje, tamsiame urve, pilname teriariume laikomų gyvačių ir rupūžių, jis laukė, kada pasveiks, ir penio dėklas kasdien darėsi vis murzinesnis, vis nešvaresnis. O dabar Petra apžiūrinėjo jį lygiai taip pat rimtai, kaip išklausė jo pasakojimo.

– Nesirūpink, rasiu, – tarė.

Iš lėto pasilenkusi, ji paėmė jį burnon. Vidinėmis šlaunų pusėmis Inis vis jautė jos krūtis. Jos galvai kilsčiojant, kiekvieną sykį jis matė jos kaktos rėželį, įkypai į kits kitą pasvirusius jos antakius. Ji buvo užsimerkusi, ji darbavosi, buvo kažkokia susikaupusi ir susitelkusi. Inis sėdėjo tylutėliai, bet abiem rankom konvulsingai laikėsi įsikibęs į paklodę, lyg tą

** Atsargiai! (Vok.)

*** Apskritai. (Vok.)

akimirką, kai viskas nutiks, jis galėtų būti vėjo nupūstas. Kai viskas nutiko, jis pasijuto visiškai ištuštėjęs, tačiau Petra liko sėdėti pusiau jį prigulusi, jos aptakūs puikūs pečiai ilsėjosi jam ant kelių. Tik po geros valandžiukės ji atsitiesė sučiaupta burna. Žalios, įkypos akys juokėsi, ir vėl, kaip ir vidurdienį, ji kyštelėjo lauk liežuvį su ant jo likusiu baltu, žvilgančiu, tolyn plaukiančiu debesiuku, paskui nurijusi pašaipiai tarė:

– Trys?

Jiedu liko besėdį. Inis pakišo ranką po ja, švelnia, drėgna, žavinga, jiedu sūpavosi, judėjo ir purtė kits kitą, patyliukais murmėdami, bučiuodamiesi, kuždėdami burtažodžius, kol balta dienos šviesa stojo kambaryje, ir ji, paguldžiusi ir paglosčiusi jį, išėjo laukan. Prasidėjo didžioji vergystė. Jos sužadėtinis sugrįš iš Korėjos, o jis, Inis, jos niekados daugiau nebučiuos ir nelies, jiedu dings kits kitam iš gyvenimo, skyrium numirs, didžioji juodoji nebūtis juodu grauš ir priglobs skirtingose vietose, tačiau jiedu niekados (niekados?) nepamirš kits kito, ir visas Inio gyvenimas suksis aplink moteris, jis ieškos to visur – tarp praeivių, draugių, kekšių, nepažįstamųjų. Moterys buvo pasaulio viešpatės – tiesiog todėl, kad jį valdė. Niekados Inis nesijaus kurią nors jų „paėmęs", „užkariavęs" ar kokių ten dar kvailų terminų būtų prasimanyta nuslėpti tiesai, kad vyrai, kad jis leidosi moterų valdomas su absoliučiu atsidavimu, dėl kurio nuolat vis kilo nesusipratimų. Jeigu pasaulis buvo mįslė, tai moterys buvo galybė, palaikanti šios mįslės pulsavimą, jos ir tik jos galėjo prie šios mįslės prisiartinti. Jeigu ką nors galėjai suprasti pasaulyje, tas turėjo vykti per moteris. Vyrų draugystės gali daug užgriebti, tačiau tai liko racionalioji pasaulio pusė, tai, ką viena kita moteris irgi

turėjo, papildas. Moterys buvo nuoširdesnės, tiesesnės už žodžius, jos buvo tarpininkės. Dažnai Inis jautė, kad moterys jam leidžia tiek, kiek tas įmanoma, būti moterimi – ir kad jis be to neįstengtų išgyventi. Nebuvo taip, kad jis kada nors būtų fiziniu požiūriu geidęs būti moterimi, tiesiog su moterimi savajame vyro kūne jis patirdavo mįslingą dvilypumo jausmą. Inis buvo tai, kas vadinama motervyriu, kaip kad mitologijoje esama paukštžmogių. Jis neapkentė daugumos vyrų laikysenos moterų atžvilgiu, mat nors pats darė tuos pačius dalykus, jo paskatos buvo kitos. Jis žinojo, ko ieško. Seksas niekados nebuvo iš tikrųjų svarbiausias, seksas buvo tik svaiginama transporto priemonė. Moterys, visos moterys buvo priemonė priartėti prie paslapties, kurią jos galėjo, o vyrai negalėjo valdyti, atsidurti tos paslapties kaimynystėje, patirti jos spinduliavimą. Per vyrus, – tačiau taip jis tik kur kas vėliau galės pasakyti, – supranti, koks pasaulis yra, o per moteris – kas jis yra. Ir ta naktis, kurioje galbūt vieni ant kitų klojosi tūkstančiai kitų naktų, kambarių ir kūnų, buvo visų nepamirštamiausia.

15

Inį pažadino beldimas į duris ir jos balsas.

– Tavo teta klausia, ar eisi su visais į mišias.

Inis tebeužuodė jos kvapą. Namų koridoriuose aidėjo žingsniai, priemenėje laukė nedidukas kortežas – dėdė, teta, kamerarijus, kurio violetinės juostos muare atsispindėjo rytmečio saulė.

Bažnyčioje Inis tvėrė Pergolezio muziką, grigališkąjį giedojimą, tris žaliai vilkinčius ir tingiai šokančius dervišus, pamokslą („Tai mums nesuvokiamas slėpinys. Jis yra žmogus ir Dievas. Per jo slėpiningą žmogystę mes tampame dievybės dalininkais, tiesą sakant, kasdien, visados, kiekvieną valandą turėtume būti apimti ekstazės, bet esame per menki, pernelyg vargani..."), konsekraciją, varpelius, žvakes ir žvelgė į vitražų langus su vis kitais, vis tais pačiais paveikslais iš pasaulio, kuris galutinai liko jam už nugaros. Ar ji yra bažnyčioje?

Priešais jį prie suolo medžio buvo prikaltos vario lentelės, kuriose jo pavardė buvo sujungta su dėdės – Dondersų–Vintropų šeima, tačiau ten jai, be abejo, nevalia sėdėti. Inis pamatė ją tik tada, kai ji iš bažnyčios galo atėjo į priekį komunijos. Ketvirtoji jos mirtina nuodėmė, – taip pamanęs, Inis nusekė jai įkandin. Jai grįžiantis nuo komunijos stalo, jis akimirką pamatė jai ant liežuvio sušvitusią ostiją. Petros akys žvelgė jam į akis, pašaipą dabar vos vos temdė kažkoks kitas šydas, bet koks, Inis niekados nesužinos. Jis ją mylėjo, ji viską pasisakys per išpažintį, o gal ir ne, o po kelių savaičių susituoks su savo kareiviu iš Korėjos. Inis jos niekados nebepamatys. Dabar pats atsiklaupęs, jis pamatė besiartinančią kunigo ranką (veršiena), akimirką pajuto norą smarkiai ją įkąsti, bet iškišo liežuvį. Sausa, lengva substancija akimirką prilipo prie jo švelnaus, drėgno liežuvio, tada Inis nurijo, ir Dievas leidosi ieškoti kelio per jo vidurius, kur jis – dabar tai atrodė neišvengiama – turėjo pavirsti į sėklą. Į nieką daugiau.

Tadsas laukė prie namų. Jis jau buvo papusryčiavęs ir „paprašęs įdėti paketėlį sumuštinių" Iniui, kuriuos tas galėsiąs suvalgyti automobilyje. Atsisveikindama teta pasakė šį tą

sutarusi su Tadsu, girdi, jis dar apie tai patirsiąs. Dar pratarusi, girdi, jai patikę, kad jis ėjęs komunijos, teta nusuko akis šalin. Petrą Inis dar kartą išvydo, tačiau, jam bežengiant artyn, ji atsitraukė atatupsta ir bemaž nepastebimai papurtė galvą.

– Viso gero, – pasakė ir apsigręžusi nuėjo į virtuvę.

Inis saugojo jos žalių akių viziją.

16

Teta paskyrė pinigų sumą, nuo kurios Inis galėjo gauti procentus. Pinigai, kaip sakė Tadsas, buvo nedideli, bet pakankami jo amžiaus žmogui išsiversti. Ir vėliau jam neteksią patirti rūpesčių, tačiau smulkmenos jam dabar nebuvo praneštos.

Vėlesniais metais Inis reguliariai matėsi su Tadsu, visados laikantis to paties ritualo – pasivaikščiojimas, skaitymo valanda, guliašas, – visada toje pačioje kartėlio kupinoje paties prisiimtos, mirtinos vienatvės atmosferoje, kurią dar baisesnę darė vis dažnėjanti maniakinė nemiga. Tadso panieka žmonėms virto į pašėlusią neapykantą, žiemos, kurias jis leido „vienišame slėnyje" (jis taip niekados ir nepasakė, kur tas slėnis yra), darėsi vis ilgesnės. 1960 metais Inis gavo iš jo pirmą ir paskutinį laišką.

„Mielasis, mano šuva Atas nudvėsė. Turėjo smegenų auglį. Pats jį nušoviau. Žinau, kad jis to nesuvokė. Šūvis nepakeliamai ilgai aidėjo, čia, tarp kalnų, visiškai tuščia. Palaidojau jį sniegynuose. Linkiu sėkmės, sveikink Zitą, tavo Arnoldas Tadsas."

Po mėnesio ar šiek tiek vėliau teta jam pranešė, kad Arnoldas Tadsas miręs. Jam neatėjus, kaip įprasta, į kaimą provianto, ieškoti išėjusi gelbėtojų grupė. Radusi jį mirtinai sušalusį, tuščia kuprine, ne per toliausiai nuo jo kalnų trobelės. Inis pasvarstė, ar jis dar davė savąjį Alpių pavojaus signalą. Tačiau to niekas ir niekados nesužinos. Sušalęs vyras buvo sudegintas, ir dabar jau pasaulyje nebebuvo Arnoldo Tadso.

3
Filipas Tadsas

1973

The Philosophy of Tea... is a moral geometry, inasmuch as it defines our sense of proportion to the universe.*

Okakura Kakuzo, *The Book of Tea*

Ne pas naître est sans contredit la meilleure formule qui soit. Elle n'est malheureusement à la portée de personne.**

E. M. Cioran,
De l'inconvénient d'être né

* Arbatos filosofija... tai moralinė geometrija tiek, kiek ji apibrėžia mums būdingą visatos proporcijos suvokimą. (Angl.)

** Negimti – tai neginčytinai geriausia, kokia gali būti, formulė. Deja, ji nepavaldi nė vienam iš mūsų. (Pranc.)

1

Buvo dienų, kaip mąstė Inis Vintropas, kai keliskart besikartojantis, gana beprasmiškas reiškinys rodėsi beteikiąs įrodymą, kad pasaulis yra nesąmonė, kurią geriausia pasitikti atsainumu, nes kitaip gyvenimo nieku gyvu negalėjai ištverti.

Taigi buvo dienų, kai nuolatos vis sutikdavai luošius, dienų su daugybe neregių, dienų, kai net tris kartus matei pakelėje paliktą kairįjį batą. Visi tie daiktai rodėsi norį kažką reikšti, bet nieko reikšti neįstengė. Jie palikdavo tik miglotą nepasitenkinimo jausmą, tarytum vis dėlto dar būtų dalis kokio su pasauliu susijusio tamsaus plano, tik šitokiu negrabiu būdu įstengiančio sužadinti nuojautą apie save.

Diena, kai Iniui buvo skirta sutikti Filipą Tadsą, apie kurio egzistavimą jis iki tol nieko nežinojo, buvo trijų balandžių diena. Negyvas, gyvas ir apdujęs balandis – kurie negalėjo būti vienas ir tas pats, nes negyvą jis pamatė pirmiausia, – tasai trejetas, kaip Inis mąstė vėliau, pamėgino būti pranašingi, ir tas mėginimas buvo sėkmingas ta prasme, kad susitikimas su jaunuoju Tadsu dėl jo pasidarė mįslingesnis.

Dabar jau buvo 1973 metai, Iniui sukako keturiasdešimt tokį dešimtmetį, kuris jam nepatiko. Apskritai, manė jis sau, nederėtų gyventi antrojoje šimtmečio pusėje, o jau šis šimtmetis tai tikrai nenusisekęs. Kažkokie liūdni ir sykiu kažkokie juokingi buvo tie įdiržę metai, klijuojami vieni ant kitų, iki bus pasiektas tūkstantmetis, o sykiu būta ir prieštaros: norint pasiekti šimtą, o šįkart net ir tūkstantį, derėjo metus prie kits kito dėti, tačiau šį veiksmą lydėjęs jausmas buvo veikiau lyg atimtis, tarytum niekas, o pirmiausia pats laikas, negalėtų

sulaukti, kol tuos vis labiau dulkių klojamus didelius skaitmenis į nieką pavers ir į istorijos mėšlyną išmes pulkelio spindulingų tobulos formos nulių revoliucija. Vieninteliai, kurie tomis prietaringo laukimo dienomis dar regėjosi žiną šį tą tikra, buvo popiežius, ir vėl šeštasis tuo vardu, baltais drabužiais vilkįs italas, demonstravęs neįprastai išsikankinusį, kažkuo į Eichmano panašų veidą, ir būrys įvairių įsitikinimų teroristų, veltui mėginančių ištrūkti iš didžiojo raganų katilo. Kad jam sukako keturiasdešimt, – tas Iniui savaime nebuvo svarbu.

– Keturiasdešimt, – sakė jis, – yra tas amžius, kai viską darai trečią kartą arba mokaisi būti piktavaliu seniu.

Ir jis rinkosi antrąjį variantą.

Po Zitos jis ilgai gyveno su aktore, kurį jį galiausiai, spiriama savisaugos, pastatė už durų kaip seną krėslą.

– Labiausiai man jos stinga dėl to, – sakė Inis, – kad nebebūna, jog jos nebūtų. Žmonės niekados nebūna namie, ir daraisi tokios padėties vergu.

Dabar jis gyveno vienas ir buvo nusiteikęs taip ir tverti. Taip metai ėjo pro šalį, bet ir tai galėjai pamatyti tik nuotraukose. Jis pirko ir pardavinėjo daiktus, netapo narkotikų vergu, rūkė mažiau nei pakelį egiptietiškų cigarečių per dieną ir gėrė ne daugiau ir ne mažiau už daugumą savo pažįstamų.

Tokia buvo padėtis tą spindulingą birželio rytą, kai ant tilto, jungiančio Kariuomenės gatvę su Princų gatve, iš dešinės pakilęs balandis taip pasileido jo pusėn, lyg taikytųsi įsigręžti jam tiesiai į širdį. Vietoj to balandis atsitrenkė į automobilį, atvažiuojantį iš Princų gatvės. Automobilis nuvažiavo tolyn, o balandis liko gulėti ant gatvės – pilkas ir dulkinas, ūmai

keistas tapęs daiktas. Šviesiaplaukė mergina, nusėdusi nuo dviračio, drauge su Iniu priėjo prie balandžio.

– Ar jis negyvas, kaip manai? – paklausė.

Pritūpęs Inis apvertė balandį ant nugaros. Galva nepajudėjo drauge ir liko dėbsoti į grindinio akmenis.

– *Finito*, – tarė Inis.

Mergina pastatė dviratį į pakraštį.

– Man baisu jį paliesti, – pasakė. – Gal tu jį pakelsi?

Kol man dar sakoma „tu", nesu senas, pamąstė sau Inis, imdamas balandį nuo žemės. Balandžių jis nemėgo. Nė vienas jų nebuvo panašus į tai, ką jis anksčiau vaizdavosi kaip Šventąją Dvasią, o dėl to, kad iš taikos irgi nieko neišėjo, kaltę veikiausiai taip pat derėjo jiems versti. Du balti, švelniai burkuojantys balandžiai Toskanos vilos sode – tas dar buvo pakenčiama, tačiau su pentinais ant batų Pylimo gatve žygiuojanti pilka orda (su tuo idiotiškai mechanišku lesiojimo judesiu galvose) niekados negalėjo turėti nieko bendra su Dvasia, kuri būtent tokį pavidalą pasirinko, nusileisdama ant Marijos.

– Ką dabar su juo darysi? – paklausė mergina.

Inis apsidairęs pamatė ant tilto medinę komunalinio ūkio statinaitę ir nuėjo prie jos. Ten buvo smėlis. Inis švelniai paguldė ant jo balandį. Mergina atėjo drauge su juo.

Erotinė akimirka. Vyras su negyvu balandžiu, mergina su dviračiu ir mėlynomis akimis. Ji buvo graži.

– Čia jam negerai, – pasakė. – Darbininkai jį išsyk išmes į vandenį.

Ar jis smėly, ar vandeny sutrūnys, pamanė sau Inis, visados skelbęs, kad po mirties jį patį geriausia būtų tiesiog

susprogdinti, bet akimirka nebuvo tinkama pradėti diskursą apie laikinumą.

– Ar tu skubi? – paklausė Inis.

– Ne.

– Tai duok man maišelį.

Ant dviračio vairo kabėjo plastikinis „Ateneum" knygyno maišelis.

– Kas jame?

– Jano Volkerso knyga.

– Ten jam bus kuo puikiausia, – tarė Inis. – Jis nekruvinas.

Įdėjęs balandį vidun, jis pakabino maišelį ant vairo.

– Šok man už nugaros.

Neatsigręždamas stvėrė jos dviratį ir pajudėjo tolyn.

– Ei, – sušuko mergina.

Inis išgirdo jos skubius žingsnelius ir pajuto, kaip ji užšoko ant bagažinės. Vitrinose jis matė šmėkščiojant kažką, kas buvo panašu į laimę. Pusamžis ponas mergaitišku dviračiu, mergaitė su džinsais ir sportiniais bateliais ant bagažinės.

Princo kanalu jis nuvažiavo iki Harlemo pylimo ir iš tolo pamatė, kaip tilto užkardai leidžiasi žemyn. Jiedu nusėdo ir, tiltui pamažu kylant aukštyn, pamatė antrąjį balandį. Šis lyg niekur tupėjo sau ant vienos atviros metalinės atramos ir leidosi keliamas drauge lyg vaikas karuselės ratu. Akimirką Inį suėmė noras ištraukti balandį laukan iš ant vairo kabančio plastikinio maišelio ir lyg atgailos auką pakelti jį aukštyn į iš lėto kylantį, dar gyvą jo bendrą, bet pamanė, kad merginai tas nepasirodys gražu. Be to, ką toks gestas turėtų reikšti? Inį nukrėtė šiurpas, tik jis, kaip visados, nežinojo kodėl. Balandis ėmė vėl leistis ir, niekieno nekliudomas, pradingo po asfaltu.

Jiedu nuvažiavo dviračiu į Vakarų parką. Kažkur viename kampe mergina mažomis rudomis rankomis iškapstė kapą drėgnoje, juodoje žemėje.

– Pakaks gelmės?

– Balandžiui pakaks.

Inis padėjo į duobutę gyvį, kurio galva dabar laikėsi atsivertusi ant nugaros lyg gobtuvas. Drauge jiedu užbėrė jį palaidomis žemėmis.

– Einam ko nors išgerti? – paklausė Inis.

– Gerai.

Ši minimali mirtis, pati mirtis ar visas su ja susijęs ritualas, juodu suartino. Turėjo kas nors nutikti, ir nors visko dingstis buvo mirtis, šis sąryšis neturėjo būti matomas. Jis numynė dviratį Nasau krantine. Mergina nebuvo sunki. Tas jam labiausiai ir patiko jo savotiškame gyvenime – kad keldamasis nežinojo, jog dabar čia mins dviratį su mergina ant bagažinės, bet kad tokia galimybė visados egzistavo. Ši galimybė, kaip jis mąstė, darė jį kažkokį neįveikiamą. Inis žiūrėjo į vyrų veidus priešpriešiais važiuojančiuose automobiliuose ir žinojo, kad jo gyvenimas, to gyvenimo beprasmybė, kaip tik yra geras dalykas. Tuštuma, vienatvė, baimė – būta ir netikusių pusių, bet būta ir kompensacijų, ir čia buvo viena jų. Mergina patyliukais niūniavo, paskui nutilo ir pasakė taip, lyg būtų apsisprendusi:

– Aš gyvenu čia.

Tai buvo veikiau įsakymas, o ne šiaip teiginys. Inis pakluso ir, laikydamasis jos piršto rodomos krypties, pasuko į Antrąją Hugo de Grooto gatvę. Prirakinusi dviratį sunkia geležine grandine prie automobilių stovėjimo aikštelės

laikmačio, mergina atvėrė vienas duris. Nieko netardama, ji leidosi pirma, begaline virtine laiptų aukštyn. Promiskuitetas Amsterdame, ypač kol tvėrei jaunesniuosiuose regionuose, buvo smarkiai su laiptais susijęs. Inis ramiai kopė įkandin spyruokliuojančių sportinių batelių, kontroliuodamas kvėpavimą, kad viršuje nereikėtų pūtuoti. Viršuje buvo pačiame viršuje, mažutis kambarėlis su stoglangiu. Gėlės, knygos apelsinų dėžėje, Elvio Preslio plakatas, žurnalas *Vrij Nederland*, kvapą gniaužiančios baltos ir šviesiai melsvos moteriškos kelnaitės ant virvės prie atviro lango. Laimės, sumišusios su melancholija, idėja, pamanė sau Inis, yra klišė – lygiai kaip šis kambarėlis ir aš pats šiame kambarėlyje. Viskas jau kartą vykę. Nuolatos vis iš naujo to geidi, bet tai jau įvykę. Uždėjusi Iniui lyg ir girdėtą plokštelę, mergina atsigręžė į jį. Čia buvo, kaip Inis suprato, toji karta, kuri nelinkusi tuščiai gaišti laiko. Tokios merginos nurenginėjo ir aprenginėjo tave, lyg mautųsi pirštinę, – tikslūs judesiai, padarius greitą sprendimą. Labiausiai tas buvo panašu į tam tikrą darbo atmainą.

Mergina stovėjo tiesiai priešais Inį. Buvo bemaž to paties ūgio, ir jis žvelgė jai tiesiai į mėlynas akis. Akys buvo rimtos, tačiau šis rimtumas buvo be įžiūrimo dugno, rimtumas be struktūros. Ji dar nebuvo kentėjusi – ir ne dėl nelaimingo atsitiktinumo. Kentėti, kaip Inis jau buvo supratęs, galima ir atsisakyti, ir šiandien tas buvo plačiai praktikuojama.

Mergina išrengė jį, jis išrengė merginą, jiedu gulėjo greta kits kito. Ji kvepėjo mergina. Inis ėmė ją glostinėti, mergina stumdinėjo jo ranką mažutėlaičiais atstumais, sakydama „ne, ne čia, čia“, o paskui regėjosi jį pamiršusi. Kūnas kaip

mechaninis žaisliukas. Ji pasiekė kulminaciją be jokių motoro sutrikimų. Tai buvo, kaip nustatė Inis, net labai *žavu*. Jo paties rezultatas buvo panašus į pernelyg didelį automobilį siaurame Anglijos vieškelyje. Po kelerių metų pusė Amerikos automobilių pramonės žlugs dėl tokio anachronizmo. Lovose dar vis buvo galima daug ko išmokti. Inis valandžiukę gulėjo, jausdamas kaip mažos (tenisas? krepšinis?), atvirame ore atvėsusios rankos glosto jam nugarą.

– Na va, – tarė ji. – Kiek tau metų?

Inis išvydo rašyseną, kuria ji tatai įrašys savo dienoraštyje (ne, niekai, jos neberašo dienoraščių), ir atsakė:

– Keturiasdešimt penkeri.

Pasakė tik šiaip sau.

– Dar niekados negulėjau su tokio amžiaus.

Rekordai – dėl to ši karta irgi plūkėsi. Bet vargiai galėjai dėl to piktintis.

– Neturėtum paversti to įpročiu.

– Man visai patiko.

Visą Inio kūną apėmė begalinė alsa, tačiau jis atsikėlė. Mergina susisuko cigaretę.

– Nori?

– Ne, ačiū.

Prausdamasis prie praustuvo, jis žinojo, kad mergina į jį nežiūri. Apsirengė. Vasara, rengiesi labai greitai. Gyvenimas kaip nutikimas.

– Ką dabar veiksi?

– Esu susitaręs su draugu.

Tas buvo tiesa. Jis buvo susitaręs susitikti su Bernardu Rozenbomu. Bernardas buvo perkopęs penktą dešimtį. Drauge

jiedu buvo bemaž šimto metų. Ar, turint galvoje jos amžių, tai dar galima vadinti draugyste? Inis nuėjo prie lovos, priklaupė greta merginos ir paglostė jai veidą. Mergina žvelgė taip, lyg žiūrėtų japonų filmą.

– Ar dar kada tave pamatysiu? – paklausė Inis.

– Ne, aš turiu draugą.

– O.

Inis atsistojo – ne itin skubiai, mat toks buvo momentas, ir ne pernelyg lėtai, kad neatrodytų senas. Paskui jis, nežinia kodėl, bet tikėdamasis patiės blogiausio (mano dukrytė miega), ant pirštų galiukų išėjo iš kambario.

– Iki.

– Iki.

Tik tada, kai buvo jau už dviejų gatvių, Inis susivokė, kad jiedu nė vienas nepaklausė, kuo kitas vardu. Sustojęs jis tylomis žvelgė į elektros aparatų vitriną. Į jį dėbsojo lygintuvai ir apelsinų spaudyklės. Kas gi, tiesą sakant, yra vardai? Kuo ką tik įvykęs nutikimas pasikeistų, jei jis žinotų merginos vardą? Niekuo, bet jam vis tiek rodėsi, kad laikai, kuriais be vardų galima gultis vieniems su kitais į lovą, yra kažkokie netikę. „Bet juk taip visados ir buvo, – pasakė jis balsiai pats sau, o tada grįžo prie ankstesnės minties: – Kas gi, tiesą sakant, yra vardai?" Virtinė surikiuotų raidžių, kurios ištartos sudaro žodį, o tuo žodžiu vienaip ar kitaip galima ką nors pašaukti ar įvardyti. Dažniausiai tos trumpesnės ar ilgesnės virtinės turėjo tolimas šaknis Bažnyčios ar Biblijos istorijoje, taigi kone niekam nebeaiškiu būdu buvo susijusios su tikrai gyvenusiomis žmogiškosiomis būtybėmis, bet dėl to viskas darėsi tik dar mįslingiau. Pakankamai savavališkas daiktas buvo jau ir

tai, kad pats negalėjai išsirinkti sau vardo, – tačiau, tarkime, jei galėtum kaip koks anabaptistas išsirinkti sau vardą, kokiu mastu tas vardas būtum? Eidamas pro namų duris, Inis skaitė gyventojų vardus. Bet ten buvo pavardės, dar blogiau. De Jongas, Zorgdrageris, Bonakeris, Stiutas, Lie. Taigi čia gyveno tomis pavardėmis šaukiami kūnai. Iki savo mirties. Paskui kūnai suirs, bet jiems priklausę vardai dar kurį laiką šmėkščios sąrašuose, kadastruose, kompiuteriuose. Bet, pavyzdžiui, jei kalbėsim apie Bonakerį, kurio pavardė reiškia pupų lauką, – kažkurioje iš vienuolikos provincijų juk turėjo kitados būti laukas, kuriame žaliavo pupos, ir kažkas iš to kitados buvusio lauko išsilaikė baltose kursyvo raidėse ant šių durų. Tokios mintys kažkodėl buvo nemalonios ir nederėjo prie Inio su šia diena siejamų planų. Ši diena, kaip jis nusprendė, buvo laiminga, ir jis neketino leistis atitraukiamas nuo tokio sprendimo. Be to, šis vasaros rytas dar numetė jam į skreitą merginą, išvaikiusią žiemos šaltį iš kaulų, o už tai derėjo būti dėkingam. Nusprendęs vadinti ją balandžiuke, Inis nuėjo į telefono būdelę pasakyti Bernardui, kad šiek tiek vėluos.

2

Maždaug po valandos tvankia ir triukšminga Rokino gatve prisiartinęs prie Bernardo meno dirbinių parduotuvės, Inis pajuto malonų nuojautos jausmą. Bernardas Rozenbomas buvo paskutinės garsios meno prekeivių giminės palikuonis, savo parduotuvėje, kaip pats sakėsi, užsisklendęs kaip krabas. Vitrina, kurioje dažniausiai buvo rodomas tik vienas daiktas,

italų Renesanso piešinys ar nedidelis ne per garsiausio aukso amžiaus tėvynainio tapytas paveikslas, veikiau regėjosi turinti pirkėjus ne vilioti, bet atbaidyti.

– Pas tave čia viskas atrodo taip atgrasinama ir uždara, kad baimės slenkstį tikrai esi pakėlęs bent per metrą, – kartą pasakė Inis.

Bernardas gūžtelėjo pečiais.

– Kam esu reikalingas, tas žino, kaip mane rasti, – buvo jo atsakas. – Visi tie naujieji turčiai, praturtėję verslininkai, širdies specialistai ir dantų gydytojai perka, – čia pasigirdo smarkios paniekos intonacija, – *šiuolaikinį* meną. *Galerijose*. Kad pirktum tai, ką aš turiu, reikia turėti proto – ir ne vien proto, bet ir *nuovokos*. O jos šiandien ne per daugiausia išdalinama. Pasaulyje esama daugybės tingių pinigų, o tingūs pinigai nieko neišmano.

Inis parduotuvėje dar niekados nieko nebuvo sutikęs, išskyrus užsieniečius ir vieną garsų dailės istoriką, bet tas nieko nereiškė. Tokioje parduotuvėje, kaip Bernardo, vienas pirkėjas galėjo atpirkti visą pusmetį, be to, Bernardas buvo turtingas. Norint pas draugą patekti, reikėjo eiti pro trejas duris. Ant pirmųjų, laukujų, aukso raidėmis buvo išvedžiotas jo vardas.

– *Angliškomis* raidėmis, – sakė Bernardas.

Įsileistas pro tas duris, atsidurdavai mažutėlaitėje, ūmai labai tylioje ankštoje priemenėje, iš kurios vedė antrosios durys. Rokino gatvė tuomet buvo jau toli toli. Vos palietus iki blizgesio nušveistą antrųjų durų rankeną, viduje suskambėdavo dailutis trumpas karilionas. Tada atsidurdavai antrojoje erdvėje (juk jūs, Romos katalikai, tatai vadinate pragarais, o gal čia jau skaistykla?), ir dažniausiai niekas joje nepasiro-

dydavo. Pro užuolaidą, kuria iš vidaus buvo užtaisyta vitrina, blanki ir filtruota dienos šviesa krito ant visus žingsnius sugeriančio persiško kilimo ir čia kabančių dviejų, daugių daugiausia – trijų tapybos darbų, kurie vienaip ar kitaip veikiau žadino mintis apie pinigus, o ne apie meną. („Mano aksominiai pelėkautai.") Po geros valandžiukės, būdavo, lempos šviesoje sujuda vangus šešėlis už tolimajame gale esančio ir ne aukščiau kelių siekiančio lango („Gyvenu požemių pasaulyje, bet nieko neieškau.") Norint ten patekti, reikėjo leistis laiptukais. („Trys laipteliai, visai kaip aukso karietos, bet *Oraniečiai* neperka meno.") Pati patalpa buvo ankšta ir tamsi. Ten stovėjo du rašomieji stalai, vienas Bernardo, o antras sekretorės, jei tik ši čia būdavo. Kitą apstatymą sudarė sunkus fotelis, iki pat siūlių nutrinta dvisėdė sofutė ir kelios knygų spintos su oda įrištais žinynais, kurių Bernardui nereikėjo skaityti, nes jis ir taip viską žinojo.

– Labą dieną, pone, – tarė Bernardas Rozenbomas. – Negaliu paduoti rankos, nes man kaip tik daromas manikiūras. Čia ponia Teunisen. Nuo pat ankstyvos jaunystės ji tvarko mano nagus.

– Labą dieną, ponia, – pasakė Inis.

Ponia linktelėjo. Dešinioji Bernardo ranka lyg užmigdytas pacientas gulėjo jos kairėje po ryškia operacinės lempele. Ji iš lėto dildė vieną po kito jo rausvus nagus viršum vandens dubenėlio. Kol Inis nebuvo regėjęs Keso Vervėjaus tapyto Lodevijko van Deiselio portreto, jis visados manė, kad Bernardas Rozenbomas atrodė toks, kokį jis vaizdavosi baroną de Šarliu, nors tam tikriausiai ir nebūtų buvę malonu būti panašiam į tai, ką jis vadino „izraelitu". Tačiau nuo to laiko, kai laikraščiuose pasirodė šviesiaplaukių Izraelio moterų karių

fotografijos, niekas nebežinojo, kaip „izraelitas" atrodo. Kunigaikštiškai kumpa Bernardo nosis radosi iš jo paties Renesanso epochos piešinių, reti plaukai buvo tos šiaurietiškai rudos spalvos, kuri taip dera prie tvido, o blyškiai melsvos akys nė truputėlio nepanėšėjo į žiburiuojančias tamsias vyšnias autoriaus, parašiusio *à la Recherche du temps perdu* arba, kaip labiau mėgo sakyti Bernardas, – *perdá*. Be to, niekas, išskyrus Prustą ir jo skaitytojus, barono niekados nebuvo regėjęs, – jeigu tik apskritai galima būti ką nors vien iš žodžių regėjus. Šiaip ar taip, jeigu kas nors iš tikrųjų mokėsi būti piktu seniu – o Šarliu ir van Deiselis, tegu kiekvienas savaip, tokie seniai buvo, – tai tikrai Bernardas. Skepticizmas, arogancija, atstumas – visa tai šiame veide susidėjo daiktan, kad kandūs aforizmai, kuriais Bernardas švaistėsi ir priešų, ir draugų apsuptyje, būtų dar skaudesni, o šią jo savybę dar labiau ryškino finansinė nepriklausomybė, aštrus lyg skustuvas protas, platus apsiskaitymas ir atkakli senbernystė. Drabužiai, kuriuos Bernardas siūdinosi Londone, vargais negalais slėpė jo nerangų ir šiek tiek kaimietišką kūną, – visa jo povyza įžūliai dvokė (kaip jis pats sakėsi) praėjusiais laikais.

– Na, pone, tai vėl užsukai parodyti kokio seno šlamšto?

Bernardas Rozenbomas buvo vienintelis, kuris, Iniui sulaukus keturiasdešimties, liovėsi vadinęs jį vardu.

– Inis. *Ça me fait rire.** Tai ne vardas, tik šiaip garsas. Bet Inigas – dar juokingiau. Kai kurie žmonės, duodami vaikui kokios įžymybės vardą, mano, kad sykiu bus pridėtas ir su tuo vardu siejamas genijus. Inigas Vintropas, pasaulinio garso

* Man tai kelia juoką. (Pranc.)

architektas. „Tate Gallery" eksponuoja Inigo Vintropo revoliucinius projektus.

Inis padėjo du atsineštus daiktus ant tuščio sekretorės stalo.

– Parodyk.

– Tuojau.

Inis nenorėjo, kad iš jo būtų šaipomasi manikiūrininkei girdint.

– Neneigsiu, kad turi šiokią tokią *Nase*, – kartą pasakė Bernardas, – bet geriausiu atveju esi diletantas ir, tiesą sakant, paprasčiausias perpardavinėtojas.

Inis atsisėdo ant sofutės ir ėmė vartyti *Financial Times*.

– „Boeing" smuktelėjo, KLM smuktelėjo, o doleris irgi ne per geriausiai jaučiasi, – tarė Bernardas, truputį nusimanęs apie Inio finansinius reikalus. – Jei būtum pernai iš manęs pirkęs Rogmano piešinį, dabar nereikėtų žvelgti tokiomis liūdnomis akimis. Tada bent nieko nebūtum *praradęs*.

– Nežinojau, kad skaitai jį, – tarė Inis, dėdamas į šalį rausvą laikraštį.

– Aš ir neskaitau. Vienas klientas paliko.

– Tikriausiai buvo atėjęs nusipirkti kokio natiurmorto su vaisiais.

– Ar aš panašus į vaisių prekeivį? – atšovė Bernardas Rozenbomas. – Parodyk savo nagučius poniai Teunisen, dėdė Bernardas apmokės už jų nudildymą.

– Ne, ačiū, aš visados pats juos nusikramtau.

– Tada įsipilk porto.

Iniui čia buvo jauku. Jam patiko raudonmedžio spintelė, kurioje buvo laikomas porto vynas, patiko krištolo grafinas,

septynioliktojo šimtmečio stiklo, kuris nuo ponios Teunisen lempelės sušvito sodria žalia spalva. Pinigų idėja pati savaime dabar, jam senstelėjus, nebedarė didelio įspūdžio. Pinigai, kurie vien pinigai ir liko, trūnijo, gulėjo kur nors pradvokę ir supeliję, vaikavosi ir sykiu baigė išsisemti, – tai buvo augimo ir ligos procesai, nemaloniai vienas kitą verčią į nieką, tai buvo vėžys, daugiau ar mažiau pažeidžiąs kiekvieną, kuris su jais susidėjo. Čia, Bernardo valdose, pinigai susimaišė su tauresniu gaivalu. Čia buvo ne gobšų ir baimingųjų čiuožykla, o tylus pasaulis daiktų, perteikiančių genialumą ir galią, kur pinigų eilė buvo po nusimanymo, meilės, kolekcionavimo aistros, aukų ir neišvengiamos kvailybės. Užmerktomis akimis Inis regėjo priešais save salę, esančią virš draugo kontoros. Ten aukštose skryniose gulėjo piešiniai, sudarę didžiai specializuotos Bernardo kolekcijos šerdį. Žinia, ir tie piešiniai reiškė pinigus, bet sykiu ir dar kažką, kas išliks, jei piniginė vertė dėl kokių nors aplinkybių nuo jų atsiskirs. O paskui buvo dar slaptasis kambarys, kur saugoma Bernardo asmeninė kolekcija, – kolekcija, kurios Bernardas bemaž niekam nerodė, bet kuri, kaip Inis žinojo, buvo visas jo ciniškojo draugo gyvenimas, nors jis apie tai niekad nė neužsiminė. Taip sėdėdamas Inis jautė tykią visų aplinkinių daiktų galią – galią daiktų, paslaptingu būdu sukūrusių ryšį tarp jo ir seniai išnykusių žmonių ir laikų.

Manikiūrininkei išėjus, Bernardas paėmė nuo stalo Inio aplankalą. Tylėdamas įbedė akis į pirmąjį lakštą. Inis lūkuriavo.

– Jei esi bent šio to vertas, tai pats žinai, ką aš čia laikau rankoje, – galiausiai pasakė Bernardas.

– Kadangi esu šio to vertas, tai tu ir laikai rankoje.

– Bravo. Bet vis dėlto nežinai, kas čia.

– Šiaip ar taip, bent žinojau, kas čia nėra.

– Kiek už jį sumokėjai?

– Girdėdamas, kaip jaudiniesi, manau, kad per mažai. O kas čia?

– Ne kažin kas ypatinga, bet gražu.

– Gražu?

– Aš pakvaišęs dėl sibilių.

– Aš ir pats mačiau, kad čia sibilė. Juk moku skaityti.

– Romos katalikų jaunuolis moka lotyniškai.

– Būtent. Bet kieno čia darbas?

– Baldinio.

– O.

Apie Baldinį Inis dar niekad nebuvo girdėjęs ir dabar svarstė, ar tas blogai.

– Apie Baldinį mes, tiesą sakant, nieko nežinom, – tarė Bernardas, tuo žodeliu „mes" apsitverdamas lyg žinių sankaupa, kuri Iniui, žinoma, buvo nepasiekiama.

– Mes irgi, – atitarė Inis, vėl imdamas lūkuriuoti.

Dabar turėjo prasidėti derybos. Su draugais buvo smagu, nes pažinojai juos ir jie tave ne taip greit galėjo nuvilti.

– Tiesą sakant, čia varganas, lyg medinis raižinys, – tarė Bernardas. – Negrabus. Bičiulis Baldinis nebuvo meistras. Bet buvo ankstyvas, tikrai ankstyvas. Jį mini Vazaris. Įsivaizduok Botičelio šešėlio šešėlį.

Inis Vazarį buvo skaitęs – beje, Bernardo patartas, – tačiau apie Baldinį nieko neįstengė prisiminti.

– Baldinis?

– *Baccio Baldini.* Miręs dar prieš 1500 metus. Kodėl pirkai šį raižinį?

– Jis man pasirodė keistas. Ir toji „N" taip vaikiškai perbraukta, man tas pasirodė sąmojinga.

– Hm.

Negrabioje banderolėje dešiniame viršutiniame graviūros kampe buvo įrašytas tekstas, kurio paskutinis žodis buvo REGINA. Iš pradžių buvo išraižyta RENGINA, bet N vėliau buvo išbraukta tokiu kryžiuku, kokiu pasirašinėja rašto nemokantys žmonės, rimtai ir ryžtingai.

– *I see.* Bet kodėl keistas?

Jiedu drauge žiūrėjo į Libijos Sibilę. Ji sėdėjo erdvioje pastirai išraižyto audeklo palapinėje ir regėjosi skaitanti. Jai už nugaros šydą kėlė vėjo gūsis, kuris – nors tas buvo niekaip nepaaiškinama – daugiau paveiksle nieko nepalietė. Viršutinė Sibilės apsiausto dalis buvo taip gausiai išpuošta, kad veidas iš jo kyšojo baltas ir tuščias. Akys, kurios, regėjosi, žvelgia kiaurai ant kelių gulinčios atverstos knygos ar kažkur viršum jos, darė veidą tarytum droviai ir svajingai užsisklendusį. Tas veidas, pamanė Inis, užsisklendęs jau bemaž penkis šimtus metų. Jo atmintyje iškilo negyvo balandžio paveikslas. Balandžio piešinys gali tverti, o balandis negali. Tokios mintys nieko nereiškė, bet vis tiek kėlė šiurpą. Didis žodis. Ir mįslingas.

– Ji rezga piktą pranašystę, – tarė Bernardas. – Ir yra su triušio ausimis, bet čia, veikiausiai, todėl, kad iš Libijos.

– Man čia panašiau į medžio raižinį, – tarė Inis.

– *Niello,* – atsakė Bernardas.

O paskui, Iniui nesureagavus, pridūrė:

– *Niello* yra juodosios emalės raižinys. Taip radosi ši technika.

Ir ūmai tarė:

– O juk visai dailus daiktas.

Blyškią galvą dengė gėlių vainikas, iš po kurio bangavo šydas, anapus kūno ūmai, nusižengdamas visiems gamtos dėsniams, pradedąs neįprastai pleventi. Laurais apipintą galvą dar kartą vainikavo mažutis piramidės pavidalo daiktas, prie kurio iš abiejų pusių stirksojo trys ilgi ploni lapeliai ar plunksnos, dėl kurių Sibilė, kurios pačios mažučių dramblio kaulo spalvos ausų nebuvo matyti po storomis, nelibiškai šviesiomis kasomis, iš tikrųjų regėjosi lyg elegantiška kiškienė su žmogaus liemeniu.

– Patikrinsim jos metrikus, – tarė Bernardas. – Eime drauge į viršų. Esu kelrodė žvaigždė tiems, kurie klaidžioja nežinios tamsybėse.

Koridoriai, daug knebinėjimosi su raktais. Ūmai Inis nejučia prisiminė merginą.

Išėmęs iš spintos knygą, Bernardas padėjo ją priešais Inį.

– *Early Italian engravings from the National Gallery of Art.** Abėcėlės tvarka.

Pavartęs knygą, Inis atrado savo sibilę. Dėl to pajuto pasididžiavimą, lyg raižinys tik dabar būtų pradėjęs iš tikrųjų egzistuoti. Pažvelgė į savo radinį jau su didesne pagarba.

– Vadinasi, jis kabo Vašingtone? – pasakė.

– Nežinau, ar kabo. Jie turi ten ką kabinti. Bet tikrai ten yra. Nagi, pasiskaityk, arba ne, bus per daug, čia labai išsami knyga. Padarysiu tau fotokopiją, galėsi išsyk pridėti, kai nuvažiuosi į Sotbio aukcioną.

– Kai tu nuvažiuosi į Sotbio aukcioną, – tarė Inis.

* Ankstyvosios italų graviūros iš Nacionalinės meno galerijos. (Angl.)

– Irgi gerai. Jeigu jau važiuosiu.

Bernardas pasirodė nešinas kita knyga.

– Atidžiai pasižiūrėk, mielas drauge, – tarė, – pora solidžių kilogramų *meilės*, mat šis šedevras buvo sukurtas, pasitelkiant retus ingredientus: begalinę kantrybę, gausias žinias, o pirmiausia – meilę. Senojo Fritso Lugto, labai turtingo žmogaus, savo pinigus iškeitusio į laiką, alchemijos kvintesenciją. Žiūrėk. Visi kolekcionierių ženklai. Tikrai gražus daiktas. Mat to mūsų smulkus meno kūrinių pardavėjas, be abejo, ir vėl nepastebėjo.

– Ko?

– Kad šis raižinys pažymėtas kolekcionieriaus ženklu. O kas čia, kaip manei?

Jis parodė į keistos formos, mažutį ir dailų ženkliuką antrojoje raižinio pusėje.

– Įdomu, ar mums pavyks jį rasti.

Inis perskaitė knygos antraštę:

– *Les marques de Collections de dessins et d'estampes**, Fritsas Lugtas, Amsterdamas, 1921 metai.

– Ieškom drauge, – pasakė Bernardas.

Inis pažvelgė į ženklą. Dvi keistos vabzdžių kojos be kūnų, o tarp jų – trys vertikaliai žemyn bėgančios linijos, pasibaigiančios rutuliuku.

– Panašu į kokios nors indėnų genties seksualinį simbolį.

– Na, na, – tarė Bernardas, – *the eye of the beholder***. Indėnai ne itin mėgo kaupti ankstyvąjį Renesansą. Jei uoliai ieškosi su manim, netruksim surasti.

* Graviūrų ir estampų kolekcijų žymenys. (Pranc.)

** Stebėtojo akis. (Angl.)

– O gal jo čia nė nėra.

– Taip kalba viską niekinti linkusi karta. Lugto knygoje yra viskas.

Ir jis buvo teisus. Tos vabzdžių kojytės buvo dvi viena prieš kitą atgręžtos „R" raidės, savininko inicialai: baronas *C. Rolas du Rosey († 1862), général prussien, Dresde.*

– *Estampes et dessins*, teisingai, – tarė Bernardas. – Kitados dar būta tokių laikų.

Jis ėmė skaityti pusbalsiu:

– *Importante collection d'objets d'art, de curiosités... lui–meme a dressé premier catalogue raissonné**... štai kokie tie vokiečių junkeriai... *première vente 8 Avril 1863***... daug graviūrų... ne pačių vertingiausių... chichi... parduota per aukcioną Leipcige... kainos ne per aukščiausios... ir taip paslaptingais aplinkiniais daiktų keliais atsirado Romoje, toje *cloaca mundi*... kur didysis meno žinovas Vintropas... tarp jų vieną Baldinio raižinį... per aukcioną... krautuvėlėje?..

– Krautuvėlėje.

– Išsyk atpažinęs įsigijo už skatikus. Sveikinu. Šį bei tą tikrai pelnysi. Vėl kelis mėnesius nereikės atsargų liesti, be to, bent jausiesi triūsęs. O kitas daiktas – kas ten?

– Japonų graviūra.

– O Dieve.

– Gali bent pasižiūrėti?

– Ne. Verčiau neškis ją pas Rizenkampą. Jis tokių dalykų ekspertas. Aš apie juos nieko nenutuokiu. Nieko tose graviūrose

* Svarbi meno kūrinių, įdomybių kolekcija... jis pats parengė pirmą išsamų katalogą. (Pranc.)

** Pirmasis pardavimas 1863 m. balandžio 8 d. (Pranc.)

nematau, man jos lyg iš Marso. Visos tos stereotipiškai kumpos nosys, siauri lėlių veidai – visai be jokios išraiškos, pernelyg neišraiškingi ar perdėtai išraiškingi. Tau tikrai tinkami dalykai. *Omnivore, omnifume, omniboit, omnivoit.** Tu negebi atsirinkti, tai visados yra klasės stygius. Todėl ir esi perpardavinėtojas. Tokiam žmogui viskas gražu. Gyvenimas tam per trumpas. Tai nesuderinama su *condition humaine*. Esmingai gražu gali būti tik tai, apie ką iš tikrųjų turi nuovoką. Kas nesirenka, nugrimzta į liūną. Aplaidumas, dėmesio stygius, jokios tikros nuovokos – štai pelkėtoji diletantizmo pusė. Antroji dvidešimtojo šimtmečio pusė. Daugiau šansų visiems. Daugiau žmonių mažiau nusimano apie daugiau dalykų. Žinių skleidimas kuo platesniu plotu. Tas, kuris trokšta čiuožti, įlūžta ir atsiduria po ledu. Taip kalbėjo Bernardas Rozenbomas.

Jiedu nusileido į apačią.

– Žinai, kur įsikūręs Rizenkampas?

– Prie Veidrodžių kanalo.

– Perduok jam linkėjimų. Jis vertas pagarbos.

3

Lauke jis vėl atsidūrė saulėje. Visi daiktai ir žmonės regėjosi aptraukti laimės plėvele. Miestas, paskutiniaisiais metais pradėjęs atrodyti lyg pralaužta tvirtovė, regėjosi visas švytįs. Šviesa šokinėjo Rokino vandenyse. Inis pasuko į Spui aikštę, pamatė tolumoje šviesžalį žvilgesį medžių, augančių priešais

* Visaėdis, visarūkis, visagėris, visaregis. (Lot. ir pranc. k. mišinys.)

Beginių namus. Ten jam pasirodė trečiasis balandis, kuris darė tai, ko Inis dar niekad nebuvo regėjęs balandžio darant: balandis kūrė meno veikalą ir darė tai, kaip derėjo, su didžiu atsidavimu, mat su visa jėga skrido tiesiai į „Benderio" vitrinos stiklą, už kurio fortepijonai ir klavesinai nejudėdami laukė būsimųjų genijų. Smūgis buvo smarkus. Akimirką atrodė, kad paukštis galutinai liks prilipęs prie lango, bet paskui jis, kad nenukristų žemėn, desperatiškai suplasnojo vietoje sparnais ir nuskrido šalin lyg nevaldomas tapęs lėktuvas. Tai, kas po jo liko, buvo meno kūrinys, mat lange kaip tik žmogaus akių aukštyje Amsterdamo gatvės šiukšlių ir dulkių apsuptas liko tobulas skrendančio balandžio pavidalas – su smulkiausiomis plunksnomis ir plačiai išskleistais sparnais: nuo smūgio bekūnis šio balandžio antrininkas atsispaudė lango dulkėse.

Ką gi vis dėlto jam norėjo pasakyti balandžiai?

Inis to nežinojo, bet nusprendė, kad ši paskutinioji Sibilės žinia, pranašystė, persergėjimas negali reikšti tikros nelemties. Juk balandis, šiaip ar taip, nebuvo negyvas, kaip anas jo padermės bendras, bet vėl svirduliuodamas nuskriejo žydrynėn, po savęs palikdamas tiktai savo dvasią – tegu nors ir dulkių pavidalu.

Rizenkampo krautuvėje viešpatavo kitokio pobūdžio iškilnumas nei Bernardo kontoroje. Mirtinai tylus žalvario Buda, dešinę pakeltą ranką laikąs priešais save tokia poza, kad regėjosi besiginąs, nors, kaip Inis vėliau patyrė, kaip tik to nedarė, – tasai Buda žvelgė viršum Veidrodžių kanalo į visišką ir nesulaikomą Niekur. Lengvas šypsnys žaidė jo juslingose lūpose, bet šiaip išraiška buvo griežta. Jo dėvimas piramidės pavidalo galvos dangalas privertė Inį akimirką prisiminti

Libijos sibilę. Balandžiai, orakulų pranašės, pamokslininkai – čia aiškiai buvo diena, kai aukštesnės galybės taikėsi jam prabilti. Inis žvelgė į neproporcingai ilgus, juodus, ištįsusius priešais sėdinčio kresno žalvarinio atvaizdo ausų spenelius. Šis asmuo gyveno šešis šimtmečius prieš Kristų, o dabar sau ramiausiai sėdėjo vitrinoje, supamas pasaulio, kuris anuomet net neegzistavo. Ūmai Inis pajuto, kad jo dėmesys traukiamas kažkur kitur, ir taip smarkiai, tarytum kažkoks gamtos dėsnis būtų pradėjęs veikti ir vertęs jo vargšą kūną gręžtis šalin nuo Apšviestojo ir keliais švininiais žingsniais eiti prie gretimos vitrinos, kur smulkutis ir liesas rytietiškos išvaizdos žmogus, pamiršęs viską pasaulyje, žvelgė į vidų.

Ir žmogui, ir daiktui, į kurį jis žiūrėjo, buvo lemta suvaidinti vaidmenį Inio gyvenime, bet kadangi vieno jų niekados nebebus įmanu įsivaizduoti be antro, Inis laikėsi nuomonės, kad tai dubenėlis, – mat jiedu šią reikšmingą akimirką žvelgė į dubenėlį – prisitraukė jį prie savęs, pasitelkdamas žmogų. Dubenėlis stovėjo vienas vitrinoje, kurios dugnas buvo išklotas neapibrėžtai žaliu šilku. Žalios buvo ir nedidukė pakyla, ant kurios dubenėlis stovėjo, ir galinė, ir šoninės sienos.

Juodas dubenėlis, bet šitaip dar nieko nepasakyta.

Kai kurie daiktai skleidžia ramybę, kiti yra galingi. Bet ne visados aišku, kuo ta jų galybė pagrįsta. Galbūt grožiu, tačiau šis žodis turi lakumo atspalvį, kuris, regisi, yra priešingas galybei. Gal tobulumu, tačiau jis, gal ir nepagrįstai, žadina mintis apie simetriją ir logiką, kurių čia kaip tik nebuvo. Taigi ten buvo dubenėlis ir jis, be abejo, buvo apvalus, bet tikrai negalėjai pasakyti, kad jis *tobulai* apvalus. Dubenėlis buvo ir ne visose vietose vienodo aukščio, sienelės – ne, taip negalėjai

sakyti, – vidinis ir išorinis šonai žvilgėjo, tačiau sykiu buvo ir kažkokie šiurkštūs. Jeigu jis būtų stovėjęs kur nors kitur ar tarp krūvelės kitų daiktų, gal būtum galėjęs palaikyti jį gana gabaus danų puodžiaus dirbiniu, tačiau tokioje vienišos galios padėtyje apie tai irgi nebuvo kalbos. Dubenėlis stovėjo ant savo pakylos, juodas, lengvai žvilgantis ir šiurkštus, ant kojytės, kuri regėjosi pernelyg plona, turint galvoje jo *poids*, kas, žinoma, reiškė jo natūralų svorį, tačiau, pasakęs „svoris", ir vėl nebūtum perteikęs tikrosios minties. Dubenėlis stovėjo ten, jis tvėrė. Tai, žinia, semantika, bet kaip kitaip pasakysi? Kad dubenėlis gyveno? Irgi varganas nusakymas. Gal geriausia buvo sakyti, kad tas puodelis, tas dubenėlis, ar kaip pavadintum šį vienišą daiktą, atrodė taip, lyg būtų radęsis, spontaniškai, ne žmogaus padarytas. Jis buvo paraidžiui *sui generis*, pats save susikūręs, ir valdė pats save ir tuos, kurie į jį žvelgė. Prie šio dubenėlio ramiai galėjo pasidaryti baugu.

Iniui pasirodė, kad greta stovįs žmogus buvo jam kažką besakąs. Dėl to, o gal kaip tik pagalvojęs, kad trukdo transo apimtam žmogui, jis žengė į vidų. Laiptukai vedė aukštyn, į parduotuvę. Čia jis atsidūrė Azijoje, arba, veikiau, išretėjusioje, pakylėtoje Azijos abstrakcijoje, kuriai jo pasitikti ateinąs aukštas vyras dryžuotu švarku buvo aiškus kontrastas, bet toks, kad negausiems, bet itin rafinuotai išdėstytiems daiktams teikė kasdienės tikrovės regimybę ir dėl to, kita vertus, atrodė visai įtikima, kad jie gali būti ir parduodami. Pirmą kartą Iniui toptelėjo, koks, tiesą sakant, keistas yra meno dirbinių prekeivio amatas.

– Ponas Vintropas, – tarė vyras. – Jau esu apie jus girdėjęs. Bernardas Rozenbomas ką tik skambino.

Ir pateikė tikslų aprašymą, pamanė sau Inis. Kaip jis galėjo būti aprašytas? Reikėtų paklausti. Beje, tipiškas Bernardas, ėmė ir paskambino. Niekados nesužinosi, ar norėdamas pagelbėti, ar tikėdamasis gauti dalį pelno, jeigu Inis vis dėlto būtų nutvėręs ką nors ypatinga.

– Jūs, regis, retsykiais padarote dailių atradimų.

– Vieną kartą man tikrai pasisekė, – atsakė Inis. – Bet jūsų srityje esu aklas ir kurčias. Ramiai galite iš manęs juoktis.

Išpakavęs iš vyniojamojo popieriaus, Inis padavė graviūrą vyrui, kuris ją, valandžiukę tylomis apžiūrinėjęs, padėjo ant stalo.

– Juoktis tikrai nesijuoksiu. Buvote atsidūręs visai greta didybės. Tai graviūra, medžio raižinys, kurį galima priskirti *ukyo–e* laikams. Nežinau, ar ši sąvoka jums ką nors sako. Tekantis gyvenimas – tai japonų meno istorijos sąvoka. Jei norėsite, kada nors dar tai plačiau paaiškinsiu. Bet žmogus, padaręs šį darbą, tikrai nėra vienas didžiųjų, tokių kaip, pavyzdžiui, Utamaro. Jei būtų taip buvę ir būtumėte šią graviūrą, tarkime, „per nelaimę" pigiai nupirkę – bet, atvirai kalbant, tai visiškai neįmanoma, nors niekados nežinai, – galėtumėte ilgoką laiką be galo prabangiai pagyventi Kapryje.

Būtinai Kapryje! Na, gerai.

– Tai kas čia?

Rizenkampas akimirką palinko itin dideliu baltu veidu prie graviūros, lyg norėdamas graužte išgraužti joje pavaizduotą moters figūrą. Jo akys slydinėjo iš dešinės į kairę, iš viršaus į apačią.

– Visai gražus daiktas, bet labai šiurkštus. Tikiuosi, kad nesumokėjote už jį daug?

– Visai mažai.

– Tada gerai. Žiūrėkit, parodysiu jums skirtumą.

Jis išėjo ir grįžo nešinas didžiule knyga. (Kiek knygų šiandien jau mačiau?)

– Čia labai garsi Utamaro graviūra. Net jei nesate įgudęs, tiesiog žvelgiant į šiuos daiktus jums turi kažkas darytis.

Tai buvo moters portretas. Rizenkampo ranka kelis kartus lyg piešdama krustelėjo, o paskui ramiai atgulė lakšto pakraštyje.

– Pirmą kartą specialiai ją apžiūrinėdamas rasite nedaug sąlyčio taškų. Turiu galvoje, su daiktais, kuriuos esate pratęs apžiūrinėti.

Tas buvo tiesa. Didelėje šviesių spalvų veido plokštumoje nebuvo šešėlių, nebuvo jokių niuansų. Veidas tikrai buvo juslingas, tačiau tolimas, nepasiekiamas. Be galo maža burna buvo truputėlį pravira, akys be blakstienų irgi labai mažutės ir regėjosi nieko nebylojančios, o nosis – tik viena lenkta linija. Be jokių spalvos permainų veido plokštuma perėjo į iškirptę, kur minimalia linijuke buvo perteiktas dešinės krūties iškilumas, keistai atsidūręs kairiajame apatiniame graviūros kampe. Tai, kaip žalias kimono ant kairiojo moters peties buvo išsigaubęs į priekį ir aukštyn, Iniui pasirodė nelogiška – tačiau toks buvo ir už nugaros neįprastai pasikėlęs Sibilės šydas, – tik jis buvo išraižytas negrabiai, o čia jautei nepaaiškinamą, bet dramatišką galią.

– Ką reiškia tie ženklai kairiajame viršutiniame kampe?

– Tai kurtizanės ir jos viešnamio vardai.

Inis pažvelgė dar kartą. Vienintelė gašli užuomina šioje graviūroje buvo toji minimali krūtinės linija. Veidas liko

abstraktus. Nebuvo dingsties jį paliesti. Gal tas ir buvo neleidžiama. Juk Amsterdamo kekšių irgi nevalia bučiuoti. Bet geišos nebuvo kekšės.

– O čia, apačioje?

– Tai leidėjo antspaudas ir dailininko vardas.

– Jeigu, – tarė balsas, kuris dabar su keistu Nyderlandų kalbos iškilnumu suskambo Iniui viršum galvos, sakytumei atitvėręs tam tikrą teritoriją ir todėl atrodęs tolimas bet kokiems Rytų dalykams, – jeigu į spalvų plokštumas žvelgsite vien kaip į spalvų plokštumas, pastebėsite, kokia rafinuota ši kompozicija. Štai, ši aukšta, išsipūtusi, žvilganti ir juoda plaukų kupeta... viskas atrodo taip paprasta, bet paprasta, žinoma, nėra. Jūsų graviūra... – čia balsas sudvejojo, – jūsų graviūra daili. Anais laikais tai buvo kasdienis gaminys, veikiausiai ji paimta iš kokios nors knygos, sakyčiau, tiesiog iš vadovo po raudonuosius kvartalus, chacha... beje, ji ir gerokai vėlyvesnė nei ši... bet mums ji tiesiog patraukli savo egzotiškumu. Ar norėtumėt ko nors išgerti?

– Mielai.

Atsitiesęs Inis pažvelgė tiesiai į akis vyrui, vis dar tebestovinčiam prie vitrinos.

– Atidus stebėtojas, – tarė.

– Drąsiai galite taip sakyti, – atsakė Rizenkampas. – Ir ne vien. Jis tikrai apie viską nusimano. Su tokiu žmogum galėtum gyventi, jeigu jis būtų klientas. Tačiau tikrieji fanatikai neturi pinigų. Gal ir keistai nuskambės man iš lūpų, bet dabar, kai menas kaip niekada tapęs investicijų objektu, smagumas sumenkęs. Netinkami žmonės perka gerus daiktus. Arba

liepia juos nupirkti. Didžiai išsilavinusiems tarnams, kurie pirma patys jiems parsidavė.

Rizenkampas pamojo ranka, ir antrasis žmogus gatvėje linktelėjo.

– Kartais jis ima ir užsuka vidun. Savotiškas personažas, jei nesi su juo pažįstamas, bet man jis patinka. Vieną dieną jis ką nors iš manęs nupirks, ir tada tikrai didį daiktą. Nesakau, kad tai itin svarbu...

Balsas nutilo, nes tą akimirką keli japonai drauge su dėmesinguoju stebėtoju įžengė į parduotuvę. Tik dabar Inis pamatė, kokia rytietiška to žmogaus išvaizda. Nuo japonų, vilkinčių tvarkingais kostiumais ir pasirišusių kaklaryšius, jis skyrėsi tik apdarais. Baltos drobinės kelnės, balti marškiniai be apykaklės, ant basų kojų paprastučiai sandalai. Japonai, sustoję tarpduryje, ėmė linkčioti. Rizenkampas su jais pradingo kontoroje. Baltai vilkįs vyras, nekeldamas nė menkiausio garso, perėjo per patalpą ir sustojo prie kambarinės širmos. Paskui ūmai tarė:

– Mačiau, kad domėjotės raku dubenėliu.

Inis atsigręžęs pasakė:

– Vien daiktu kaip daiktu. Visiškai nieko apie tai nenutuokiu ir dar niekad nesu nieko panašaus regėjęs. Atrodo, lyg jis skleistų kažkokią grėsmę.

– Grėsmę?

– Taip, aišku, kvailystė. Girdėjau save taip sakant, bet ne tai turėjau galvoje. Tiesą sakant, norėjau pasakyti – galią.

– Jei būtumėte norėjęs taip pasakyti, būtumėte ir pasakęs. Be abejo, turite galvoje būtent tai, ką pasakėte. Grėsmę.

Jiedu drauge nuėjo vitrinos link. Dabar dubenėlis stovėjo žemiau jųdviejų, tad Inis galėjo pažvelgti į jo vidų, ir atrodė, lyg žvelgtų į akies gelmę ar į be galo sumažintą, gilų ir juodą akivarą. Dubenėlis, juodai žvilgėdamas, irgi žvelgė į jį kaip pasiuntinys visatos, kurioje prašalaičiui nėra ko ieškoti.

– Kuroraku, – tarė greta stovįs žmogus.

Tas žodis nuskambėjo kaip burtažodis, tarytum, jį ištarus, paslaptingoji dubenėlio galia galėjo būti sutramdyta.

Po pusvalandžio Inis apie raku keramiką žinojo daugiau, nei būtų norėjęs ar įstengęs įsiminti, mat tuo metu, kai tasai švelnus, truputį tęsiamas balsas siautė jį meistrų ir dubenų vardais, vardijo jam puodžių dinastijas, lyg kalbėtų apie išnykusių mitinių karalysčių valdovus... Raku IX... Raku X... – Inis drauge suvokė, kad šis menas, ne vien dubenėliai, bet ir kakemonai, Budos statulos ar netsukės visiems laikams liks jam iš esmės svetimi, nes jie radosi iš kultūros ir tradicijos, kuri nebuvo ir niekados nebus jo. Pirmą kartą Inis pasijuto esąs kažkam per senas – mat čia irgi buvo jo gyvenamo pasaulio dalis, tačiau kiekvienas tų daiktų turėjo reikšmę, toli pranokstančią jų išorinį grožį. Kol tereikėjo į juos žiūrėti ir tas žiūrėjimas galėjo būti išimtinai vien estetinis potyris, dar galėjai kentėti – bet kaip tik mintis, kad apie kiekvieną paskirą daiktą dar reikia tiek daug žinoti, buvo Iniui atgrasi. Tam būtų prireikę dar vieno gyvenimo, būtų reikėję iš naujo gimti, nes jo pirmasis gimimas per savo laiką ir vietą atskyrė jį nuo šio svetimo pasaulio. Šis pasirinkimas įvyko be Inio valios, ir privalu buvo jo laikytis. Bernardas sakė teisybę. Esama daiktų, kurių privalu atsisakyti, net jeigu jie įmanomi. Dabar, sulaukęs keturiasdešimties, jis tikrai žinojo, kad

nebebus pianistas, nebeišmoks japonų kalbos, tačiau dėl šio tikrumo sykiu radosi ir liūdesio jausmas, tarytum gyvenimas dabar galiausiai būtų pradėjęs aiškiai brėžti savo ribas, o sykiu būtų ir regimai pasirodžiusi mirtis: netiesa buvo, kad viskas įmanoma. Viskas gal ir buvo įmanoma, bet dabar jau nebe. Žmogus buvo tuo, kuo galbūt netyčiomis pasirinko būti, o jis pats buvo žmogus, gebėjęs lyg komiksus skaityti romanišką timpaną, žinojęs, kokie simboliai priklauso kuriam evangelistui, gebėjęs įžvelgti mitologines graikų antikos aliuzijas Renesanso tapyboje, o iš krikščioniškosios ikonografijos žinojęs, koks atributas priklauso kuriam šventajam. *„Und,* – negirdimai giedojo jis, – *das ist meine Welt, und sonst gar nichts."** Kartą jis Toledo katedroje matė, kaip grupė japonų, rankose laikydami kelionės vadovus, traukė išilgai Kryžiaus kelio. Lyg mažutė kaimenė prie kiekvienos stoties jie spietėsi aplink savo vadovą, vienintelis trūkstamas daiktas buvo aviganis šuva, galėjęs kibti atsilikėliams į blauzdas. Tačiau atsilikėlių nebuvo, visi įdėmiai klausėsi jaunos ir rimtos merginos, kuri gargaliuodama ir kosčiodama pasakojo apie keistus dalykus, nutikusius šiam mazochistiškam žiauraus vakarietiško Dievo Sūnui. Tąsyk jis nejučia prisiminė, kaip pats buvo Čiangmajuje, Šiaurės Tailande, kur lygiai toks pat bejėgis su knyga rankoje klaidžiojo nuo vienos šventyklos prie kitos. Knygos nemeluoja, ir jis leido faktams, datoms, architektūros stiliams giliai įsismelkti į smegenis, bet vis tiek liko stiprus bejėgystės jausmas, nes jis negalėjo pamatyti, kodėl vienas statinys buvo tiek daug senesnis už kitą, nes negebėjo

* Ir tai yra mano pasaulis, o daugiau išvis niekas. (Vok.)

skaityti ženklų, o galiausiai – nes nebuvo gimęs tajum, nes kaip tik tie niuansai, kurie viskam suteikia skonį, nuo jo liko paslėpti, nes, paprasčiausiai kalbant, jam nepriklausė. Net kolonijinėje Limos katedroje jis jautėsi labiau namuose nei čia, tad nusprendė visiems dalykams leisti plaukti pro šalį kaip žibančioms dekoracijoms, ir viskas. Gyveni ne tūkstantį kartų, gyveni tik vieną.

Balsas greta jo pasakė, kad Raku IX buvo Raku VII įsūnis, tačiau Inis jau seniai jo nebesiklausė. Jis matė, kaip Rizenkampas, išleidęs japonus, žiūri jiems įkandin pro durų vitražą. Grupelė nuėjo iki tilto, o ten sustojo gestikuliuodama kaip pulkelis vajango teatro lėlių. Paskui viena lėlė atsigręžė, vėl pavirto į žmogų ir leidosi parduotuvės link. Rizenkampas skubiai grįžo į savo kontorą ir pasirodė tik tada, kai varpelis buvo jau seniai suskambėjęs. Šįkart pokalbis užtruko trumpiau. Balsas greta jo, ką tik pradėjęs dėstyti traktatą apie arbatos ceremoniją, ūmai nutilo, nes tasai nelygus dvejetas, meno pirklys ir klientas, milžinas ir nykštukas, pajudėjo prie vitrinos, kurioje stovėjo dubenėlis. Abiejų veiduose buvo toji išraiška, kuri Iniui buvo tokia pažįstama ir kuri galėjo reikšti tik vieną dalyką: kad abi pusės susitarė dėl to paties objekto, nors jųdviejų tikslai buvo visai priešingi. Abu dabar turėjo kai ką gauti: japonas dubenėlį, o prekeivis – pinigus. Padorumas slopino godulį, kurie jiedu dabar turėjo justi. Tai, kas dabar įvyko, panašiausia buvo į kokį šventą veiksmą. Rizenkampas mažučiu rakteliu atrakino vitriną lyg tabernakulį. Dabar tuoj nutiks kraupus dalykas, pamanė sau Inis. Tokio dubenėlio neišsineši nenubaustas. Jis pamatė, kaip greta stovinčio vyro veidas net papilkėjo po įdegiu. Tamsios akys sekė didžiules

baltas meno pirklio rankas, kurios, suėmusios dubenį, iškėlė jį iš vitrinos. Inis pamanė, kad vyras tuoj kažką pasakys, tačiau sustingusios, iki baltumo įsitempusios lūpos, supamos veido, irgi panašaus į japonišką kaukę, liko užvertos. Bet ką jos mėgino išreikšti? Be abejo, neapykantą, bet sykiu ir silpnumą, sukeltą begalinio sielvarto. Čia žmogus, pamanė Inis, kuris jau seniai nebeįstengia sielotis dėl žmonių, kuris visą savo turėtą sielvartą sudėjo į šį juodą dubenėlį. Japonas perėmė dubenėlį iš Rizenkampo. Šios rankos čia kur kas labiau derėjo. Atsargiai padėjęs dubenėlį ant stalo, japonas pasilenkė, skubiai ir šnypšdamas prisisiurbė pilną burną oro ir kažką pasakė ilgais dusliais gomuriniais garsais. Tik dabar Inis iš tikrųjų gerai pamatė dubenėlį. Kaip pilkas Paukščių Takas per gilią juodos vidinės pusės tamsą bėgo šviesesnių šiurkščių taškelių virtinė. Kas drįstų iš šio dubenėlio gerti? Palubės lempa, kabojusi tiesiai viršum jo, atsispindėjo dugne, bet atrodė, tarytum dubenėlis nenorėtų grąžinti taip gausiai į jį liejamos šviesos, lyg godžiai mėgintų sugerti ją į gilią juodą žemę, iš kurios buvo padarytas. Antrą kartą tą dieną Inis prisiminė žemę, kurioje palaidojo balandį, ir dabar į šią tokią šviesią dieną įsibrovė nelemtis – nelemtis, kažkaip susijusi su sustingusiu žmogum greta jo, su dabar jau irgi tokiu sustingusiu japono pirkėjo žvilgsniu ir su jį supančiais visais tais nebyliais ir uždarais daiktais.

– Taigi, pone Tadsai, – ūmai tarė meno pirklys, – apgailestauju, bet taip jau yra. *The rules of the game.** Bet juk žinote ne blogiau už mane, kad esama ir daugiau raku keramikos dubenėlių.

* Žaidimo taisyklės. (Angl.)

Mostu jis pasikvietė japoną į kontorą. Japonas, pasiėmęs dubenėlį, iš lėto ir iškilmingai išėjo.

– Tadsas, – tarė Inis. – Pažinojau žmogų tokia pavarde. Bet juk negali...

Jis nutilo. Juk negalėjo pasakyti: „Bet ten buvo baltasis." Šis Tadsas tylomis ilgai žvelgė į jį.

– Neturiu šeimos, – pasakė galiausiai. – Nepažįstu jokių kitų Tadsų. Vienintelis, kurį pažinojau, buvo mano tėvas, o jis jau miręs. Kitados jis parašė knygą apie kalnus. Nesu jos skaitęs.

– Arnoldas Tadsas?

– Taip, tai buvo mano tėvas. Bet tas jam nedaug tereiškė. Tai gal jį pažinojote?

– Taip.

– Ar jis kada apie mane kalbėjo? Esu vardu Filipas.

– Ne, jis man niekados nepasakojo, kad turi sūnų. Tik sakėsi turėjęs žmoną.

– Taigi, turėjęs. Jis mano motiną nuvarė į kapus. Paliko ją, kai buvau dar visai mažas, ir daugiau iš jo nebuvo jokios žinios. Kaip supratau, jis buvo atšiaurus, egocentriškas žmogus. Parsivežė mano motiną iš Indijos. Apie tai tikriausiai irgi jums nieko nepasakojo? Parsivežė mano motiną ir savo parongą. Pasiliko tik vieną parongą.

Vyras nusigręžė, lyg norėdamas parodyti, kad jam ši tema baigta, ir įbedė akis į tuščią vietą, kur pirma stovėjo dubuo.

– Pirma jį už gražius pardavė, o dabar grįžta susigrąžinti.

Vyras pasakė tuos žodžius kartėlio kupinu balsu ir akimirką liovėsi vilkęs garsus.

– Eime iš čia.

– Ar ketinote tą dubenėlį pirkti?

– Taip. Bet neturiu pinigų. Tam dubenėliui būčiau turėjęs metų metus taupyti.

Naujasis Tadsas, įžengęs į Inio gyvenimą, leidosi laukan. Inis nusekė jam įkandin. Štai ir vėl, pamanė jis sau, einu įkandin Tadso. Tik vėliau jis susigriebė, kad neatsisveikino su meno pirkliu ir paliko pas jį gulėti savo graviūrą. Gyvenimo tėkmė.

– Gal norėtumėte ko nors išgerti?

– Nekenčiu kavinių.

O paskui, po akimirkos:

– Bet juk turite man papasakoti, iš kur pažįstate mano tėvą.

– Tai ilga istorija.

– Jei norite, galite papasakoti mano namuose. Gyvenu Peipe. Nebus toli.

– Mielai.

Praėję pro Karališkąjį muziejų, po savo aukštais stogais žvilgantį lyg lobių skrynia iš plytų, jie patraukė palei teliūskuojančius ir žiburiuojančius Ruysdaelio krantinės vandenis. Antys ir žuvėdros, kvaksėjimas ir kikenimas.

4

Filipo Tadso visata buvo bent jau tokia pat savita kaip ir jo tėvo. Jokie ženklai pakeliui į ten nedavė pagrindo nujausti, kur atsidursi, ir kontrastas su Peipo kvartalo nušiurimu, kuris tais metais – kaip vėliau visą miestą ištikusio apšepimo šauklys – lyg rajus pelėsis jau griaužė devynioliktojo

šimtmečio gatves, buvo stačiai amą gniaužiantis. Įkandin mažojo vyrioko, kuris, kaip ir jo tėvas, žengė nepakeldamas akių ir nesižvalgydamas, Inis traukė tarp pusiau surūdijusių mašinų, nelemtai žvilgančių šiukšlių maišų ir dviem eilėm gatvėje sustojusių tiekėjų automobilių iki bespalvių, vienišų durų, už kurių buvo statūs ir tamsūs laiptai. Viršutinių pakopų iš apačios nebuvo matyti. Inis pasijuto taip, lyg būtų pradėjęs piligrimo kelionę, atgailos žygį, visais atžvilgiais susijusį su Arnoldu Tadsu ir jo paties praeitimi ir visai nesusijusį su šiuo tylūnu ir liesu rytiečiu, kuris žengė į save nugręžęs savo vienuolišką galvą.

Patalpa, kurion jiedu atėjo, buvo labai šviesi ir iš pirmo žvilgsnio visiškai tuščia. Viskas buvo balta, čia jauteisi atsidūręs toli nuo pasaulio, tuščiame ir šaltame kalnų kraštovaizdyje arba, veikiau, ir vėl vienuolyne – šįkart aukštai kalnuose. Šiaip ar taip, apie Nyderlandus čia nebebuvo nė kalbos. Pamaži Inis pradėjo toje tuštumoje įžiūrėti paskirus daiktus. Kelios baltos nukarusios širmos, už kurių nieko nebuvo matyti, žema medinė lova, kone vien lenta, uždengta drobule ir todėl veikiau panaši į neštuvus. Buvo aišku, kad ir šis Tadsas gyvena vienas, čia nebuvo net šuns, galinčio sutrikdyti erdvę ir tylą. Jautėsi silpnas smilkalų kvapas. Filipas Tadsas mostu parodė į vieną pagalvę viduryje kambario, o pats rytietiška poza atsisėdo ant priešais gulinčios antros. Inis nepatogiai sudribo, mėgindamas įsitaisyti daugmaž rytietiška poza, bet viskas baigėsi tuo, kad jis išsitiesė pusiaugula, pasikišęs po smakru ranką, – tai buvo pašos laikysena, kurią, kaip jis vėliau patenkintas patyrė, kartais mėgo ir Apšviestasis. Ir šio Tadso žvilgsnis buvo griežtas, tačiau Inis jau buvo pernelyg

senas, kad leistųsi komanduojamas kad ir kokio Tadso, ar mirusio, ar gyvo.

Tėvai ir sūnūs. Kadangi Filipas Tadsas nepratarė nė žodžio, tik, veikiau, regėjosi šiek tiek siūbuojąs į šalis nuolat kartojamos vidinės maldos ritmu, Inis galėjo paleisti savo mintis klajoti. Vienu dalyku šis sūnus akivaizdžiai skyrėsi nuo tėvo, nes pradėjęs mušti laikrodis niekaip nepakeitė jo laikysenos. Taigi laikas čia nevaidino jokio vaidmens. Inis svarstė, ką dabar jaučia. Lyg ir kokį irzlų pasikoktėjimą, tai buvo visų geriausias nusakymas. Esama dalykų, kurių nereikia kartoti, ir šiam medituojančiam rytiečiui nederėjo lyg debesiui temdyti prisiminimų apie jo tėvą. Kaip keista, mąstė Inis, kad prisiminimai yra tavo vienintelis tikras dalykas. Tas, kuris ima juos knebinėti, laikytinas įsibrovėliu. Dabar Inis buvo priverstas leistis į praeitį, dėl Dievo meilės, ją ir vėlei peržiūrinėti. Jo teta, Petra, šuva – vėrėsi visokiausios durys, kurios verčiau būtų likusios uždarytos. Tai, kas už jų slūgsojo, buvo surikiuota, ir to pakako. Viena senėjimo dalis yra neņoras kaupti naujus prisiminimus.

– Tėvas mane niekino, – tarė Filipas Tadsas.

– Jis jus vargiai tepažino.

– Jis manęs nenorėjo pažinti. Negalėjo pakęsti, kad paliks pėdsaką šiame pasaulyje. Tą, beje, dar galiu suprasti, bet vaikystėje buvo nemalonu. Jis niekados nenorėjo manęs matyti. Neigė mano egzistavimą. Ketinote man papasakoti, kaip su juo susipažinote.

Inis papasakojo.

– Jumis jis labiau rūpinosi nei manimi.

– Pinigai buvo ne jo paties. Jam nedaug ką tereikėjo daryti.

– Skamba taip, lyg būtumėte jį mėgęs.

– Taip ir buvo.

Ar tai buvo tiesa? Arnoldą Tadsą jis veikiau laikė žmogumi, kuriam tokios kategorijos nėra taikomos, veikiau gamtos reiškiniu, – kažkuo, kas tiesiog yra. Inį trikdė tai, kad dabar jis buvo priverstas po visam pateikti kokybinį vertinimą. Šis susitikimas buvo bevaisis, jis visa tai jau patyrė arba, ne, kažkas kitas, tas, kuris labai seniai buvo jis, tatai patyrė ir jam papasakojo. Šis Tadsas irgi buvo pamišėlis, šiam Tadsui irgi blogai baigsis.

– Ar dažnai lankėtės Azijoje? – paklausė Inis.

– Kodėl?

– Čia viskas dvelkia... Japonija.

– Dar niekados nebuvau Japonijoje. Dabartinė Japonija yra vulgari. Mes nunešėm jai užkratą. Ji sugriautų mano sapnus.

Jo sapnus. Nagi, nagi. Šis Tadsas nesibaimino skambių žodžių. Bet gal *tai* ir buvo sapnas. Visa aplinka leido taip manyti. Kambarys, kuris nebegali egzistuoti, vos atmerki akis, žodžiai, vangiai sklindą iš šito vienuoliško pavidalo, tamsios akys, taip įsmeigtos į jį, lyg turėtų laikyti jį stačią.

Kam tėvai daro sūnus? Šis sūnus nekalbėjo trumpais, lyg nukąstais sakiniais, neturėjo medalių, laimėtų už švilpimą apsnigtais šlaitais, čia veikiau buvo viskas apsivertę aukštyn kojomis, pavirtę vangumu ir tuštuma, bet vis tiek čia tvėrė neabejotinai ta pati izoliacija, tas pats atsisakymas.

– Ar išvirti arbatos?

– Mielai.

Antrajam lyg begarsiui šešėliui pradingus už savo širmų, Inis su palengvėjimu atsistojo ir daugmaž ant pirštų galų

leidosi per kambarį, kuriame, regėjosi, iš nebūties niro vis daugiau daiktų. O gal tos kelios knygos ir atvirukai be garso ir neregimi įžengė vidun, jiedviem besikalbant, ir lygiai taip pat negirdimai ir neregimai užėmė savo vietas ant grindų palei grindjuostes? Tai atrodė mįslinga, lygiai taip pat keista, kaip ir patys vaizdai atvirukuose. Išpurentas smulkaus žvirgždo plotelis – ir būtinai ne jo viduryje trys apdūlėję skirtingo dydžio akmenys salelėje kažko, kas buvo panašu į samanas. Inis prisiminė, kad jau ir anksčiau knygose apie Japoniją buvo matęs tokių vaizdų – bet iš tikrųjų jų nebuvo regėjęs. Atsiklaupęs ant grindų jis žvelgė į paslaptingą atvaizdą, kurį – nežinia kaip – rodėsi atspindįs šis kambarys, tarytum ir ši lova būtų ne daiktas, ant kurio miegama, bet veikiau kažkas kaip tie akmenys, kažkas, kas gali perteikti bet kurią reikšmę, kurią jam priskirsi. Tiesą sakant, mąstė sau Inis, šis kambarys, lygiai kaip ir žvirgždo plotelis su trimis akmenimis, net labiausiai pasiektų savo esmę tada, kai jame nieko, net ir gyventojo, nebūtų ir kai nebūtų nieko, kas į juos galėtų žiūrėti. Tasai plotelis ar sodas, ar kaip ten jį pavadintume, galėjo tverti pats savaime lygiai kaip visata, be gyventojų ir žiūrovų. Sudrebėjęs Inis padėjo atviruką vėl į vietą, tačiau taip dar neišsivadavo nuo šio kambario. Kituose atvirukuose buvo pavaizduoti tikri sodai su tikrais, tik iki nerealių euklidinių formų apkarpytais krūmais, šiurpiais savo tobulumu, su pievutėmis, kurios regėjosi liežuviu nulaižytos, ir su kraujo raudonumo skulptoriaus iškaltais medžiais. Ruduo! Tai buvo žodis, bent šiek tiek galėjęs pažadinti laiko idėją. Tačiau laikas kaip tik buvo tas elementas, kurio šiose fotografijose visiškai negalėjai aptikti. Už dienos kelio, kitame kambario kampe,

gulėjo knyga su japoniškais rašmenimis ir senio atvaizdu viršelyje. Iniui ją paėmus, parsirado namų šeimininkas.

– Čia Kavabata, – pasakė, – japonų rašytojas.

– O.

Inis apžiūrinėjo portretą, seno vyro atvaizdą. Bet ar čia buvo senas jaunas, ar jaunas senas žmogus? Nuo nepaprastai aukštos kaktos sidabru žvilgą plaukai bangomis virto atgalios. Trapų kūną gaubė tamsūs tradiciniai apdarai. Nuo pabaigos versdamas knygą, Inis vėl pamatė tą patį žmogų, dabar visu ūgiu atsiimantį kažką, kas turėjo būti Nobelio premija, nes jam priešpriešiais stovėjo senasis Švedijos karalius, itin toli į priekį ir aukštyn atkišęs laibas, plojančias senio rankas, kaip daro kultūringi šiauriečiai, norėdami parodyti, kad jų entuziazmas yra nuoširdus. Kadangi čia rašytojas buvo nufotografuotas iš šono, itin gerai galėjai matyti, kokia be galo smulki ir mažutė jo figūra. Rašytojas stovėjo palinkęs, su baltomis kojinėmis ir keistais sandalais, ir tvirtai spaudė ką tik gautą daiktą. Viršum ilgo žalio drabužio jis vilkėjo juodą apsiaustą iki kelių. Inis nežinojo, ar tai kimono. Ir vėl jam krito į akis, kaip aukštai iš smulkučio, į save atsigręžusio veido banguodami kilo plaukai. Plačiuose veiduose princų ir princesių, stovinčių priešais jį ir dėl pakylos aukščio iš dalies žemiau jo, tvyrojo tokia išraiška, kurią geriausiai galėjai nusakyti kaip baimingą apstulbimo atmainą.

Filipas Tadsas vėl įsitaisė ant grindų. Taip reikėjo sakyti, turint galvoje būdą, kuriuo jo kūnas perlinko perpus ir susmego tykiu ir tiesiu slystamuoju judesiu, sykiu be garso padėdamas ant demblio lakuotą padėklą su dviem puodeliais žaliosios arbatos.

Šeimininkas gurkštelėjo. Inis žvelgė į jį pro blakstienas. Šis veidas irgi buvo uždaras, bet užuolaidas čia užtraukė ne Rytai. Čia buvo žmogus, gyvenąs visiškai vien pats savyje. Mintis apie šį žmogų kambaryje jam pasirodė *unheimisch**. Jam norėjosi, kad verčiau nebūtų čia ėjęs.

Jiedu gėrė tylėdami.

– Ką tu veiki? – galiausiai paklausė Inis.

Kai žmonės sėdi prieš kits kitą ant pagalvių, „jūs" tenka atsisakyti. Be to, kaip Iniui atrodė, jiedu buvo vieno amžiaus.

– Kaip užsidirbu pinigus?

Tas nuskambėjo kaip priekaištas.

– Taip.

– Kiūtau prekybos kontoroje. Užsienio korespondencija, tris dienas per savaitę. Ispanų laiškai. Visi ten mano, kad aš pamišęs, bet leidžia man traukti savo keliais, nes gerai dirbu.

Ispaniški laiškai. Inis žvelgė į tą veidą, bet nerado jame to, ko ieškojo. Javos kaimiečiai išgujo prisiminimus apie Arnoldą Tadsą, o šis Filipas galvą nusikirpo plikai lyg vienuolis, tad visa, kas šiame veide turėjo formą, pasidarė dvigubai ryšku. Tas, kuris plikai kerpasi galvą, praranda sušvelninimo galimybę, kurią teikia plaukai; nosis, burna, emocijos – visa negailestingai pabrėžiama. Tačiau šio Tadso veide viskas buvo po užraktu.

– Gyveni vienas?

– Taip.

– O toliau?

– Toliau? Nieko. Per tas kelias dienas užsidirbu pakankamai, kad galėčiau išgyventi. Tą ir darau čia.

* Nejauki. (Vok.)

– Visados esi čia?

– Taip.

– *Stabilitas loci.**

– Nesupratau?

– *Stabilitas loci* yra viena pamatinių kontempliatyviųjų ordinų taisyklių. Žmogus lieka toje vietoje, kur įstojo.

– Hmm. Nekvaila. Kodėl apie tai pagalvojai?

– Čia daug kas panašu į vienuolyną.

– Ir tau tas atrodo juokinga?

– Ne.

Tik baugu, pamanė sau Inis, bet to nepasakė.

– Lauke, – tas žodis buvo ištartas niekinamai, – man nėra ko ieškoti.

– O čia?

– Čia turiu save.

Inis negirdimai suvaitojo. Aštuntasis dešimtmetis. Nespėję užverti paskui save Bažnyčios durų, jie jau lyg elgetos šliaužė prie nuogų kokio nors guru ar svamio kojų. Pagaliau jie buvo vieni gražioje ir tuščioje visatoje, riedančioje savo pačios susikurtais bėgiais kaip traukinys be mašinisto, ir iš visų langų sklido pagalbos šauksmai.

– Aš kai kam ruošiuosi, – tarė Filipas Tadsas.

– Ir kam?

– Savo atpirkimui. – Nė sekundės dvejonių. – Savo sapnui.

„Savo atpirkimui." Pirmą kartą Inis ėmė klausti save, ar priešais sėdįs žmogus nėra tiesiog visiškai trenktas. Tačiau Filipas Tadsas žvelgė taip, lyg būtų savaime suprantama,

* Vietos pastovumas. (Lot.)

kad žmonės kalba tokius dalykus, nors yra pažįstami dar vos valandą, ko gera, taip ir buvo. Juk jis, galų pagalėje, buvo Tadsas, o Tadsai kuo lengviausiai – apie tai Inis galėjo giesmėmis giedoti – vartojo žodžius, kurių kiti buvo linkę vengti. Jie gyveno per metrą nuo žemės, kur buvo natūraliosios tokių žodžių valdos. Gal jie net mokėjo skraidyti.

– Atpirkimas yra katalikiška sąvoka, – pasakė Inis.

– Ne ta prasme, kurią aš turiu galvoje. Katalikų atveju tave kažkas kitas atperka. Gali atpirkime dalyvauti, tačiau man tas nieko nereiškia. Aš pats save atpirksiu.

– Iš ko?

– Pirmiausia iš pasaulio. Man tas lengvai sekėsi, nebuvo sunku. O paskui – iš savęs.

– Kodėl?

– Gyvenimas man kliudo. Jis nereikalingas.

– Tada turi nusižudyti.

Tadsas valandžiukę nieko neatsakė. Paskui tyliai tarė:

– Noriu atsikratyti to daikto, kuris esu aš.

– Daikto?

Inis gurkštelėjo arbatos, kurios skonis buvo intensyvus ir kartus. Regėjosi, lyg kambaryje kauptųsi vis daugiau tylos.

– Man koktus tas daiktas, kuris aš esu.

Ar seniai čia buvo, kai Inis girdėjo šio žmogaus tėvą sakant: „Aš kokčiuosi savim." Buvo nenuginčijama, kad ta pati mintis iš vieno vyro per moterį persidavusi kitam. Iniui norėjosi eiti lauk iš šio kambario.

– Aš čia su niekuo apie tai nekalbu, – tarė Filipas Tadsas. Tai buvo akivaizdus skundas, tačiau besiskundžiantysis buvo

jau nebepasiekiamas guodėjui. – Gal tau atgrasu, kad varginu tave tokiomis kalbomis?

Tokių minčių Arnoldui Tadsui niekados nebūtų kilę. Vadinasi, vis dėlto būta skirtumo.

– Ne, – automatiškai atsakė Inis.

Čia buvo jo pirmasis pašnekesys su daiktu, ir jis jautėsi nebeatitaisomai susiteršęs.

– Turiu eiti, – tarė jis, paremdamas galvą.

Pašnekovas nieko neatsakė, bet atsistojo – ir vėl vienu judesiu, kaip atsitiesia prie žemės prilenktas bambuko stiebas. Šiaip ar taip, jis tobulai valdo daiktą, kuriuo yra, gana pavydžiai pamanė sau Inis, per vargus keldamasis nuo grindų.

– Norėjau pasakyti, jog man regisi nepakenčiama, kad, norėdamas egzistuoti, privalau turėti kūną, – tarė Tadsas.

Vis dėlto katalikas, pamanė sau Inis. Mėšlinas kūnas kaip kliūtis atpirkimo kelyje, tačiau, jam nespėjus ką nors atsakyti, Filipas Tadsas ūmai paklausė:

– Kas per žmogus buvo mano tėvas?

„Savižudis", – buvo beatsakąs Inis, bet ar iš tikrųjų taip buvo? Juk Arnoldas Tadsas, galų pagalėje, pasirinko užmaskuotą kelią į geidžiamą nelaimingą atsitikimą. Nereikėjo tos naštos užkrauti šitam sūnui. Jis ir taip nešė paveldo naštą. Tėvo perteklius ir stygius. Še tau kad nori, psichologija.

– Jis buvo savotiškas žmogus, gyvenęs savitą gyvenimą. Manau, kad buvo labai vienišas, tačiau tokio sakinio iš jo paties lūpų niekados nebūtum išpešęs. Dėl manęs jis daug padarė, bet ne iš žmonių meilės. Žmonių jis nemėgo, bent jau taip sakėsi.

– Tada mudu, šiaip ar taip, vis dėlto turim šį tą bendra, – pasakė Filipas Tadsas.

Iš balso atrodė, kad jis patenkintas.

Jiedu nuėjo prie durų, bet, prieš jiedviem ten atsiduriant, Filipas Tadsas sienoje, kuri iki tol atrodė kaip vientisa visuma, atidarė spintą ir išėmė iš jos „Penguinpocket" serijos knygą.

– Kavabatos, – pasakė. – Užteks perskaityti antrąjį apsakymą, „Thousand Cranes", tūkstantis gervių. Kai perskaitysit, atsiųskit man paštu arba, jei norėsit, užneškit man. Savaitgaliais, pirmadieniais ir antradieniais visados esu namuose.

Durys negirdimai užsivėrė Iniui už nugaros. Dabar vienu dideliu šuoliu peršokti laiptų pragarmę ir atsidurti lauke, išsivaduoti iš kalėjimo, kuriame žmogus pats save kankino – nors ir vadino tai atpirkimu!

5

Lauke diena buvo prisitaikiusi prie jo pasikeitusios nuotaikos. Gatvėse tvyrojo ūkana, daranti miestą kažkaip liūdną. Praeiviai dar tebevilkėjo vasariniais drabužiais, tačiau dabar jau neberyški šviesa melancholija gaubė jų vasariškus pavidalus. Kaip ir visados, kai gamtos reiškinys regėjosi perveikęs kasdienę miesto reikalų tėkmę, Iniui toptelėjo mintis, kad miestui čia išvis nederėjo kurtis – ūkana buvo susijusi visai ne su automobiliais ir namais, bet turėjo tiesiogiai siekti polderių pievas. Ta mintis toptelėjo drauge su baimės jausmu, nes šitaip tikrovė regėjosi nebesuvaldoma. Inis nemėgo matyti, kaip viskas yra trapu. Šis Tadsas kurį laiką jo nepaliks. Dukart į šią

saulėtą dieną jis įterpė mintį apie mirtį – ir tuo, ką kalbėjo, ir prišaukdamas iš beformės praeities mintis apie jo tėvą.

„Vintropai nelinkę kentėti", – taip sakė Arnoldas Tadsas, bet tai dar buvo ne visiškai viskas. Vintropas, kuriuo Inis pats buvo, buvo nelinkęs ne tik kentėti, bet ir būti konfrontuojamas su kitų kančiomis. Savo egzistenciją jis pavertė nuolatiniu judėjimu, nes taip – tą jis žinojo iš patirties – prireikus geriausia išsisukti nuo kitų, o galiausiai ir nuo savęs. Jis ėjo Sraigto gatvės kryptimi. Iš už Pinigų kalyklos bokšto, kuris, regėjosi, vos vos siūbuoja nuo orą virpinančio tvankumos šydo, lyg kariuomenė traukė audros debesys.

Artindamasis prie Didžiojo kanalo parko, Inis išgirdo garsų, pabrėžtiną varpelių skalambijimą ir verksmingą, nuolat kartojamą giedojimą. Oranžiniais sijonais vilkinčių, plikai nusiskutusių Hare Krišna sektos narių pulkelis bliaudamas ir skambindamas varpeliais traukė pėsčiųjų perėja. Svirduliuodami, baltais neskustais veidais, vengdami žvelgti į praeivius, jie žengė Inio pusėn. Inį kaip visados suėmė neapykanta. Žmonėms nevalia taip begėdiškai pasiduoti kokiai nors sistemai. Tai, ką jis vos prieš pusvalandį galvojo, grįžo dar smarkesniu mastu: žmonės neįstengia vieni gyventi pasaulyje. Vos palaidoję varganąjį žydų ir krikščionių Dievą, jie jau vėlei traukė su raudonomis vėliavomis ar nudriskusiais oranžiniais sijonais. Matyt, viduramžiams niekados nebus pabaigos. Inis pagalvojo apie Tadsą ir apie tai, kaip lengvai jis su savo rytietišku veidu galėtų sau žingsniuoti šioje grupėje. Tačiau tas buvo neteisinga. Filipas Tadsas savąją vieno žmogaus religiją – jei čia buvo religija – puoselėjo vienas savo paties susikurtame vienuolyne. Anachoretas Peipo dykumoje.

Inis prisiminė kartą su draugu rašytoju lankęsis Osterhauto benediktinų vienuolyne. Rašytojas, niekados nebuvęs pernelyg šnekus, valandų valandas žvalgėsi aplinkui, o galiausiai paklausė seną vienuolį, „ar jis niekados nenorėjęs iš čia išeiti". Klausimas senojo vyro visiškai nenustebino, o atsakymas nuskambėjo akimirksniu: „Paskutinį kartą to norėjau 1929 metais, kai sugedo šildymo sistema." Jie visi ėmė nuoširdžiai juoktis, bet tada vienuolis paklausė rašytoją:

– O jūs? Čia, ko gera, ne pirmasis jūsų aplankytas vienuolynas. Ar niekad nenorėjot gyventi vienuolyne?

Ir šis atsakymas buvo priblokiamai paprastas, ir Inis jį gerai įsiminė.

– Mano vienuolynas yra pasaulis, – atsakė rašytojas, ir dabar juoktis prapliupo vienuolis, pridurdamas, kad gerai tą suprantąs.

„Mano vienuolynas yra pasaulis" – tačiau Tadsas, turėdamas, kaip pats sakėsi, vieną tikslą mirtinai nusimedituoti, pats iš savęs pasidarė vienuolyną, bet tai vargu bau galėjo būti grindžiama kuriuo nors Rytų mokymu. Kai tik buvo atnašaujama auka, juk išsyk vėl buvai Golgotoje, o šis Tadsas aiškiai negalėjo būti atpirktas, ko nors, tegu nors savęs, nepaskersdamas.

– Nesąmonė, skambios kalbos, – murmėjo Inis, – kas sakė, kad jis tai padarys, nepadarys.

Tačiau ir tai dabar nebeatrodė tiesa.

Lyg traukiamas už virvės, jis pasuko Skersine Didžiojo Griovio gatve Veidrodžių kanalo link. Ten atsidūręs, susivokė kodėl: jis buvo palikęs pas Rizenkampą savo graviūrą. Antrą kartą tą dieną jis įžengė į šventą meno dirbinių parduotuvės

tylą. Nė vienas Buda per tą laiką nesujudėjo, niekas nesutrikdė jų šimtmečius tveriančios meditacijos.

– A, ponas Vintropas, – tarė meno pirklys. – Kaip tik buvau beskambinąs mūsų bičiuliui Rozenbomui, bet štai ir jūs pats atsiradote. Nežinojau, kad pažįstate poną Tadsą.

– Pažinojau jo tėvą.

– O, šit kaip.

Paskui, iškilniai padvejojęs:

– Iš Indonezijos?

– Ne, iš Tventės.

– Aha, vadinasi motina. Hm, keistas žmogus, keistas žmogus. Esu sudaręs su juo sutartį – kad visados jį perspėsiu, jei turėsiu reikšmingą čavaną.

– Čavaną?

– Arbatos dubenėlį. Ir dar tiksliau: tik raku. Ne šino, ne orige, nors ir tų atmainų esama puikių pavyzdžių. Ne, būtinai raku, ir ne kas kita, o paskui dar užvis geriausia, kad būtų dar ir Soniju, taigi Raku VI, darbas. Žinote... didieji meistrai, ar jie būtų puodžiai, ar kabukio teatro aktoriai, reiškiasi, jei taip galima pasakyti, dinastijomis.

– Tadsas man paskaitė paskaitą.

– Taigi, taigi. Sunkumas tas, kad didieji tikrųjų meistrų arbatos dubenėliai žinomi vardais. Štai, pažvelkite, – Rizenkampas pervertė priešais jį tebegulėjusią knygą, – to Soniju dar esama kelių garsių arbatos dubenėlių... komeki, vėžlys, tai juodoji raku... o paskui dar yra kuruma, vežimo ratas... nuostabus daiktas, raudonoji raku... man pačiam ji visų gražiausia... Šigure, pavasario lietus... irgi raudona... bet viskas neapsakomai brangu, jeigu išvis kada pasirodo prekyboje.

Tiesą sakant, vardan Tadso turiu viltis, kad pasitaikys ne toks garsus kurio nors tų ponų arbatos dubenėlis... bet va, laikas veikia Tadso nenaudai. Žinovus ir aistringus kolekcionierius išdusino tie, kuriems tai pinigų investicija. Siūliau jam mokėti dalimis, nes aklai juo pasitikiu. Bet jis to nenorėjo. „Tai neatitinka mano planų." Taigi dar kurį laiką užtruks. Nemanau, kad jis itin aukštai vertintinas – turiu galvoje jo pajamas?

– Visai nenutuokiu. Iš kur jį pažįstate?

– Tik nesijuokit. Iš jogos.

Joga. Iš tikrųjų buvo sunku įsivaizduoti šį aukštą, mėsingą kūną jogos poza.

– Laikraštyje buvo toks gana savotiškas skelbimas, ir mudu abu į jį sureagavom. Tadsas anuomet jau buvo smarkiai įsigilinęs į Zeną ir žinojo kur kas daugiau už mane apie tuos dalykus. Aš mąsčiau veikiau plebėjų terminais, kūno pratybos, atsipalaidavimas ir panašiai. Jokių fokusų. Bet man tas vis tiek neprilipo. Mokytojas buvo – man, kaip Olandijos kalvinistui, – irgi tokia savotiška persona, kaip ir Tadsas, Pietų Amerikos žydas su šlakeliu indėnų kraujo. Labai įspūdingas žmogus.

Atrodė, tarytum meno pirklys prisiversdamas gniaužtų lengvą šiurpą. Jo veidą aptemdė šešėlis, kuris neabejotinai aptraukė ir baltą kūną po dryžuotu šukuotinės vilnos kostiumu.

– Jogos, jeigu ji gera, nedera menkinti. Tasai žmogus, dėkui Dievui, nepradėjo jokių metafizinių pasakų. Tiesiog sėdėjo lyg koks paskutiniųjų dienų šventasis, visada juodais apdarais, ir labai lėtai kalbėjo mums. Liepė mums įtempti ir atpalaiduoti paskiras kūno dalis ir mokė, kaip galima jas pamiršti, jų nebejausti. Tada jų tiesiog nebebūdavo. Pradžio-

je man tas rodėsi nuostabu. Jaučiau didžiulį pasitenkinimą. Tačiau Tadsui poveikis buvo visai kitoks. Po vienos tokios sesijos jį suėmė baisingas verksmo priepuolis, toks smarkus, lyg jis tuoj tuoj pats save išvems. O kitą kartą jis negalėjo atnerti konvulsingai sukibusių rankų. Gal nevalia būtų jums tatai pasakoti, bet labai išsigandau. Jeigu jam poveikis toks, pamaniau, tai kas tada darosi man? Žinote, po tam tikro laiko pradedi suvokti, kad visų tų dalykų negali regėti skyrium nuo savo tolesnio gyvenimo – jeigu toliau tatai darysi, tavo gyvenimas turės keistis – jei tik tas įmanoma. Turiu galvoje, nereikia pačiam turėti kokios nors filosofijos ar prie ko šlietis, tačiau tai pamaži keičia tavo esybę, bent aš taip jaučiau – keitiesi, tavo vieta pasaulyje darosi kita, čia ne vien truputis mankštos. Taigi, o tavo laikysena pasaulyje – tai juk ir esi tu. Ir jau tikrai tas pasakytina mano atveju – juk, galų pagalėje, kaip prekybininkas, kaip dažnai niekinamos padermės žmogus, aš privalau veikti pasaulyje. Ėmiau klausti save, ar man iš to nebus daugiau žalos, nei naudos. Mat buvau jau kuo gražiausiai prie savęs prisitaikęs. Žinote, savo alų pas „Hoppę" pradėjau laikyti vulgarybe – paminėsiu tegu nors visai vaikišką pavyzdį. Pasakykime šitaip: tai reikalavo iš manęs daugiau, nei aš pats turėjau ar buvau pasirengęs atiduoti, ir galiausiai aš lioviausi.

Pasitrynęs vieną akį, Rizenkampas kalbėjo toliau:

– Juk aš čia kiaurą dieną leidžiu tarp iškilnių dalykų, nors mano ryšys su jais ir gerokai iškrypėliškas. Trumpai drūtai sakant, man pristigo drąsos. Išaiškinau viską tam žmogui, ir jis mane suprato. Papasakojo man, kad pats dukart buvo liovęsis, nes baiminosi prarasti pats save. Čia jo paties žodžiai.

Tikriausiai jis turėjo galvoje ką kita nei aš, juk, pasirinkęs tai savo amatu, nueini be galo toli, – ir vėl tas šiurpulys, – bet, šiaip ar taip, jis pasakė mane suprantąs. Tadsas nesitraukė. Nežinau, ar dar ir dabar tebelanko, gali būti, kad jis dabar pasiekęs tiek pat, kiek tasai mokytojas. Niekad su Tadsu apie tai nesikalbėjau, manau, dėl drovos. Man jis panašus į žmogų, linkusį eiti labai toli, manau, kad jis ir visą savo gyvenimą susirikiavo pagal tą mokymą. Bet vis dėlto jis atrodo įsitempęs, tas man regisi keista. Kavinėje jo niekados nepamatysi, apie moteris niekados nesu girdėjęs, ir vienintelis kartas, kai *überhaupt* esu regėjęs besikalbantį su kuo nors kitu, buvo šiandien, su jumis. O tie arbatos dubenėliai, jie su visu tuo irgi susiję, tai smarkiai sulipę su arbatos ceremonija, taigi ir su dzenu. Mūsų bičiulis gyvena savoje Japonijoje. Ką jūs manote?

– Man visa tai ne per daugiausia reiškia, – atsakė Inis. – Išskirtinės Tolimųjų Rytų išmintys pardavinėjamos nelaimingai Vakarų viduriniajai klasei. Bet gal tai geriau už heroiną.

Irgi ne kažin koks atsakymas, pamanė jis pats sau, bet šis dalykas jo nedomino arba veikiau jis nenorėjo su juo turėti nieko bendra.

– Įstabu tai, – tarė Rizenkampas, aiškiai mėgęs tęsti savo paties mintį, – kad tokia daugybė tų žmonių skelbiamų ar pasakojamų dalykų, – aš vis dar truputėlį tuo domiuosi, – yra įrodoma nesąmonė, tas pasakytina ir apie kai kurias jogos teorijas, ir apie fizinius meditacijos aspektus, bet efektas vis tiek gali būti akivaizdžiai maloningas.

– Paskutinis patepimas irgi, – irzlokai tarė Inis, tačiau to, žinoma, kalvinistai savo ruožtu negalėjo suprasti.

Rizenkampas tylėjo. Lauke ūmus, šiurkštus audros gūsis nirtulingai lenkė medžių šakas prie žemės. Tuoj tuoj turėjo prapliupti liūtis, o jis neturėjo skėčio. Diena pamažu darėsi sunkiasvorė. Mergina, negyvi balandžiai, šmėkla iš požemių pasaulio, rytietiškas paikša, paskaitos, o dabar dar štai ūmus vasariškos dienos dingimas, regis, nemaloniai skelbiąs artėjantį rudenį, niūrųjį metų laiką, kuriam derėjo būti dar toli toli.

Meno pirklys nepastebėjo jo nekantravimo.

– Matau, kad Tadsas jums davė savo mėgstamiausią knygą, – pasakė. – Žinau ją, ji puiki. Mažai įvykių, niuansai, menki poslinkiai su dramatiškais padariniais. Jeigu kas nors gebėjo puikiai įpinti į apsakymą arbatos ceremoniją, tai tikrai Kavabata. Retai kada pasitaiko, kad daiktas būtų pagrindinis apsakymo veikėjas.

Inis su siaubu pamatė, kad jis traukia dar vieną knygą iš spintos.

– Noriu jums tik parodyti, kaip atrodo šino. Turėdamas fizinį vaizdinį, geriau suprasite knygą.

Baltos rankos vartė lapus. Ir kuo gi tokie paslaptingi buvo arbatos dubenėliai arba, jeigu jau apie tai prakalbom, – taurės? Apversti kiaušai, kurie nieko nebeslėpė, buvo nukreipti nebe į žemę, bet į dangų, daiktai, į kuriuos galėjo būti kas nors pilama, bet vien tai, kas ateina iš viršaus, iš viršutinio saulių, mėnulių, dievų ir žvaigždžių pasaulio. Tai, kas sykiu galėjo būti ir tuščia, ir pilna, savaime buvo šiek tiek paslaptinga, tačiau tą galėjai pasakyti ir apie plastiko stiklinaitę. Taigi čia kažkaip viskas buvo susiję ir su medžiaga. Taurės auksas žadino mintį apie kraują ir vyną, o žvelgiant į šias šino kera-

mikos galvutes, atrodė neįsivaizduojama, kad kas nors iš tų pilkų, balkšvų, purpuriniais teptuko brūkšniais išmargintų taurių gertų ką nors kita, o ne tą skystą, kartų, žalsvą gėrimą, kurio jis ką tik gavo pas Filipą Tadsą. Jeigu Kristus būtų gimęs Kinijoje ar Japonijoje, dabar kasdien penkiuose žemynuose arbata būtų verčiama į kraują. Tačiau, kaip Inis suprato, per arbatos ceremoniją svarbi buvo ne pati arbata, o tai, *kaip* ją gėrei. Ceremonijos forma galiausiai turėjo sužadinti vidines patirtis, atveriančias kelią į uždarus mistikos sodus. Kas per keista padermė vis dėlto buvo žmonija, kad jai, nors ir kaip ten būtų, visuomet reikėjo pasidarytų daiktų, galinčių palengvinti kelionę į prieblandose skendinčias aukštesniąsias sferas.

Lauke pradėjo signalizuoti automobiliai. Kažkur įstrigo sunkvežimis, ir žmonija, dar ne taip seniai elegantišku šuoliu nuskridusi į Mėnulį, reiškė savo nepasitenkinimą nirtulingais riksmais orangutango, negalinčio susirasti banano.

– 1480 metais, – tarė Rizenkampas, – tik niekas to nebežino, viena ragana prakeikė šią vietą ir pasakė, kad Amsterdamas pragaiš chaose ir triukšme.

Uždėjęs ranką ant neperprantamos Budos kaukės, jis pasakė:

– Klaidinama čia galbūt tai, kad tokie veidai ir tai, ką jie perteikia, galėjo rastis tiktai pasaulyje, kuriame nėra triukšmo.

Padaręs pertraukėlę, kad būtų galima gerai išgirsti vis smarkėjantį tuzinų klaksonų krioksmą, jis kalbėjo toliau:

– Ar galite įsivaizduoti, kaip neįsivaizduojamai tylu visur buvo, kai ponai iš šito pasaulio, – jis neapibrėžtai ratu mostelėjo į medituojančią Azijos kariauną jam už nugaros,

– brandino ir skelbė savo mintis? Kas dabar, tas mintis pasitelkdamas, ieško kelio prie tų dalykų, apie kuriuos jie kalbėjo, susiduria tame kelyje su gausybe kliūčių, kurios ištisą Rytų asketų tautą būtų nustūmusios į pragarmę. Pasaulis, iš kurio jie taip būtinai geidė pasitraukti, mums būtų buvusi idilė. Mes gyvename pragaro vizijoje ir net esame su ja apsipratę.

Pažvelgęs į savo statulas, jis tarė:

– Pasidarėme kitokie žmonės. Atrodom lygiai tokie patys, bet nebeturime su jais nieko bendra. Esam kitaip programuoti. Tas, kuris dar geidžia tapti toks, turi atsinešti gerą porciją pamišimo, kad ištvertų čionykštį pasaulį. Mes nebesame tam sukurti.

Pagaliau prasidėjo lietus, tikra liūtis. Lašai sproginėjo ant žvilgančių automobilių stogų, o automobiliai vis nesiliovė signalizavę. Keli vieniši dviratininkai susirietę, po plakančiais lietaus kirčiais, ieškojo kelio tarp kriokiančių mašinų.

– Žinote, – tarė Rizenkampas, – kartais man atrodo, jog nusipelnome dangų vien todėl, kad gyvename šiais laikais. Ničniekas nebedera. Laikas jiems paleisti tą daikčiuką. Ar galite įsivaizduoti, kokia įstabi tuomet stotų tyla.

6

Tą naktį pirmą kartą sapnuodamas antrąjį Tadsą, jis drauge antrą kartą sapnavo ir pirmąjį. Tai nebuvo mielas potyris. Tadsai kalbėjosi tarpusavyje, bet jų pokalbio turinys atsibudus nebeturėjo jokios reikšmės. Nemalonus buvo jųdviejų reginys. Skubi neapykanta prieš vangią neapykantą, klampus,

o paskui ūmai botago kirčiais virstąs dviejų numirėlių dialogas. Mat nebuvo jokių abejonių, kad abu Tadsai buvo kažkur tokioje vietoje, kur jų niekas negalėjo pamatyti, išskyrus žmogų užmerktomis akimis, besiblaškantį sapnuotoją, kuris braukiasi nuo veido prakaitą, nubunda, eina prie lango ir žvelgia laukan viršum juodos kanalo tylos. Tai, ką sapnuotojas jaučia, yra baimė. Pro kitą atvirą langą pasigirdo laikrodžio dūžiai, ketvirta valanda. Apčiuopomis grįžęs atgal prie lovos, jis užsidegė šviesą. Kavabatos knyga pusiau atversta gulėjo ant jo pagalvės, iš plonytėlaičių žodžių nuregztas, mirtinai pavojingas tinklas, kuriame buvo įstrigę žmonės ir kuriame paskutinį žodį tarė arbatos dubenėliai – dubenėliai, išsaugoję ankstesniųjų savininkų dvasią ir viską naikinantys arba, kaip šiame apsakyme, patys naikinami.

Ketvirta valanda. Inis neapsisprendė, ar reikėtų dar gultis. Migdomajai tabletei buvo per vėlus metas, bet rizika, kad mirusiųjų pasaulio sargybiniai Arnoldas ir Filipas Tadsai tą naktį antrą kartą atvers vartus, buvo pernelyg didelė. Kodėl tasai sapnas žadino tokią baimę? Iniui nebuvo jokios grėsmės, o to, kas buvo kalbama, jis nesuprato. Bet galbūt kaip tik todėl: Inis tiesiog neegzistavo. Tik tą akimirką jis susivokė, kad Filipas Tadsas visai nemiręs, kad jis gyvas. Bent jeigu jis pats buvo gyvas. Atsikėlęs Inis apsirengė. Pirmoji pilkuma ėmė ropštis iš šaligatvių, slinko pasieniais, traukė iš visa gaubiančio nakties prieglobsčio namų ir medžių apybraižas. Kur dabar? Jis nusprendė pakartoti vakarykštės dienos kelią. Neįvyko nieko neatitaisoma, miestas išsaugojo visas vietas. Ten, kur pirmasis balandis atsitrenkė į automobilį, Inis sustojo. Balandis nesusikruvino, nieko nebuvo matyti. Dabar jis toliau ėjo ten, kur

vakarykščiai važiavo dviračiu. Ant įsivaizduojamo dviračio bagažinės sėdėjo įsivaizduojama mergina. Taip viskas atrodys, kai tikrai būsi senas – miestas, pilnas įsivaizduojamų namų ir moterų, kambarėlių ir merginų. Tiltas prie parko dabar buvo tiesiog gatvė, jis peržengė per antrąjį balandį, kuris neabejotinai miegodamas tupėjo jam po kojomis. Parkas buvo atviras. Drėgnas žemių kvapas. Inis leidosi ieškoti vietos, kur jie palaidojo balandį, bet nebegalėjo jos rasti. Žemė dar buvo drėgna nuo liūčių. Tarp visos tos daugybės vandens sklidinų pėdų turėjo būti ir merginos pėdos. Ir jo paties. Atrodė, lyg jos būtų prigėrusios. Merginos namų jis irgi nebeįstengė atrasti. Tamsa dingo, bet šviesa dar nebuvo tikra dienos šviesa. Todėl regėjosi, lyg miestas sapnuotų – atgrasų sapną devynioliktojo šimtmečio mūrinių namų ir aklų langų su numirėlių šydais vietoj užuolaidų. Kambariuose už jų negyveno merginos, ten jis negalėjo praeitą rytą gulėti lovoje, laikydamas rankose aukso plaukų pluoštą. Ar čia apskritai gyveno žmonės? Eidamas jis girdėjo savo paties skardžius, vienišus žingsnius ir besiklausydamas pasileido sparčiau žengti. Dulkinas trečiojo balandžio pavidalas tebebuvo įsispaudęs „Benderio" lange, lietus jo neįstengė nuplauti. Taigi viskas iš tikrųjų nutiko. Ant Bernardo vitrinos buvo nuleista tamsaus smėlio spalvos užuolaida. Geltona pirmojo tramvajaus nedermė išsklaidė kerus, bet visi krėslai buvo tušti. Vairuotojas sėdėjo lyg lėlė. Raku dubenėlio vietoje nebuvo nieko, bet Iniui nereikėjo užsimerkti, kad vis dėlto jį išvystų – juodą, žvilgantį ir grėsmingą – mirties pasiuntinį. Jam pasibeldus į Filipo Tadso duris, šios išsyk atsidarė.

7

– Aš visai neilgai miegu, – tarė Filipas Tadsas.

Jis sėdėjo toje pat vietoje, kaip vakarykščiai, ir vilkėjo paprastą žydrą kimono.

– Miegas yra nesąmonė. Keistas ir nieko nereiškiąs nebuvimas. Kažkuris iš žmonių, kurie tu pats esi, ilsisi, o visi kiti lieka budėti. Juo mažiau žmonių esi, juo geriau miegi.

– O ką darai, kai nemiegi?

– Tada sėdžiu šičia.

„Šičia" galėjo būti tik ta vieta, kurioje jis iš tikrųjų sėdėjo.

– Ir ką tada veiki?

Tadsas nusijuokė.

– Joga?

– Joga, dzenas, tao, meditacija, kono-mama – visa tai vien žodžiai.

– Medituoji? Apie ką?

– Klausimas netinkamas. Aš apie nieką nemąstau.

– Tada gali lygiai taip pat ramiai ir miegoti.

– Miegodamas sapnuoju. To negaliu valdyti.

– Sapnuoti yra būtina.

Tadsas gūžtelėjo pečiais.

– Kam? Man sapnai kliudo. Rodosi visokie neprašyti žmonės, nutinka visokie mano nepageidaujami dalykai. Ir nepamiršk, kad tie įvykiai ir žmonės gali būti ir netikri – nors nežinau, ką tada tai ir vėlei reiškia, – bet tu juos matai, matai miegodamas, savo tikromis akimis. Tas išmatuota – tavo akys

sukinėjasi į visas puses ir seka įkandin nesamų žmonių. Man tai kliuvinys.

– Šiąnakt sapnavau tavo tėvą, – tarė Inis. – Ir tave.

– Man tai irgi atrodo kliuvinys, – pasakė Filipas Tadsas. – Aš buvau čia. Nebuvau pas tave. Ką sapnavai?

– Judu abu buvote mirę ir kalbėjotės priešiškai. Aš neįstengiau suprasti.

Tadsas iš lėto palingavo į šalis.

– Kai sakiau, kad apie nieką nemąstau, – tarė jis pagaliau, – neturiu galvoje, kad mąstau apie *Niekį*. Tai nesąmonė. Tao yra amžinas, spontaniškas, neturi vardo, negali jo aprašyti, jis sykiu ir visa ko pradžia, ir būdas, kuriuo visa vyksta. Tai yra ne kas nors.

Inis nežinojo, ką atsakyti. Anapus šios vangios figūros savo baltajame vienuolyne ūmai jis išvydo išnyrantį senąjį Tadsą, pašėlusiu greičiu slidėmis šliuožiantį apsnigtu, gana stačiu šlaitu.

– Sunkumas yra tas, – tarė Filipas Tadsas, – kad, galvojant apie šiuos dalykus, mintis tveria ne žodžiuose. Dzenas vartoja mažai žodžių ir daug pavyzdžių. Žmonėms, su tais dalykais nesusipažinusiems, viskas atrodo vien nesąmonė. Visa mistika visados esti nesąmonė. Ir krikščioniškoji, kur ji susiliečia su budistine, pavyzdžiui, meistro Ekharto. Ekhartui Dievas yra sykiu ir būtis, ir nebūtis. Matai, Niekis čia nėra labai toli. Budistai tai vadina skyle.

Dabar Tadsas nutaisė veidą žmogaus, susirengusio cituoti, ir prabilo:

– Sakau, Dievas turi būti labai aš ir aš turiu labai būti Dievas, taip sugeriamai viena, kad tasai „jis" ir tasai „aš" būtų tik *estis* ir toje estyje amžinai triūstų prie to paties darbo – bet kol

šis „jis" ir šis „aš", tai yra Dievas ir siela, negali būti vienas vienintelis „čia" ir vienas vienintelis „dabar", „aš" negali triūsti arba būti viena su „jis".

– Estyje?

– Estyje.

– Gražus žodis, – tarė Inis, pakartodamas dar kartą: – Estyje.

Atrodė, lyg Tadsas ūmai būtų įsidrąsinęs:

– Pasak Čang Džu...

– Čang ko?

– ...Džu, taoisto, visi daiktai tveria nuolatinėje savitransformacijos būsenoje, kiekvienas vis savu būdu. Šiame amžiname kitime rodosi ir nyksta daiktai. Tai, ką mes vadiname žodžiu „laikas", nevaidino jokio vaidmens. Visi daiktai tveria vienu metu.

Inis išgirdo tėvą sakant: „Esu visos egzistencijos kolega." Kaip žmonės, niekados nesikalbėję vienas su kitu, Tadsai kartais regėjosi sudarą įstabią vienovę, tačiau Inis dar vis tebesipriešino idėjai, kad minčių eiga gali būti paveldima. Ką gi jo pragaišęs tėvas paliko jam pačiam?

– Bet kas čia bendra su Ekharto Dievu?

– Dievas tėra tik žodis.

– O.

– Tikrovė ir netikrovė, – toliau dėstė Tadsas, – gėris ir blogis, gyvenimas ir mirtis, meilė ir neapykanta, grožis ir bjaurumas – visos priešybės iš esmės yra vienas ir tas pats dalykas.

Dabar jis atrodo kaip Jėzus šventykloje, pamanė sau Inis. Jis viską žino. Jei viskas yra vienas ir tas pats dalykas, nebereikia dėti jokių pastangų.

– Bet kaip su tokiu mokymu praktiškai gyventi?

Tadsas nieko neatsakė. Jo paties pasirinktoje penkiasdešimties kvadratinių metrų visatoje galbūt atsakyti ir nereikėjo. Inis pajuto nenugalimą troškimą atsistoti ir atsistojo. Per trumpai miegojau, pamanė jis pats sau. Atsistojęs Tadsui už nugaros – šis dabar buvo žydru audeklu apsupta, švelniai judanti lėlė, kurios apatinė dalis dingo grindyse, – jis pasakė:

– Maniau, kad visi tie mokymai, ar kaip ten tą kitaip pavadinsi, buvo sumanyti, norint vienaip ar kitaip pasiekti harmoniją su viskuo, kas aplink tveria. Mano nuomone, tai priešinga viskam, ką vakar kalbėjai. Kokia čia harmonija, jei vienas ima ir pasitraukia.

Žydroji figūra susigaužė.

– Kokia tada nauda iš viso to meditavimo?

Inis išgirdo, kaip jo paties balsas prabilo ta aukšta *I got you there** gaida, kuria kalba prokuroras per amerikiečių televizijos transliuojamą teismo posėdį.

– Ar galiu pamėginti tai paaiškinti?

Balsas dabar suskambo nuolankiai, bet praėjo dar valandžiukė, kol jis šį tą pasakė.

– Jeigu niekados nesi šitaip apie tuos dalykus mąstęs, tai, ką aš kalbu, gali skambėti kaip nesąmonė. Jei esi linkęs žvelgti įprastomis vakariečio akimis, aš esu ligonis, ar ne? Žmogus, kuris dėl visokiausių priežasčių – dėl kilmės, aplinkybių, dėl visa ko – nebeįstengia tverti ir sakosi, kad tverti nebenori. Tokių esama, nesu vienintelis. Tai, ką man davė Rytai, yra mintis, kad manasis „aš" nėra kažin koks unikalus. Jam išnykus, ne kažin kas išnyks, jis nėra itin reikšmingas. Aš kliudau

* Pričiupau tave. (Angl.)

pasauliui ir pasaulis kliudo man. Taigi bus tik harmonija, jeigu ir pasaulį, ir save sunaikinsiu. Tai, kas tada numirs, tėra vien pluoštelis aplinkybių, vadinamų mano vardu, ir ribotos, be to, nuolat kintančios žinios, kurias šios aplinkybės apie save turėjo. Man tas neatrodo blogai. Tai, ko išmokau atsikratyti, yra baimė. Tai jau šis tas, o daugiau aš neįstengiu. Dzeno vienuolyne veikiausiai negailestingai gaučiau su basliu per kuprą, nes viskas ne taip, bet man to gana. Tai, ko aš pasiekiau, yra neigiamybė, aš nebeturiu baimės, galiu pats save ramiai ištirpdyti, kaip buteliukas nuodų ištirpdomas vandenyne. Vandenynui nuo to bus menka bėda, o nuodai daug laimės, nes jiems nebereikės būti nuodais.

– Ir tai vienintelė išeitis?

– Aš nemoku mylėti.

Tie žodžiai buvo ištarti su tokia neviltimi, kad Inis akimirką buvo beuždedąs ranką ant tos priešgyniaujančios, uždaros galvos... Jis prisiminė eilutę kažkurio ispanų ar Pietų Amerikos poetų, kartą kažkur perskaitytą ir niekados nebegalėtą pamiršti: „Žmogus yra liūdnas besišukuojantis žinduolis."

– Ar nenorėtum vėl atsisėsti?

Dabar balsas suskambo vangesnis nei bet kada, jame pasigirdo ir priešinimosi gaidelė. Inis trikdė šio – šio ir viso – pasaulio tvarką. Jis dirstelėjo į laikroduką.

– Tau vėl darosi per daug, – tarė Tadsas.

– Pas Maką van Vėjų vyksta aukcionas.

Tie žodžiai nuskambėjo juokingai.

– Dar anksti. Nori išeiti?

– Ne. Bet mane visa tai slegia.

– Mane irgi. Bet kas tave tiksliau slegia?

Nieko nebetardamas, Inis nuėjo prie durų. Ten atsidūręs, atsigręžė. Tadsas sėdėjo tylus, užmerktomis akimis.

Jei čia būtų kino filmas, seniai būčiau išėjęs, pamanė sau Inis. Jis išvydo patį save stovintį prie durų – pavargusį, pliktelėjusį, pasidėvėjusį viešuomenės žmogų, susirengusį į meno aukcioną, o pragaišusį pamišėlio namuose.

– Būčiau galėjęs ir leistis sutaisomas, – tarė Tadsas. – Šiame mūsų pasaulyje mano individas yra toks reikšmingas, kad, padedamas psichiatro, metų metus gali sau gilintis į save ir savo paiką istoriją, kol vėl įstengsi tverti. Man tai regisi nepakankamai svarbu. Ir tada savižudybė nėra jokia gėda. Jei būčiau anksčiau tai padaręs, būčiau daręs iš neapykantos, dabar jau nebe taip.

– Iš neapykantos?

– Nekenčiau pasaulio. Žmonės, kvapai, šunys, kojos, telefonai, laikraščiai, balsai – visa žadino didžiausią mano priešinimąsi. Visados bijojau, kad ką nors nužudysiu. Savižudybė ateina tada, kai su savo baime ir agresija apsuki visą pasaulį ir vėl atsiduri pats su savimi.

– Vis tiek tai agresija.

– Nebūtinai.

– Tai ko tada dar lauki?

– Tinkamos akimirkos. Ji dar neatėjo.

Tadsas pasakė tuos žodžius maloniai, kaip kalbama su vaiku.

– O tai irgi tik žodžiai.

Nusijuokęs Tadsas vėl pradėjo svyruoti pirmyn ir atgal, pavirto į žydrą žmogišką švytuoklę, skaičiuojančią laiką iki tos dabar dar neregimos akimirkos, kai jos ciferblatas susilydys

ir nuklys į erdves, kur skaičių nebėra. Jis nebežiūrėjo į Inį ir atrodė bemaž laimingas, kaip artistas po spektaklio. Publika iš lėto pravėrė duris. Gatvės triukšmas, nederąs šioje erdvėje, įsiveržė vidun, bet Tadsas nebepakėlė akių. Durys užsivėrė įkandin Inio su čiulpiamu garsu, tarytum kuo daugiau oro būtų troškę drauge su juo ištrūkti laukan, kur jį užplūdo anarchistinė Amsterdamo dienos laisvė. Prieš eidamas į aukcioną, jis turėjo nusimaudyti po dušu. Kurį laiką jis nebesilankys pas tą Tadsą.

8

Inis nežinojo, ar taip nutiko dėl jo katalikiškos praeities, tačiau viskas išėjo kitaip. Tam tikrais laiko tarpais jis darė tai, ką vadino maldinga kelione į vienuolyną aukštai kalnuose. Jam tai žadino malonų pastovumo jausmą. Tadsas visados buvo namie, ir apie savižudybę daugiau nebuvo kalbama, tad Inis pradėjo manyti, kad vienišasis vienuolyno gyventojas bus nusprendęs lesti savo pasirinktajam mirties laikui sutapti su natūraliosios mirties metu. Aštuntasis dešimtmetis tingiai riedėjo per laiką, pasaulis – lygiai kaip ir jis pats savo gyvenamajame mieste – regėjosi pamaži byrąs. Žmonės gyveno vieni ir vakarais desperatiškai grūdosi kimšte prisikimšusiose kavinėse. Iš moterims skirtų žurnalų Inis patyrė, kad yra pasiekęs vyriškąją menopauzę, ir tas nuostabiausiai derėjo su biržos trupėjimu ir išraustomis gatvėmis Amsterdamo, kuris – ir tai buvo kompensacija – maloniai kėlėsi vis toliau į Afriką ir Aziją. Inis irgi tebegyveno vienas, daug keliavo,

retkarčiais būdavo įsimylėjęs, nors vis daugiau pastangų jam reikėdavo į tai žvelgti *au sérieux**, ir toliau darė tai, ką visados darė. Pasaulis, kiek jis įstengė apžvelgti, tvarkingai ir kapitalistiškai ritosi į savo logišką ir tada jau nebe laikiną pabaigą. Doleriui smunkant, auksas kilo, palūkanoms kylant, žlugo nekilnojamojo turto rinka, ir juo labiau augo bankrotų skaičius, juo vertingesnės darėsi retos knygos. Chaose viešpatavo tvarka, ir tam, kuris gyveno atviromis akimis, nebuvo reikalo trenktis automobiliu į medį – bet automobilį reikėjo turėti. Po plikai nusiskutusių skalambintojų varpelių dabar gatvėse atsirado aukšti balti turbanai, rastafarių šukuosenos ir Jėzaus vaikai: laikų pabaiga artinosi, ir Inis nemanė, kad tas yra blogai. Tvanas neturi tavęs užgriūti, reikia tvane pačiam dalyvauti. Renesanso laikų piešinys, Čeruti kostiumas, savi rūpesčiai ir Džezualdo madrigalas šiame fone įgijo reljefą, kurio ramesni laikai jiems nebūtų suteikę, – o perspektyva, kad teks pamatyti, kaip politikai, ekonomistai ir valstybės nugrimzta į savo pačių prisidaryto mėšlo krūvą, teikė Iniui didžiulį pasitenkinimą. Draugai jam aiškino, kad tokia laikysena esanti įžūli, nihilistiška ir piktavalė. Inis žinojo, kad taip nėra, bet nesiginčijo. Kaip pats manė, jis tik, skirtingai nuo daugumos kitų, nesidavė laikraščių, televizijos, išganymo skelbėjų ir filosofų atverčiamas į doktriną, jog šis pasaulis, „nepaisant nieko", yra vis dėlto priimtinas tiesiog todėl, kad jis egzistuoja. Jis toks niekados nebus. Mielas gal, bet priimtinas – niekados. Pasaulis egzistavo vos porą tūkstančių metų, kažkas nebeatitaisomai pasidarė nė taip, ir dabar reikės pradėti iš naujo. Pasitikėjimas daiktais, žmonėmis ar savimi, kurio Inis turėjo kasdieniame gyvenime, nė kiek nekeitė šio

* Rimtai. (Pranc.)

požiūrio. Visata gali kurį laiką tverti be žmonių, daiktų ir Inio Vintropo. Tačiau nuo Arnoldo ir Filipo Tadsų jis skyrėsi tuo, kad galėjo ramiai palaukti, kas atsitiks. Galiausiai juk viskas dar gali užtrukti ir tūkstantį metų. Jis turėjo salėje puikią vietą, o spektaklis pakaitomis buvo čia kupinas siaubo, čia lyriškas, gausus painiavos, švelnus, nuožmus ir nešvankus.

9

Praėjus penkeriems metams nuo pirmojo susitikimo su Filipu Tadsu, Iniui paskambino Rizenkampas. Jiedu per tuos penkerius metus irgi ne kartą matėsi ir Tadsas dažnai buvo jųdviejų pašnekesių tema.

– Pone Vintropai, – tarė telefone Rizenkampo balsas, – manau, kad atėjo metas. „Drouot" aukcione bičiuliui Tadsui gavau šį tą ypatinga, nors ir negaliu įsivaizduoti, kad jis įstengs apmokėti. Jis tuoj ateina pasižiūrėti, gal ir jūs norite pamatyti?

– Čavaną? – paklausė Inis.

Jis buvo išmokęs pamoką.

– Klasikinis akaraku. Tikras stebuklas.

– Ateinu, – tarė Inis.

Amžinas įvykių kartojimasis. Dar besiartindamas prie Princų kanalo ir Veidrodžių kanalo tilto, jis jau pamatė bestovint Tadsą, vienišą figūrą lietuje. Inį suėmė didis liūdesys, ir jis ryžosi niekaip to neparodyti. Vienaip ar kitaip jie vis tiek juk įžengė į paskutinę šios idiotiškos istorijos atkarpą. Rudens vėjas šaligatviu nešė prie Tadso glėbius oranžinių ir rudų lapų, todėl atrodė, kad šis, nors lyja, stovi apgaubtas

plevenančių judrių liepsnų. Bet nei lietus, nei ugnis jam buvo ne galvoje. Tadsas kaip įkaltas stovėjo, žvilgsnį tiesiai nukreipęs į arbatos dubenėlį vitrinoje. Inis, nieko nesakydamas, atsistojo greta. Dubenėlis buvo nukritusių lapų, išsyk visų nukritusių lapų, spalvos – cukruoto imbiero žvilgesys, saldus ir kartus, kietas ir minkštas, prabangus nykimo gaisras. Buvo platus, kone negrabus, ne žmogaus padarytas, bet radęsis neįvardijamos praeities laikais. Juodasis dubenėlis dar kėlė grėsmę, o šiam tokios interpretacijos netiko, mintis, jog daiktų egzistencijai reikalinga, kad juos matytų žmonės, čia buvo nederama – jeigu būta kažko, ką pavadintum daiktų nirvana, tai šis raku arbatos dubenėlis jau prieš galybę eonų buvo ją pasiekęs. Inis suprato, kad Tadsas nedrįsta žengti vidun. Iš šono jis žvelgė į Tadso veidą. Tas veidas buvo rytietiškesnis, uždaresnis nei bet kada, bet akyse degė baimę kelianti ugnis. Nusukęs akis, Inis pamatė meno pirklį, kuris iš savo parduotuvės lygiai taip pat žvelgė į Tadsą, kaip šis – į dubenėlį – kaip senuose piešiniuose, kur reikia parodyti perspektyvą, Inis būtų galėjęs nubrėžti linijas nuo savęs iki Rizenkampo, nuo Rizenkampo iki Tadso, nuo Tadso – iki dubenėlio.

Kas nors turėjo išsklaidyti tuos kerus. Inis tykiai palietė Filipo Tadso petį.

– Eime vidun, – tarė.

Tadsas nepažvelgė į jį, bet leidosi vedamas.

– Na, pone Tadsai, – pasakė Rizenkampas, – ką pasakysit, juk aš neperdėjau?

– Norėčiau ją palaikyti.

Didžiulis meno pirklio kūnas palinko į vitriną ir be galo atsargiais judesiais iškėlė dubenėlį.

– Na, aš padėsiu jį čia, ant stalelio, tada bus geresnė šviesa.

Dubenėliui atsidūrus ant stalo, Tadsas žingtelėjo artyn. Inis laukė akimirkos, kada Tadsas paims dubenėlį į rankas, bet iki to dar buvo toli. Tadsas žiūrėjo įsmeigęs akis, kažką murmėjo, leidosi ratu aplink stalą, tad kitiems teko pasitraukti į šalį. Jis panašus, mąstė Inis, išsyk ir į medžiotoją, ir į persekiojamą žvėrį, jis ir medžiotojas, ir auka. Dabar Tadsas galiausiai vis dėlto ištiesė prie dubenėlio ranką. Vienas pirštas lengvutėliai brūkštelėjo per paviršių, o paskui, irgi taip pat iš lėto, lyg tai būtų šventvagystė, pradingo dubenėlyje. Niekas nepratarė nė žodžio. Tada Filipas Tadsas ūmai suėmė dubenėlį abiem rankom ir iškėlė jį aukštyn, lyg per konsekraciją. Prisitraukė dubenėlio kojelę prie pat akių ir pravėrė burną, lyg ketindamas ką pasakyti, bet nieko nepasakė. Jis švelniai padėjo dubenėlį atgal ant stalelio.

– Na kaip? – paklausė Rizenkampas.

– Manau, Raku IX.

– Kodėl?

– Todėl, kad dubenėlis palyginti lengvas, – tarė Tadsas. – Bet aš jums, aišku, nepasakysiu nieko nauja. Čia ne vienas jo šedevrų, nes tie, kiek man žinoma, yra juodi. O antspaudas apvalus, taigi čia galbūt vienas iš tų dviejų šimtų čavanų, kuriuos jis padarė pirmojo Raku mirties proga. Chojiro.

Jis pažvelgė į Rizenkampą, o šis nepastebimai linktelėjo.

– Chojiro, – vėl prabilo Tadsas, bet dabar labiau kreipdamasis į Inį, – savo meno mokėsi pas Rikiu, didžiausią visų laikų arbatos meistrą. Štai, žiūrėk, dubenėlio spalva turėjo geriau išryškinti neįprastą japonų arbatos žalumą – o formai irgi galioja taisyklės, kurias visas įvedė Rikiu, – kaip jauti

dubenėlį rankoje, pusiausvyra, koks jausmas pridėjus prie lūpų, – Tadsas kilstelėjo čavaną prie burnos taip, kaip matuojamasi batus, – ir, žinoma, temperatūra: arbata rankoje laikomame dubenėlyje turi būti nei per karšta, nei per šalta, lygiai tokia, kokią norėtum gerti... Ar išlaikiau egzaminą? – ūmai pridūrė jis.

– Viską, ką kalbate apie dubenėlio kilmę, aš turiu šičia, – tarė Rizenkampas, pamosuodamas voku. – Turėtumėt būti meno pirklys, išmanote daugiau už mane.

Tadsas nieko neatsakė. Laibomis rankomis suėmė dubenėlį.

– Noriu jį gauti, – pasakė.

Suprasdamas, kad dabar turės būti kalba apie pinigus, Inis nusigręžė nuo kitų dviejų. Tadsas su Rizenkampu pradingo kontoroje. Užtruko neilgai. Jiedviem išėjus laukan, Tadso veido išraiška buvo tuščia, pasimetusi. Jis gavo, ko geidęs, pamanė sau Inis, iš patirties žinojęs, kad tai ne visados esti malonu. Tadsas pradėjo vyniotis arbatos dubenėlį į plonytėlaitį popierių, kurį atsinešė iš kontoros. Jis nieko nekalbėjo.

– Tokia šventiška proga padėjau šaltai šampano, pone Tadsai, – tarė Rizenkampas.

– Labai malonu, pone Rizenkampai, bet aš jo nevartoju. Tačiau, jei norite padaryti man malonumą, išgerkite jį drauge. Netrukus pakviesiu jus su manimi išgerti iš šio dubenėlio. Viliuosi, kad abu ateisite.

Mandagiai padavęs abiem ranką ir lyg nusilenkęs, Tadsas pradingo. Pro vitrinos langą jiedu matė jį einantį – praeivį indonezietį su dėžute rankose.

– Štai traukia jis su savo kūdikėliu, – tarė Rizenkampas. – Žinote ką, man dėl to nėra linksma. Metų metus jis čia lankėsi, o dabar viskas įvyko taip greitai, taip nykiai, kad man tas nepatinka. Gal ir dėl to, kad buvau taip auklėtas, jaučiuosi lyg Judas.

– Judas?

– Tiek to, visa tai niekai. Bet aš jo pasigesiu.

– Juk jis ir vėl kada užsuks.

– Ne, nemanau. Visus tuos metus jis geidė tik vieno daikto, o dabar jį turi. Daugiau jam nebėra ko geisti. Bent jau iš manęs.

– Kad jau prakalbom apie Judą... Kiek dubenėlis kainavo?

– Skaičius su keturiais nuliais. Jis, sakytumei, visą gyvenimą turėjo jam taupyti. Ir dar turėjo pinigus su savimi.

– Tiksliai tiek? Juk dubenėlio nebuvo matęs.

– Nežinau, ar turėjo su savimi dar daugiau, bet sumokėjo tiek, kiek paprašiau.

Keturi nuliai, pamanė sau Inis. Galėjo būti bet kokia suma tarp dešimties ir devyniasdešimties. Bet jeigu Rizenkampas nenori sakyti, tai ir nederėjo jo klausinėti. Visados atsiras kas nors, kas žinos, kiek dubenėlis kainavo „Drouot" aukcione, o likusią sumą buvo lengva apskaičiuoti – tai ir buvo Judo pinigai.

– Neatsisakyčiau taurės šampano, – pasakė Inis.

– Man smalsu, – tarė Rizenkampas, įpylęs pirmą taurę, – kada jis mus pasikvies į arbatos ceremoniją. Ar kada esate tokioje buvęs?

Inis papurtė galvą.

– Nėra labai sunku, – tarė meno pirklys, – kai turi galvoje, ką ji reiškia japonams. Žinoma, viskas neapsakomai ritualizuota.

– Ir labai vargina. Jei neklystu, visą laiką tenka klūpėti ant kelių?

– Stoja akimirka, kai to nebejauti. Bet, žinoma, nesąmonė, kai taip elgiasi vakarietis. Šiuo požiūriu viliuosi, kad ši taurė ar, tikriau, šis dubenėlis aplenks mus. Mat galite būti tikras, kad mūsų vienišasis bičiulis ceremoniją tiksliai išstudijavęs.

Inis pagalvojo apie Tadsą, dabar pasitraukusį į savo kalnus, ir norėjo prie tos minties dar ką nors pridurti, bet nežinojo ką.

10

Kvietimas atėjo po poros savaičių. Trumpas laiškutis, pranešęs, kad Inis ir Rizenkampas yra kviečiami ir kad jų, neprašant raštu atsakyti, laukiama vieną lapkričio šeštadienį, kuris, kaip vėliau pasirodė, buvo stačiai pragariška diena, su audra ir kruša, tačiau rodėsi, kad net gamta nepajėgi įsibrauti į Filipo Tadso valdas, nes tyla jo mansardoje be vargo atsvėrė langus drebinantį vėją. Kambaryje kažkas buvo pasikeitę. Įvyko subtilių postūmių, dėl kurių erdvė, gerai įsižiūrėjus, buvo pasidariusi asimetriška. Kakemonas su gėlėmis dingo, užtat vietoj tapytųjų atsirado gyvų gėlių – tamsiai violetinių ir auksaspalvių chrizantemų, rudens ir advento spalvų. Nebebuvo ir knygos su Kavabatos portretu. Vieta, kurioje turėjo vykti ceremonija, buvo ne kambario viduryje, bet kažkur dešiniajame kampe, kur ant nedidelės dujinės viryklės garuo-

damas stovėjo žalvarinis vandens katilas. Vietoj kakemono su gėlėmis dabar kabojo mažesnis ritinėlis su kaligrafiškai išvedžiotais ženklais. Jie pasirodė Iniui panašūs į ženklus, kuriuos pašėlusiu greičiu lėkdamas nuo apsnigto šlaito nubrėžia greitas slidininkas.

Tadsas, palikęs duris praviras, dar, matyt, buvo už savo širmų. Rizenkampas atidžiai apžiūrėjo kaligrafiją, o tada atsiklaupė ant demblio priešais viryklę, kur gulėjo paruoštos dvi be galo mažutės pagalvėlės. Jis mostu paragino Inį daryti tą patį.

– Čia menkas pokštas, – tarė Inis. – Kaip manote, kiek mums čia reikės kiūtoti?

Tačiau meno pirklys nieko nebeatsakė ir klūpėjo užsimerkęs. O, jeigu kas nors juos dabar būtų pamatęs! Rizenkampas šįkart vilkėjo antracito juodumo flanelės kostiumą. Didžiules plaštakas jis pasidėjo ant šlaunų, ir dėl to jo rankogaliai truputį išlindo laukan. Susegti jie buvo dviem gana stambiom secesijos stiliaus auksinėm sąsagom, į kurias buvo įtaisyti tamsiai mėlyni lazuritai. Tą pačią spalvą kartojo jo šilko kaklaraištis, kone siautulingai kontrastavęs su blyškiai rausvais marškiniais. „Jermyn Street", vertindamas pamanė Inis. Ir „Agee" firmos batai. Londone juk vyko daug aukcionų. Jis pats apdairiai dėvėjo truputį platokas velveto kelnes ir kašmyro vilnos megztuką su stačia apykakle iš „Burlington Arcade". Du anglai Japonijoje, laukdami to, kas turės nutikti. Klauptis! Kiek kartų jis tai jau darė? Ant kietų suolų, ant plytų, šaltų altoriaus laiptų, ant marmuro, ant auksinių pagalvėlių, prie savo lovos internato miegamajame, tamsiame klausyklos urve, už bausmę valgomojo kampe, kol kiti valgė. Prieš

Švenčiausiąją Mergelę, prieš Švenčiausiąją Jėzaus Širdį, prieš Švenčiausiąjį Sakramentą, prie krikštyklų ir karstų, vis ta perpus sulinkusia laikysena, su tuo nenatūraliu kūno lūžiu, turinčiu išreikšti nusižeminimą ir pagarbą. Jis apsidairė aplink. Kur dar galėjai išvysti tokį reginį – du vidutinio amžiaus ponai, drauge suklaupę prieš degančią ugnelę žiemos apgultoje Amsterdamo Peipo mansardoje? Tadsas atėjo į kambarį, arba veikiau pasirodė iš už vienos savo pamėkliškų širmų. Šįkart jis vilkėjo trumpą kimono – maždaug tokį, kokį vilkėjo ir Nobelio premijos laureatas pranykusioje knygoje, – viršum ilgo rūdžių spalvos apdaro, arnotą ant albos. Jis nešėsi ąsotį, kuriame, kaip vėliau pasirodė, buvo vanduo. Tadsas trumpai nusilenkė, jiedu atsakė jam tuo pačiu, Tadsas pradingo ir vėl pasirodė, šįkart nešinas aukšta, apvalia, juoda dėžute. Po žvilgančia juoduma švietė plonos aukso gijelės. Paskui dar atsirado padėklas su mažais pyragėliais, rudeninė raku dubenėlio liepsna, ilgas, laibas medinis daiktas, visai paprastai išdrožtas iš bambuko ir truputuką užlenktas pačiame gale, lyg labai ilgo piršto būtų pariestas tik paskutinis narelis. Paskui dar lyg ir koks plaukų šepetys, išdrožtas iš pašiurkštinto, be galo smulkaus meldo ar bambuko, o galiausiai – platus, truputį kaimietiškas dubuo ir medinis kaušelis su ilgu kotu. Tadsas visa tai išsidėliojo aplink save, neabejotinai į daiktams skirtas vietas. Visi jo judesiai buvo lyg lėto šokėjo, bet visiškai tvirti ir tikslūs. Tyla tvyrojo absoliuti. Audinių šnaresys, verdančio vandens šnypštimas, vėjo gūsiai – o vis tiek nebylumas viešpatavo toks galingas, kad regėjosi, lyg ir daiktai, kurių paskirtis Iniui buvo nežinoma, aktyviai prisideda tylą kuriant, lyg jie patys tyli, bet savo tobulomis formomis byloja, kad ši

tyla yra tyčinė. Inis pažvelgė į Rizenkampą, tačiau šis nė nevyptelėjo. Visiškai nejudrus jis sėdėjo, nukreipęs akis tiesiai į dešinėje priešais jį sėdintį liesą ir vangiai judantį Tadso pavidalą. Filipas Tadsas šilko servetėle perbraukė per bambuko lazdelę, kurios užlenktame gale buvo duobutė, o paskui – per kaušelį. Nuvožęs sunkaus žalvario katilo dangtį ir pasėmęs šlakelį vandens, įpylė jį į raku dubenėlį ir jame nuplovė bambuko šepetėlį ar šaukštą putoms graibyti, ar dar kažin ką ten. Tada iš lėto įpylė vandens į platesnįjį, šiurkštesnįjį dubenį, o raku dubenėlį iššluostė paprasta medvilnės skepetaite. Inis matė, kad Tadsas daiktus tam tikru specialiu būdu ima, suka nuo savęs, deda ant žemės, bet negalėjo perprasti, kaip ir kodėl, nes viskas, nepaisant vangumo, regėjosi vykstą greitai, kaip vienas ilgas tekamas judesys, kaip ilga vingiuota ritualinių kliūčių trajektorija, o rankos kartais atrodė užimančios Balio salos šokėjų pozą, šiaip ar taip, pasidarančios kitokios, ne europietiškos. Ilga laiba lazdelė dukart paniro į lakuotąją dėžutę. Inis pamatė žalių arbatos miltelių šešėlį nulyjant į imbiero spalvos raku dubenėlio liepsną. Paskui Tadsas šliūkštelėjo verdančio vandens iš gilaus medinio kaušo į dubenėlį ir greitais, staigiais šepetėlio judesiais išmaišė mišinį – bet maišymu to nelabai galėjai vadinti, veikiau tai buvo švelnus ir vis dėlto smarkus plakimas. Dubenėlio dugne, kuris dabar regėjosi bepradedąs raudonuoti, radosi putotas, blyškiai žalias ežeriukas. Akimirką judesiai liovėsi. Tyliau, nei kambaryje buvo, net ir negalėjo pasidaryti, ir vis tiek regėjosi, lyg tyla dar tirštėtų, lyg ji būtų gramzdinama į pavojingą, masyvų gaivalą. Paskui Tadsas, laikydamas dubenėlį kairėje rankoje, keistu dešinės judesiu suktelėjo dubenėlį, pastūmė jį Rizenkampui

ir nusilenkė. Šis irgi nusilenkė. Inis sulaikė amą. Meno pirklys dukart (dukart? Daugiau? Inis vėliau to nebežinos, lygiai kaip ir niekados neįstengs išpainioti šio įtampos kupinų veiksmų kamuolio gijų) pasukiojo dubenėlį, kilstelėjo jį prie burnos, dukart gurkštelėjo, paskui dar ir trečią kartą, vis truputėlį šliurpteldamas, tada atidžiai apžiūrėjo dubenėlį iš visų pusių, nekeldamas jo pernelyg aukštai, o tada, laikydamas dubenėlį kairėje rankoje, vėl tokiu pat keistu sukamuoju judesiu grąžino jį į esamą ar įsivaizduojamą tašką ir pastūmė dembliu atgal šeimininkui.

Kiek kartų, mąstė sau Inis, jis pats pylė visą vandenį iš ampulės į aukso taurę, kiek kartų paskui kunigas lengvu siūbuojamu judesiu šokdino su vandeniu sumaišytą kraują aukso atšvaituose, o paskui gėrė ją vienu energingu siurbiamu gurkšniu? Per šią paskutinę vakarienę buvo ne kitaip. Šviežias vanduo iš katilo, dubenėlis iššluostytas, tie patys veiksmai, tas pats lenkimasis, ir dabar jau Inis laikė rankose liepsnojančią trapią formą ir gėrė užmerktomis akimis, gurkšnį ir antrą, kol sulig trečiu gurkšniu atsimerkė ir iščiulpė paskutinius žalius lašelius iš prietemoje skendinčios, raudonos, uždaros pragarmės. *Tai darykite mano atminimui.* Kaip ir Rizenkampas, jis iš visų pusių apžiūrėjo dubenėlį, lyg norėdamas visiems laikams įdeginti jo formą savo sielon, o paskui pasuko jį ten, kur manė būsiant teisingą kryptį, ir stumtelėjo atgalios Tadsui, kone paskubomis, lyg šitaip pavojus nuo jo atsitolintų. Visa tai darydamas, jis matė, kad Tadso akys įsmeigtos į jį, bet nežinojo, ar tos akys jį regi. Visas Tadso veidas švietė neprieinamu transu, tarytum jis būtų tokioje vietoje, kuri yra dar tolimesnė ir keistesnė už tą, kurioje klūpo jo svečiai.

Jie nusilenkė. Dabar Tadsas atsistojo, kaip visados išsitiesdamas vienu ilgu judesiu, ir išnešė šaukštą, katilo dangtelį ir dubenį su išpiltu vandeniu. Tada grįžo lakuotos dėžutės ir dubenėlio, galiausiai – vandens. Rizenkampas dabar irgi atsistojo, o Inis vargais negalais pasekė jo pavyzdžiu, nes kojos jam buvo nutirpusios. Ūmai jis pajuto, kad svaigsta galva. Tadsas, priėjęs prie įjudviejų, kone stumte nustūmė juodu prie durų.

– Dėkui, pone Tadsai, tai buvo ypatingas išgyvenimas, – tarė Rizenkampas.

Tadsas nusilenkė, bet nieko neatsakė. Jo veide pasirodė šypsnys, keistas, tolimas ir, regis, išryškinęs visus rytietiškus jo veido bruožus. Jis nebemoka kalbėti nyderlandų kalba, pamanė sau Inis. O gal nenori. Dabar jau niekas nepratarė nė žodžio. Tadsas dar kartą nusilenkė atsisveikindamas. Jiedu irgi atsakė nusilenkdami. Durys tykiai ir tvirtai užsidarė įkandin įjudviejų siluetų.

11

Lyg du vagys po didelio įsilaužimo du vyrai tylėdami nusileido laiptais žemyn. Lauke įjudviejų laukė ir kruša jiedviem į veidus kirto vėjas. Susičiaupę jiedu per audrą nuėjo į Rizenkampo parduotuvę. Meno pirklys paliko kaboti lentelę su užrašu UŽDARYTA, užtraukė laukujų durų užuolaidas ir įpylė dvi stiklinaites salyklinio viskio – dūmų ir lazdyno riešutų.

– Nutaikęs progą, – tarė jis tokiu pat pavargusiu balsu, koks jautėsi ir Inis, – aš jums viską papasakosiu apie arbatos

ceremoniją. Visi tie dalykai turi savo istoriją ir reikšmę, gali metų metus tatai studijuoti.

Jis neapibrėžtai mostelėjo ranka į už jo stovinčios spintos pusę, kur už užuolaidos dūlavo knygų gretos.

Inis papurtė galvą.

– Kol kas nereikia. Man gana.

Jiedu išgėrė. Lauke audra stūgavo plikose medžių šakose, kruša skylėmis varstė juodą kaip kapas kanalo vandenį.

– Tai buvo gedulingos mišios su trimis ponais, – tarė Inis.

Rizenkampas, pakėlęs akis, pratarė:

– Gal man nereikėjo parduoti jam dubenėlio.

– Niekai, – gūžtelėjo Inis.

Jį suėmė neapsakomas liūdesys. Dėl dviejų Tadsų, dėl lemties, kuri traukia savo keliais, dėl prarastų metų ir neįmanomo ištverti pasaulio. Jis pažvelgė į laikroduką. Pusė antros.

– Einu pasižiūrėti, kas šiandien įvyko biržoje, – tarė jis.

Rizenkampas nusijuokė.

– Tą galiu ir užsimerkęs pasakyti, – pasakė, ranka iš lėto brėždamas žemyn slenkančią liniją. – *Sauve qui peut.*[*]

Sauve mano skrybėlę, pamanė sau atsisveikindamas Inis.

12

Artimiausiomis dienomis Iniui retkarčiais kildavo noras užsukti pas Tadsą, tačiau tam atsisveikinimas buvo pernelyg galutinis. Po trijų savaičių jis sulaukė telefono skambučio, o tada pats paskambino Rizenkampui.

[*] Gelbėkitės, kas galit. (Pranc.)

– Man skambino Tadso namų šeimininkė. Sakė jau kelias dienas jo nemačiusi, bet tas, girdi, nieko ypatinga, nes jis visą laiką kažin kur šlaistąsis.

– Ir ką?

– Bet dabar ji gavusi iš Tadso laišką, kuriame rašoma, kad ji turinti paskambinti man.

– Ir ką pasakyti?

– Daugiau ten nieko nebuvo parašyta. Ji turinti man paskambinti. Klausė, ar aš ateisiąs?

– Ko padaryti?

Spėk iš trijų kartų, pamanė sau Inis, bet to nepasakė. Išgirdo gilų atodūsį kitame laido gale.

– Ar eisite? – paklausė Rizenkampas.

– Taip, dabar einu. Gal eisite drauge?

– Žinoma.

Kaip mitriai jis trim skiemenim geba perteikti visos klasės savimonę.

Susitikę prie Tadso durų, jiedu paskambino namų šeimininkei. Ši davė raktą Rizenkampui.

– Aš su jumis neisiu, – pasakė. – Nieko gera nesitikiu.

Gal Rizenkampas jau ką ir nujautė, bet niekaip to neparodė. Ryžtingu judesiu pasuko raktą ir atidarė duris. Kambarys buvo tuščias, širmos atitrauktos, nieko nebuvo matyti. Tik kambario viduryje į šimtus šukių sudužęs gulėjo daiktas, kuris negalėjo būti kas kita, kaip smarkiu smūgiu sudaužytas raku arbatos dubenėlis. Ant aukso spalva žvilgančio demblio šukės gulėjo kaip sukrešėjusio ir sudžiūvusio kraujo dėmės.

– Čia mums nebėra ko ieškoti, – tarė meno pirklys, tykiai užrakindamas duris.

13

Praėjus kelioms dienoms po to, kai buvo paskelbta, kad Filipas Tadsas dingęs, jiedu buvo iškviesti į Eimiuideno policiją atpažinti pateiktą aprašymą atitinkančio lavono. Valandžiukę tylomis padėbsoję į pamėlusią pabaisą ant baltos drobulės, jiedu pasakė, girdi, taip, tai Filipas Tadsas.

Šįkart deginamas buvo ne sušalęs, bet nuskendęs žmogus. Bernardas Rozenbomas nuėjo drauge su Iniu ir Rizenkampu, nors niekas tiksliai nežinojo kodėl.

– Tarkime, kad aš buvau atsakingas, bent iš dalies, nes nusiunčiau tave pas Rizenkampą. Jei gerai supratau, tasai arbatistas vis tiek būtų taip padaręs, bet tu bent nebūtum niekaip su juo susijęs.

Kremacija vyko atgrasiame Amsterdamo pakraštyje, tokioje vietoje, kurioje nė vienas iš trijų dar niekad nebuvo buvęs. Bernardo „Roveris" riedėjo per tuščius, pilkus priemiesčius, pilnus ligoninių ir fabrikų.

– Ne visai tas kelias į rojų, – pasakė Bernardas.

Jie buvo vieni. Karstas stovėjo po pilku apdangalu ant postamento su keturiomis gėlių puokštėmis, viena jų buvo iš Tadso darbovietės, astrų.

– Nėra būtiniausio skaičiaus, – sumurmėjo Bernardas, ir Inis ūmai prisiminė tą vienintelį kartą, kai matė Bernardą Rozenbomą prislėgtą.

Tai buvo Florencijoje, prieš daugelį metų. Jiedu gausiai papietavo „Doney" restorane ir leidosi tiesiog pavaikštinėti

po miestą. Ūmai sustojo priešais įspūdingą, ne pernelyg didelį pastatą.

– Tik pažiūrėk, sinagoga, – pasakė Bernardas, ir jiedu įžengė į vidų.

Po Florencijos bažnyčių prabangos interjeras buvo maloniai paprastas. Viduje buvo vienas žmogus, kuris mirtinoje tyloje žiūrėjo tiesiai priešais save. Lygiai penktą valandą, nuskambėjus laikrodžio dūžiams iš gretimos bažnyčios, vidun įžengė pamaldoms apsirengęs vyras. Atsisėdęs jis irgi įsmeigė žvilgsnį tiesiai priešais save.

– O Dieve, – išgirdo Inis sakant Bernardą. – Šiandien šabas, o nėra būtiniausio skaičiaus.

O paskui, Iniui klausiamai į jį pažvelgus, pasakė:

– Jeigu nesusirenka dešimtis pilnamečių vyrų, gazanas negali pradėti.

Liko tverti mirtina tyla.

– Kiek jie taip sėdės? – paklausė Inis.

– Vieną valandą, – pasigirdo atsakymas.

Per tą valandą Iniui pasirodė, kad jis mato, kaip Bernardas vis mažėja. Du turistai įžengė vidun, bet išsigandę vėl išėjo. Po valandos gazanas atsistojęs pradingo, o jiedu irgi išėjo laukan. Bernardas niekados nė žodeliu daugiau apie tai neužsiminė, o Inis irgi ne, bet tik todėl, kad nežinojo, ką turėtų pasakyti.

Vyras juodu kostiumu priėjo prie Rizenkampo ir kažko paklausė. Tas papurtė galva, ne, niekas, girdi, nenorįs tarti žodžio. Pasigirdo spragtelėjimas ir iš magnetofono suskambėjo trečioji Bacho siuita. Karstas pradingo, jai dar nepasibaigus. Visa ceremonija, jei tik ją galima taip vadinti, užtruko penkias minutes. Ir tada pasaulis buvo suvedęs savo sąskaitas su

Filipu Tadsu. Tą akimirką, kai jie išėjo laukan, velionis pilko, drėgno sniego pavidalu jau dribo ant jų paltų pečių. Trūko tik balandžio.

Tą naktį Inis sapnavo abu Tadsus. Vienas sušalęs, antras nuskendęs, – tokie jiedu pasirodė anapus Inio miegamojo lango, pagauti beprotiškos, barbariškos linksmybės, apsikabinę kits kitą per pečius, negirdimai rėkaudami. Inis atsikėlęs nuėjo prie lango, už kurio nieko daugiau nebuvo matyti, išskyrus į skeletą panašias, žvilgančiu ledu pasidengusias medžių šakas. Taigi aiškiai egzistavo du pasauliai – vienas, kuriame Tadsai buvo, o kitas, kuriame jųdviejų nebuvo, ir Inis, laimė, dar tebetvėrė antrajame.

Dieną, skirtą pasiaukojimui, Rikiu svarbiausius savo mokinius pakvietė į paskutinę arbatos ceremoniją. Jie ateina vienas po kito ir sėdasi į savo vietas. *Tokonomoje** kabo *kakemono* – nuostabus senovės vienuolio išrašytas ritinėlis, pasakojantis apie visų žemiškų daiktų išnykimą. Virš žarijų virdamas dainuoja katiliukas – rodos, lyg savo sielvartą išeinančiai vasarai lietų cikada. Netrukus į kambarį įžengia šeimininkas. Kiekvienam mokiniui paeiliui patiekiama arbata ir kiekvienas jų paeiliui tylomis iki dugno ištuština savo puodelį. Pagal nusistovėjusį paprotį svarbiausiasis svečias paprašo leidimo apžiūrėti arbatos gėrimo reikmenis. Rikiu priešais mokinius išdėlioja įvairius daiktus. Visiems išsakius savo susižavėjimą reikmenų grožiu, Rikiu susirinkusiesiems padovanoja vieną jų kaip suvenyrą. Sau palieka tik dubenį. „Niekada daugiau nenaudos žmogus šios taurės, suterštos nelemties lūpų", – taria mokytojas ir sudaužo indą į šukes.

Okakuro Kakuzo, *Arbatos knyga*

* Speciali niša japonų svetainėje. Joje paprastai būdavo kabinamas *kakemono*.

Cees Nooteboom
Ritualai

Iš nyderlandų kalbos vertė
Antanas Gailius

Redaktorė
Dalia Kižlienė

Viršelio dailininkas ir maketuotojas
Zigmantas Butautis

2011-09-26
Tiražas 1600 egz.

Išleido UAB „Baltų lankų" leidyba
Palangos g. 4, LT–01402 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino UAB „INDIGO print"
Piliakalnio g. 1, LT-46223 Kaunas
info@indigoprint.lt
www.indigoprint.lt

Inis Vintropas, „diletantas itališkąja šio žodžio prasme“, turi pakankamai pinigų, kad gyventų patogiai. Jis prekiauja paveikslais, rašo horoskopus ir receptus laikraščiams, seka akcijų biržos naujienas. Žengia per gyvenimą be ypatingų rūpesčių ir nepuoselėja didelių ambicijų. Jo religija – moterys. Deja, ritualu tapęs mylėjimasis nužudo pačią meilę, ir vieną dieną, kaip, beje, pats Inis išpranašavo savo sukurtame horoskope, jį palieka žmona. Jis sugniuždytas. Bet negebantis valdyti savo gyvenimo Inis nesugeba ir deramai jo nutraukti.

Vienas su kitu visiškai nebendraujantys tėvas ir sūnus Tadsai gyvena „vieni gražioje ir tuščioje visatoje, riedančioje savo pačios susikurtais bėgiais kaip traukinys be mašinisto“. Jie taip pat susikuria išgyventi padedančių ritualų. Inis – tik pasyvus pasaulio stebėtojas, todėl skirtingu laiku juodu trumpam įsileidžia jį į savo gyvenimus, nesibaimindami, kad jis pakeis jų rutiną. Tadso tėvo ritualas, pasak Inio, „visų daiktų tėvas“ laikas, Tadsas tėvas – „lyg žmogus dykumoje ties tam tikru smėlio grūdeliu būtų padaręs sandėrį: tik čia jis gali valgyti, skaityti“. Tadso sūnaus ritualas – japoniška arbatos ceremonija, bet jis nėmaž netrokšta aplankyti Japonijos, tardamas, kad ji – tik iškreipta jo idealo forma.

Įspraudę savo gyvenimą į ritualus Inis ir Tadsai nebepastebi paties gyvenimo ir nepajunta, kaip jis nevaldomai ima jiems sprūsti iš rankų...

Ceesas Nooteboomas (Cėsas Notebomas, gim. 1933 m.) – daugybės literatūrinių apdovanojimų laureatas, skelbtas kandidatu į Nobelio premiją. Poetiškas, santūrus, paprastumu sukrečiantis romanas *Ritualai* – vienas garsiausių XX a. Nyderlandų literatūros kūrinių.

Šiais laikais vargu ar rasi nuostabesnį ir labiau įkvepiantį malonumą nei skaityti Ceeso Nooteboomo knygas.

Neue Zürcher Zeitung